

Co-funded by
the European Union

Trenutno stanje na področju ravnanja, vedenja in izobraževanja o organskih odpadkih v Evropi.

Šest študij primerov iz Španije, Grčije, Slovenije, Italije, Turčije in Romunije

Circular Organic Management

Ta vsebina je bila pripravljena v okviru projekta COM št. 2022-1-ES01-KA220-SCH-000086157, ki se financira v okviru programa Erasmus+. Za vsebino te publikacije je odgovoren izključno koordinator projekta in ne odraža vedno stališč Evropske komisije ali nacionalne agencije.

To delo je zaščiteno z licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 International License. Če si želite ogledati kopijo te licence, obiščite <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Povzetek

V poročilu so predstavljene ugotovitve dokumentacijskih in terenskih raziskav, opravljenih v Španiji, Grčiji, Sloveniji, Italiji, Turčiji in Romuniji v okviru projekta KA2 Erasmus+ "Krožno ekološko upravljanje". Namen poročila je podati pregled stanja praks ravnanja z organskimi odpadki, ustreznega vedenja državljanov in okoljskega izobraževanja v partnerskih državah. Raziskava razkriva, da obstaja povezava med okoljsko vzgojo in ekološko neoporečnim vedenjem ter ustreznimi sistemi ravnanja z odpadki. Tako državljani kot izobraževalci kažejo pripravljenost za vključevanje krožnega gospodarstva v svoje vsakdanje življenje in učilnice, prebivalci pa poročajo o motivaciji za vključevanje v ustrezno ravnanje z organskimi odpadki. Analiza kaže, da tisti, ki so v šoli deležni okoljske vzgoje v kakršni koli obliki, izkazujejo višjo stopnjo skrbi in ozaveščenosti glede okoljskih vprašanj in ravnanja z odpadki kot tisti, ki take vzgoje niso deležni. Pripravljena so priporočila za izobraževanje in posodobitve politik, ki odražajo nujno potrebo, ki je bila izpostavljena v raziskavi, po večjem ozaveščanju državljanov vseh starosti in posodobitvi sistemov ravnanja z odpadki s strani državnih organov ob regulativni in politični podpori nacionalnih vlad.

To poročilo je pripravil InCommOn - Innovative Communities Onwards kot vodja delovnega paketa za raziskave in razvoj materialov v okviru projekta "Krožno ekološko upravljanje" na podlagi raziskav, ki so jih opravili vsi projektni partnerji.

Kazalo Vsebina

Povzetek	2	
Vsebina	3	
1. Uvod	5	
2. Stanje na področju ravnanja z organskimi odpadki in vedenje državljanov	6	
2.1. Raziskovalna orodja	8	
2.2. Španija	9	
Pisarniška raziskava	9	
Javna anketa	12	
2.3 Grčija	15	
Pisarniška raziskava	15	
Javna anketa	17	
2.4 Slovenija	20	
Pisarniška raziskava	20	
Javna anketa	23	
2.5 Italija	25	
Pisarniška raziskava	25	
Javna anketa	29	
2.6 Turčija	32	
Pisarniška raziskava	32	
Javna anketa	34	
2.7 Romunija	38	
Pisarniška raziskava	38	
Javna anketa	41	
2.8 Sklepi	45	
3. Stanje okoljske vzgoje	48	
3.1 Raziskovalna orodja	49	
3.2 Španija	51	
Pisarniška raziskava	51	
Politika, okvir in vsebina	51	
Metodologije poučevanja	53	
Analiza in interpretacija	55	
Intervjuji s pedagogi	56	
3.3 Grčija	61	
Pisarniška raziskava	61	
Politika, okvir in vsebina	61	

Metodologije poučevanja	63
Analiza in interpretacija	64
Intervjuji s pedagogi	66
3.4 Slovenija	70
Pisarniška raziskava	70
Politika, okvir in vsebina	70
Metodologije poučevanja	71
Analiza in interpretacija	72
Intervjuji z vzgojitelji	73
3.5 Italija	76
Pisarniška raziskava	76
Politika, okvir in vsebina	76
Metodologije poučevanja	77
Analiza in interpretacija	78
Intervjuji s pedagogi	78
3.6 Turčija	80
Pisarniška raziskava	80
Politika, okvir in vsebina	80
Metodologije poučevanja	83
Analiza in interpretacija	84
Intervjuji s pedagogi	85
3.7 Romunija	88
Pisarniška raziskava	88
Politika, okvir in vsebina	88
Metodologije poučevanja	89
Analiza in interpretacija	90
Intervjuji s pedagogi	92
3.8 Sklepi	95
4. Analiza	97
5. Priporočila	105
5.1 Izobraževalno gradivo	105
5.2 Politika	108
6. Zaključek	111
7. Bibliografija	113

1. Uvod

Namen tega poročila je predstaviti in analizirati ugotovitve štirih sklopov raziskav v šestih evropskih državah (Grčija, Španija, Italija, Slovenija, Romunija in Turčija), katerih cilj je bil ustvariti osnovo za razumevanje štirih ključnih dejavnikov izobraževanja o organskih odpadkih: (1) stanje na področju ravnanja z organskimi odpadki, (2) vedenje državljanov glede ravnanja z odpadki, (3) stanje okoljskega izobraževanja, (4) izkušnje učiteljev z okoljskim izobraževanjem.

Poročilo je del projekta "Krožno ekološko upravljanje", ki ga financira program Erasmus+ in je namenjen podpori spremembam vedenja v šolah na področju hrane in organskih odpadkov.

Cilj projekta je ustvariti gradivo, ki bo učiteljem pomagalo pri zabavnih, uporabnih in praktičnih dejavnostih o ravnanju z organskimi odpadki, zato je raziskava usmerjena v ugotavljanje razmer v posameznih državah, da bi lahko ustvarili in zagotovili ustrezno gradivo in usposabljanje učiteljev. Cilj oblikovanja tega okvira znanja s pomočjo štirih raziskav je, prvič, uporabiti ga za pripravo gradiv za usposabljanje učiteljev o organskih odpadkih za uporabo v srednjih šolah in usposabljanje učiteljev ter, drugič, posredovati rezultate in priporočila za spremembe oblikovalcem politike na nacionalni ravni, da bi spodbujali in zagovarjali izboljšave in spremembe na področju ravnanja z organskimi odpadki in okoljskega izobraževanja.

Poročilo je sestavljeno iz štirih delov; v prvem delu je uvod v raziskavo; v drugem delu so predstavljene ugotovitve o trenutnem stanju na področju ravnanja z organskimi odpadki in vedenju državljanov glede organskih odpadkov po državah; v tretjem delu so predstavljene ugotovitve o trenutnem stanju okoljskega izobraževanja in intervjuji z učitelji po državah; v četrtem delu so zbrane in analizirane ugotovitve prejšnjih delov; v petem delu so predstavljena priporočila in predlogi, kako je mogoče te rezultate uporabiti pri pripravi gradiv in metodologij za usposabljanje učiteljev ter političnih priporočil za odločevalce.

Osnovna predpostavka projekta je, da je okoljska vzgoja v šolah bistvenega pomena za vzgojo naslednje generacije državljanov, ki bodo vsakodnevno in vseživljenjsko aktivno sodelovali pri oblikovanju dobrih ekoloških navad, kar je ključnega pomena za reševanje globalne podnebne krize in lokalnih okoljskih vprašanj. Da bi spodbudili naslednjo generacijo aktivnih državljanov, ki bodo vse življenje pravilno ravnali z organskimi odpadki, mora biti okoljska vzgoja, ki so je otroci deležni v šolah, formativna, dosledna, praktična, ustrezna in zabavna.

Štiri raziskave so v svojih državah izvedle naslednje organizacije (projektni partnerji v projektu "Krožno ekološko upravljanje"):

- UNIVERSIDAD DEL PAÍS VASCO/ EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA - Španija
- Innovation Hive - Grčija
- Neprofitna civilnopravna družba INCOMMON - Grčija
- Mednarodni inštitut za implementacijo trajnostnega razvoja, Maribor - Slovenija
- Exeo Lab Srl - Italija
- Innomate Ltd. - Turčija
- ASOCIATIA GRUPUL DE ACTIUNE LOCALĂ NAPOCA POROLISSUM - Romunija

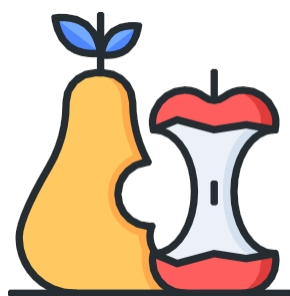
Naša izhodiščna hipoteza je, da pomanjkanje okoljske vzgoje v šolah in pomanjkanje podpore učiteljem, ki se ukvarjajo z njo, vodi v vedenje državljanov, ki ne spodbuja ekološkega ohranjanja ali pravilnega ravnanja z organskimi odpadki.

2. Stanje na področju ravnanja z organskimi odpadki in vedenje državljanov

V EU je leta 2020 v vseh gospodarskih dejavnostih in gospodinjstvih nastalo 2 135 milijonov ton odpadkov oziroma 4 815 kg na prebivalca. Od je 9,4 %, tj. 196 milijonov ton, nastalo v gospodinjstvih. Komunalni odpadki predstavljajo le približno 10 % vseh nastalih odpadkov. Čeprav se skupni zneski nastalih komunalnih odpadkov zaradi razlik v vzorcih potrošnje in gospodarskem bogastvu precej razlikujejo, je povprečje EU leta 2021 znašalo 530 kg na prebivalca (EUROSTAT, 2021).

Prakse ravnanja s komunalnimi odpadki se v EU razlikujejo, strategije obdelave pa so opredeljene na podlagi sporočenih količin odloženih, sežganih, recikliranih in kompostiranih komunalnih odpadkov. Glede na statistične podatke o odpadkih Eurostata je približno 34 % komunalnih odpadkov bioloških odpadkov, kar pomeni, da v Evropi (EU-27) vsako leto nastane približno 75 milijonov ton bioloških odpadkov iz komunalnih odpadkov. Drugi viri ocenjujejo, da ta delež znaša do 50 % komunalnih odpadkov. Ocenjuje se, da se od tega približno 45 milijonov ton kompostira. Na prebivalca se od 530 kg odpadkov 121 kg odloži na odlagališčih (24 %), 141 kg sežge (27 %), 157 kg reciklira (31 %) in 100 kg kompostira (17 %). Od 180 kg organskih odpadkov med komunalnimi odpadki (kar je precej nizka ocena na podlagi že tako nizke ocene 34 %) se 100 kg kompostira. Seveda je ta ocena povprečje za celotno EU, kjer obstajajo razlike v metodah in količinah postopkov obdelave odpadkov. Namen preostalega dela tega poglavja je zagotoviti natančnejšo sliko za države, ki jih zadeva ta projekt, v smislu nastalih odpadkov, organskega deleža in postopkov obdelave, ki se izvajajo v vsaki od njih.

Čeprav se po posebni raziskavi Eurobarometra 501 78 % državljanov EU strinja, da okoljska vprašanja neposredno vplivajo na njihovo vsakdanje življenje in zdravje, 66 % pa jih poroča, da večino odpadkov ločujejo za recikliranje, države, vključene v to raziskavo, teh števil ne odražajo. Kljub temu je iz ugotovitev razvidno, da se večina državljanov šestih držav teoretično zaveda in je zaskrbljena zaradi vprašanj, povezanih z nepravilnim ravnanjem z odpadki, ter je pripravljena nekaj spremeniti, vendar se zdi, da nimajo dovolj informacij in/ali smernic za izvajanje teh sprememb.

2.1. Orodja za raziskave

Dokumentarna raziskava je bila opravljena z namenom pridobiti splošno sliko o uradnih strukturah, postopkih in načrtih, ki se izvajajo v vsaki državi, ki ravna z organskimi odpadki. Ti kvantitativni podatki bodo uporabljeni kot izhodišče za analizo skupaj z javnomnenjsko raziskavo, dokumentacijsko raziskavo okoljski vzgoji in intervjuji z vzgojitelji, da bi ugotovili, ali obstajajo "združene" politike, sistemi in storitve, ki podpirajo in krepijo spremembo vedenja prek okoljske vzgoje (npr. ustrezno lokalno ravnanje z odpadki, šolski prevoz za okoljske dejavnosti, izvrševanje okoljske zakonodaje, vidne in učinkovite kazni za odlaganje odpadkov itd.) Predvidevalo se je, da lahko obstaja razkorak med zagotavljanjem uradnih struktur za ravnanje z organskimi odpadki in ozaveščanjem državljanov/izobraževanjem javnosti o njih.

Namen javne ankete je bil ugotoviti, ali so državljani seznanjeni z obstoječimi uradnimi sistemi, ali jih uporabljajo in jim zaupajo, ali so bili o njih poučeni in kakšno je njihovo vedenje v zvezi z ravnanjem z organskimi odpadki. Poleg tega je bila javna raziskava namenjena ugotavljanju pripravljenosti državljanov, da se vključijo v pravilno ravnanje z organskimi odpadki, če so na voljo objekti in če so obveščeni o tem, kako jih uporabljati. Obstoj te želje bo utrdil cilje in namene projekta COM. V vsaki državi smo želeli, da bi anketo izpolnilo 20 (skupaj 80) članov javnosti, ki bi predstavljali presek prebivalstva, skupaj pa je bilo izpolnjenih 155 anket.

Pridobljeni podatki so bili kvantitativni in kvalitativni, tako da bila za vsako zastavljeno vprašanje na voljo možnost "drugo" in okence, v katerem so anketiranci lahko po želji pojasnili svoje odgovore. Ugotovitve so zbrane po državah, vključno z navzkrižno analizo in razlago ugotovitev. Za vsako od šestih držav bodo v študiji predstavljene ugotovitve dokumentacijske raziskave o trenutnem stanju na področju ravnanja z organskimi odpadki ter rezultati raziskav, ki bile izvedene med odraslimi državljani sodelujočih držav.

2.2. Španija

Pisalna miza Raziskave

Glede na statistične podatke o zbiranju komunalnih odpadkov Nacionalnega statističnega inštituta-INE je skupna količina zbranih komunalnih odpadkov v Španiji leta 2020 znašala 16 452 778 ton (skupna količina odpadkov je bila 22 411 644 ton), od tega 421 630 ton iz avtonomne skupnosti Baskija (skupna količina odpadkov je bila tam 805 486 ton). V Španiji je nastalo 475 kg odpadkov na prebivalca, v avtonomni skupnosti Baskija pa 481 kg odpadkov na prebivalca (Ihobe, 2020). Organska komponenta je leta 2020 znašala skupaj 1.253.212 ton, od tega 37.720 ton iz avtonomne skupnosti . V Španiji je bilo leta 2020 zbranih 5 084 072 ton trdnih komunalnih odpadkov, od tega 351 734 ton iz avtonomne skupnosti Baskija. Organska frakcija trdnih komunalnih odpadkov je znašala 1 253 212 ton, od tega 37 720 ton iz avtonomne skupnosti Baskija.

V Španiji je velik izziv doseči cilje EU glede recikliranja organskih odpadkov. Cilj občin je do leta 2025 reciklirati 55 % komunalnih odpadkov. Večina teh odpadkov (37 %) je organskih. Zato so nekatere občine svoja prizadevanja usmerile v ravnanje s to vrsto odpadkov. Številne regionalne vlade imajo strategije za doseganje teh ciljev. Primera mest v Baskiji in Kataloniji sta že posebna postopka zbiranja organskih odpadkov. V Baskiji se 43 % komunalnih odpadkov ponovno uporabi, reciklira ali kompostira. Ločeno zbiranje organskih odpadkov se je v zadnjih letih povečalo s 6,4 % leta 2010 na 24 % leta 2018, vendar je daleč od ciljev, zastavljenih za leto 2030, ki naj bi dosegli 100 %. Občine z največjim ločenim zbiranjem organskih odpadkov so v Gipuzkoi in se približujejo 100 kg/prebivalca/leto (Ihobe, 2020).

Španski zakon 7/2022 o odpadkih in onesnaženi prsti za krožno gospodarstvo določa cilj, da se odpadki do leta 2030 zmanjšajo za 15 % v primerjavi z letom 2010. Poleg tega določa, da se mora ločeno zbiranje organskih odpadkov začeti pred junijem 2022 za občine z več kot 5 000 prebivalci, za ostale pa pred decembrom 2023. Trenutno ima v Španiji le 25 % občin celovit načrt ravnanja z odpadki in 5 % občinski načrt krožnega gospodarstva. Večina občin meni, da je za izpolnitev ciljev zakona potrebno več človeških virov za ravnanje z njimi ter več materialnih virov, kot so zabojniki, vozila itd. Predlagana je bila posebna občinska taksa na komunalne odpadke, ki pokriva dejanske stroške ravnanja z njimi, saj občine, ki so zakon že uporabljale, ne uspejo pokriti vseh stroškov. Zakon vključuje tudi predloge, kot je oblikovanje novih razširjenih sistemov "onesnaževalec plača", tj. mehanizma, ki ga financirajo sami povzročitelji odpadkov in je odgovoren za njihovo zbiranje in obdelavo (Galván López, V. 2021). V Baskiji je bil vzpostavljen načrt za trajnostno ravnanje z odpadki (IHOBE, 2020), objavljen pa je bil tudi praktični vodnik za skupnostno kompostiranje (IHOBE, 2019).

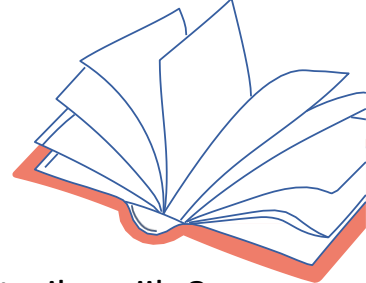
V državi je bilo razvitih več sistemov za ravnanje z organskimi odpadki. V Barceloni so zabojniki za organske odpadke prosto dostopni vsem državljanom, zbrani odpadki pa se uporabljajo za kompost in bioplin na območju "ekoparka", drugi del pa se uporablja za skupnostno kompostiranje (ki ga državljani uporabljajo v svojih rastlinah in sadovnjakih). V Bilbao se lahko gospodinjstva naročijo na uporabo zabojnikov za organske odpadke, do katerih lahko dostopajo z elektronsko kartico. V Biskaji več kot 75 % občin ločeno zbira organske odpadke iz gospodinjstev, ki so pozneje namenjeni za kompostiranje.

Kar zadeva ravnanje z organskimi odpadki v šolskem okolju, center "Ingurugela", koordinacijski center za programe baskovske vlade za okoljsko izobraževanje, podpira šole pri kompostiranju organskih odpadkov in uporabi komposta za šolski vrt ali zelene površine centra. Nekaj šol, predvsem na bolj podeželskih območjih Baskije, izvaja lastno kompostiranje in uporablja kompost za šolski vrt. Dobra primera takih programov sta "Kaixo Organikoa", katerega cilj je recikliranje organskih snovi mestu in šolah mesta Bilbao, ter "Eskolan Konposta" v šolah v skupnosti San Marcos, kjer se v šoli razvije celoten cikel organskih snovi, proizvedeni kompost pa se uporablja tudi na vrtu.

Kar zadeva splošno vedenje o okoljskih vprašanjih, je študija o odnosu baskovskih državljanov do okolja iz leta 2017 pokazala, da 100 % prebivalcev meni, da je varstvo okolja pomembno. Natančneje, 73 % jih meni, da je zelo pomembno, 27 % pa, da je precej pomembno, medtem ko se 82 % prebivalcev popolnoma (37 %) ali precej (45 %) strinja z idejo, da lahko varstvo okolja spodbudi gospodarsko rast v Baskiji. V zvezi s spreminjanjem odnosa in vedenja za varstvo okolja bi bilo 56 % vprašanih pripravljenih spremeniti navade (v vsakem primeru), 38 % pa le, če to ne bi zahtevalo velikega napora.

Javna anketa

Vzorec raziskav je sestavljen iz 21 oseb, ki živijo v Španiji, od katerih se jih 8 opredeljuje za moške, preostali pa za ženske. Od skupnega števila anketirancev sta 2 osebi stari med 18 in 25 let, 9 oseb je starih med 26 do 35 let, 10 pa jih je starih od 36 do 50 let. Le 2 anketiranca nimata visokošolske izobrazbe, diplome ali višje izobrazbe. Anketiranci pokrivajo širok spekter poklicev in področij dela, med drugim izobraževanje, inženirstvo, psihologijo, novinarstvo, reševanje konfliktov, logistiko in družbene inovacije. Anketiranci pridobivajo informacije iz različnih medijev, skoraj vsi uporabljajo družbene medije (76 %), trije (14 %) pa uporabljajo samo lokalne medije (radio, revije, časopise). Zdi se, da ni povezave med spolom, stopnjo izobrazbe ali prednostnim virom informacij ter stopnjo skrbi ali znanja anketirancev o temah, zajetih raziskavi.

Pri ocenjevanju (od 1 do 5) njihove stopnje skrbi za okoljska vprašanja 1 anketiranec poroča, da mu je vseeno (stopnja 1), 3 anketiranci poročajo, da jim je vseeno do neke mere (stopnja 3), 14 anketirancem je vseeno zelo (stopnja 4), 5 pa jih poroča o visoki stopnji skrbi (stopnja 5). Pri ocenjevanju ravni skrbi glede ustreznega ravnanja z vsemi tokovi odpadkov 1 anketiranec poroča o majhni skrbi (raven 2), 3 anketiranci poročajo, da jim je do neke mere mar (raven 3), 17 anketirancev pa poroča o veliki skrbi (ravni 4 in 5), pri čemer jih je 12 in 5 ustrezno. Glej diagram 1.

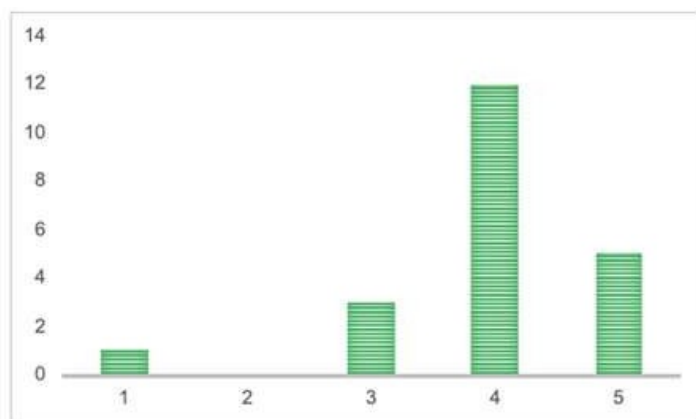

Diagram 1: Level of care regarding the proper management of all streams of waste | Spain

Predvsem tisti, ki so stari med 18 in 36 let, poročajo o nekoliko višji stopnji skrbi za okoljska vprašanja in ustrezno ravnanje z odpadki kot tisti, med 36 in 50 let; povprečna stopnja skrbi za okoljska vprašanja je 4,1 za tiste, stare med 18 in 36 let, in 3,6 za tiste, stare med 36 in 50 let, povprečna stopnja skrbi za ustrezno ravnanje z odpadki pa je ustrezno 3,9 in 4,1. Vendar se zdi, da starost ne vpliva na raven znanja in ozaveščenosti.

Pri ocenjevanju ravni znanja o možnostih ponovne uporabe/ponovne uporabe organskih odpadkov 5 anketirancev navaja, da imajo malo znanja (raven 2), 10 anketirancev navaja, da imajo nekaj znanja (raven 3), 6 jih navaja dobro raven znanja (raven 4), medtem ko nihče ne meni, da nima nobenega (raven 1) ali zelo dobrega znanja (raven 5) o možnostih ponovne uporabe organskih odpadkov. Kot je razvidno iz spodnjega diagrama 2, le 34 % anketirancev meni, da imajo dobro znanje o lokalni praksi ravnanja z organskimi odpadki, medtem ko jih več kot polovica navaja, da imajo le nekaj znanja. Odgovori kažejo na razkorak med ravnmi skrbi in ravnmi znanja.

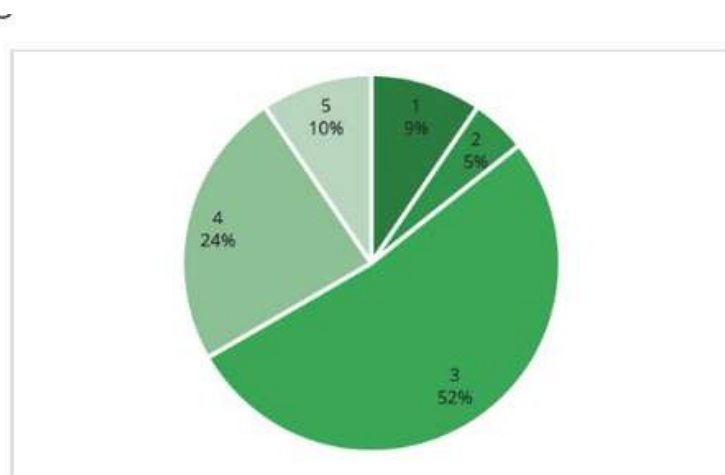

Diagram 2: Level of awareness regarding the management of organic waste that takes place in their town/city | Spain

Od 21 anketirancev jih 20 redno ponovno uporablja predmete, vseh 21 pa jih redno reciklira. Skupaj 11 anketirancev ločuje organske gospodinjske odpadke, 11 pa jih iz različnih razlogov ne ločuje. 18 anketirancev bi želelo izvedeti več o zmanjševanju organskih odpadkov, 19 pa bi jih bilo motiviranih, da se vključijo v zmanjševanje organskih odpadkov doma, če bi bilo to enostavno, 2 anketiranci, ki ne poročata o takšni motivaciji, pa trdita, da je to zaradi nezaupanja v ustrezne organe.

Samo 5 anketirancev je bilo deležnih informacij/učilnic/dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki v šoli. 3 anketiranci imajo otroke in 2 od njih poročata, da njihovi otroci dobivajo informacije / ure / dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki v šoli kot del drugega predmeta. Na vprašanje, ali je v njihovem mestu kakšen organ/organizacija/organizacija, na katero se lahko obrnejo, da bi dobili več informacij o ravnanju z organskimi odpadki, jih je 13 odgovorilo, da je, čemer jih je večina izpostavila občinske organe.

Ugotovitve kažejo, da čeprav je skrb za okolje in pravilno ravnanje z odpadki precej visoka - 90 % in 81 % anketirancev poroča o visoki stopnji skrbi -, je raven znanja o možnostih ponovne uporabe organskih odpadkov precej nizka: le 29 % jih meni, da imajo dobro znanje, 34 % pa jih pozna lokalne prakse ravnanja z organskimi odpadki na . To kaže na dejstvo, da kljub zaskrbljenosti in želji po udeležbi pri ekološko neoporečnem vedenju ni dovolj ustreznih informacij. Nazadnje, čeprav vsi anketiranci doma ponovno uporabljajo in reciklirajo, jih polovica ne ločuje organskih odpadkov. Velika večina trdi, da je takšno vedenje posledica pomanjkanja izvedljivih možnosti, saj mesto, v katerem živijo, nima odjemnega mesta za organske odpadke. Kljub temu bi večina želela izvedeti več o tem in skoraj vsi bi bili motivirani za sodelovanje zmanjševanju količine organskih odpadkov doma. Zato se zdi, da obstaja potreba po večji ozaveščenosti in izobraževanju o vprašanju ravnanja z organskimi odpadki.

2.3 Grčija

Pisalna miza Raziskave

Rezultati dokumentacijske raziskave jasno kažejo, da je trenutno stanje na področju ravnanja z organskimi odpadki v Grčiji . Nastanek odpadkov za leto 2020 je znašal 28 943 897 ton, od tega 20,9 % trdnih komunalnih odpadkov, vključno z gospodinjstvi, ki predstavljajo 15,6 %. Komunalni odpadki so leta 2020 znašali 6 056 479 ton (ELSTAT, 2022), organski odpadki pa so bili ocenjeni na 2,07 milijona ton (Eurostat, 2019). Ker to predstavlja le 34 % vseh komunalnih odpadkov, se zdi, da gre za precej nizko oceno.

Sistem ločenega zbiranja zajema mešane trdne odpadke, recikliranje, v nekaterih občinah pa je tudi nekaj zabojnikov za biološke odpadke. "Po podatkih Eurostata znaša letni obseg nastalih odpadkov 514 kg na prebivalca, kar je v primerjavi s povprečjem EU (482 kg/prebivalca) precej več kljub finančni recesiji, ki jo je država nedavno doživela (Eurostat, 2017). Poleg tega na podlagi podatkov NWMP 44,3 % nastalih komunalnih odpadkov sestavljajo biološki odpadki, 22,2 % papir in karton, 13,9 % plastika, 3,9 % kovine, 4,3 % steklo ter 11,4 % drugi materiali, ki jih je mogoče predelati, in materiali, ki jih ni mogoče predelati. (NWMP, 2020)." Od skupne količine odpadkov, ki jih je mogoče reciklirati, se jih leta 2020 reciklira le 21 % (<https://www.eea.europa.eu/ims/waste-recycling-in-europe>),

medt
em ko se le 2 % organskih odpadkov uporabi za kompostiranje. Ocene so v različnih virih nedosledne, kar kaže na razdrobljenost razpoložljivih podatkov.

V zvezi z nacionalnimi smernicami o organskih odpadkih nedavni nacionalni zakon 4819/2021 vključuje določbe okvirne direktive EU o odpadkih 2008/98/ES, vključno s spodbujanjem preprečevanja, ločenega zbiranja in kompostiranja bioloških odpadkov. Novi zakon zlasti določa obveznost občin, da zagotovijo ločeno zbiranje organskih odpadkov od 1. januarja 2023. Nacionalni načrt krožnega gospodarstva daje tudi usmeritve za ločeno zbiranje organskih odpadkov preprečevanje nastajanja odpadne hrane.

Vendar je ravnanje z organskimi odpadki v Grčiji še vedno v povojih in le nekatere svetle izjeme se ukvarjajo z ločenim zbiranjem organskih odpadkov. Nekaterе občine so vzpostavile mrežo "rjavih zabojnikov" (posod za organske odpadke), regionalni organi pa občinam trenutno zagotavljajo potrebno opremo (kuhinjske posode, zbiralnike, ustrezna vozila), pri čemer naj bi se ta proces zaključil do konca leta 2023. Vendar decentralizirani organi ne obveščajo državljanov in podjetij o ločevanju in zbiranju organskih odpadkov, kar pomeni, da se nova navada ločevanja pri viru precej slabo uveljavlja. Poleg tega nekateri obrati za obdelavo odpadkov vključujejo obrate za obdelavo organskih odpadkov. Na primer, v Atiki ima glavni obrat za obdelavo odpadkov (odlagališče) industrijski kompostnik, v katerem končajo organski odpadki, zbrani v Atiki. Obdelavo organskih odpadkov zagotavljajo tudi drugi regionalni obrati, medtem ko je veliko obratov za obdelavo bioloških odpadkov v postopku razpisa (država) ali v gradnji. To so večinoma zasebna podjetja za ravnanje z odpadki.

Na splošno ni organiziranih, centraliziranih prizadevanj za uporabo sistemov ravnanja z organskimi odpadki v izobraževalnih ustanovah. Vendar pa vemo za nekatere šole, ki imajo na primer šolsko kompostiranje, medtem ko smo kot InCommOn obiskali tudi nekaj šol v Atenah, da bi izvedli izobraževalni program o krožnem gospodarstvu, ki se je zaključil z namestitvijo kompostnika v prostorih šole.

Občani so premalo obveščeni, da bi se lahko vključili v sistem ravnanja z organskimi odpadki, če sploh so. Poleg tega je zelo slab precedens sistem recikliranja, ki je v Grčiji precej problematičen, prežet s škandali in slabim upravljanjem, kar je povzročilo nezaupanje državljanov v sisteme, ki se širi na vse poskuse ravnanja z odpadki. To je privedlo do položaja, v katerem se državljani, čeprav vedo za pravilno ravnanje z odpadki, vanj ne vključujejo nujno, saj ne zaupajo, da bodo občine oz. podjetja za ravnanje z odpadki ravnala pravilno. V Grčiji ni kulture recikliranja, predvsem zato, ker ni ustreznega izobraževanja - na nobeni ravni, ne v šolah ne pri odraslih.

Javna anketa

Vzorec raziskave je sestavljen iz 43 oseb, ki živijo v Grčiji, od katerih se jih 7 opredeljuje kot moški, preostali pa kot ženske ali nebinarne osebe. Od skupnega števila anketirancev jih je 17 starih med 26 in 35 let, 25 pa nad 51 let. Le 2 od anketirancev nimata visokošolske izobrazbe/diplomske ali višje izobrazbe. Anketiranci pokrivajo širok spekter poklicev in področij dela, med drugim izobraževanje, znanost/raziskave, gozdarstvo, pomorstvo, medije, umetnost, IT, psihologijo, arhitekturo, prevajalstvo, farmacijo, javno upravo, socialno delo, zasebnike, menedžerje. Zato smo prepričani, da imamo kljub neuravnoteženosti spolov v odgovorih dovolj širok prerez prebivalstva. Anketiranci pridobivajo informacije iz različnih medijev, vključno z nacionalnimi in mednarodnimi časopisi, tradicionalnimi mediji in družbenimi mediji. Zdi se, da ni nobene povezave med spolom, stopnjo izobrazbe ali prednostnim virom informacij ter stopnjo skrbi ali znanja anketirancev o temah, zajetih v raziskavi.

Pri ocenjevanju (od 1 do 5) stopnje skrbi za okoljska vprašanja (vključno s podnebno krizo, ravnanjem z odpadki, motnjami v ekosistemi itd.) nihče od anketirancev ne poroča, da mu je vseeno ali da mu je vseeno (1. in 2. stopnja), 10 jih poroča, da jim je vseeno v določeni meri (3. stopnja), 15 jih je zelo pomembno (4. stopnja), 18 pa jih poroča o visoki stopnji skrbi (5. stopnja). Pri ocenjevanju ravni skrbi glede pravilnega ravnanja z vsemi tokovi odpadkov 3 anketiranci poročajo, da jim je malo mar (raven 2), 8 anketirancev poroča, da jim je do neke mere mar (raven 3), 32 anketirancev pa poroča o visoki ravni skrbi (ravni 4 in 5). Glej diagram 3.

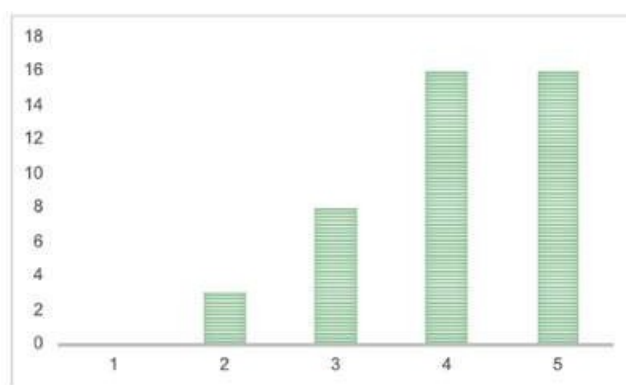

Diagram 3: Level of care regarding the proper management of all streams of waste | Greece

Pri ocenjevanju ravni znanja o možnostih ponovne uporabe/ponovne uporabe organskih odpadkov 3 anketiranci navajajo, da nimajo nobenega znanja (1. stopnja), 9 jih navaja, da imajo malo znanja (2. stopnja), 16 pa, da imajo nekaj znanja (3. stopnja), 10 jih poroča o dobri ravni znanja (raven 4) in le 5 jih meni, da imajo zelo dobro znanje (raven 5) o možnostih ponovne uporabe organskih odpadkov. Ko gre za raven ozaveščenosti glede ravnanja z organskimi odpadki, ki poteka v njihovem kraju/občini, le 24 % anketirancev meni, da imajo znanje o lokalni praksi ravnanja z organskimi odpadki, medtem ko jih kar 44 % nima skoraj nobenega znanja (graf 4).

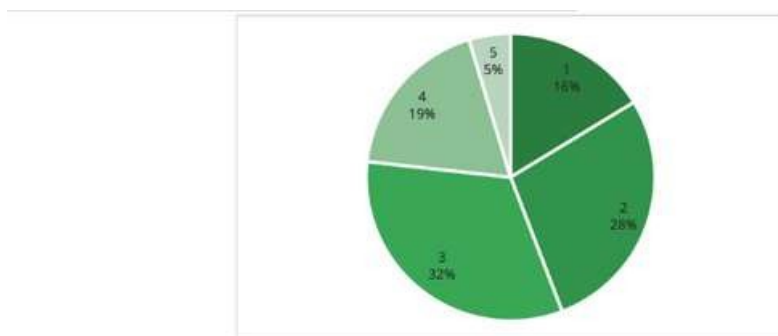

Diagram 4: Level of awareness regarding the management of organic waste that takes place in their town/city | Greece

Od 43 anketirancev jih 42 stvari redno ponovno uporablja (npr. kozarce in plastične škatlice za živila, plastične vrečke itd.), 36 pa jih redno reciklira ("redno" pomeni, da ne gre za vsako stvar, ampak za splošno navado, da imajo doma dve ločeni enoti za odlaganje in v eno mečejo smeti, v drugo pa stvari za recikliranje). Od sedmih, ki ne reciklirajo redno, so trije navedli, da zato, ker ne verjamejo, da pristojni organi dejansko reciklirajo ločene odpadke, kar se ujema z ugotovitvami iz dokumentacijske raziskave. Skupaj 13 anketirancev ločuje organske gospodinjske odpadke (za kompost ali za odvoz organskih odpadkov), medtem ko od 28 anketirancev, ki tega ne počnejo, 18 poroča, da zato, ker v njihovem mestu ni komunalnega odvoza organskih odpadkov. 42 (to je velika večina) bi jih želelo izvedeti več o zmanjševanju količine organskih odpadkov, 41 pa bi jih bilo motiviranih, da se vključijo v zmanjševanje količine organskih odpadkov doma, če bi bilo to enostavno, kar je spet velika večina vprašanih.

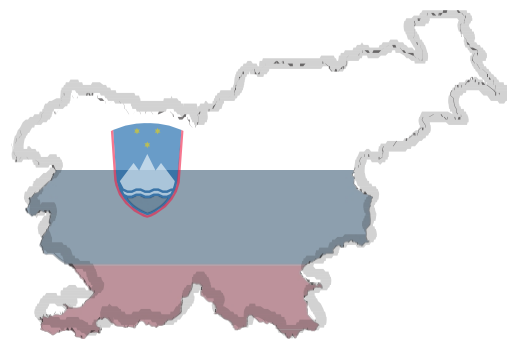
Samo 10 anketirancev je bilo deležnih informacij/učilnic/dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki v šoli. 13 anketirancev ima otroke in le 5 jih poroča, da njihovi otroci v šoli dobivajo kakršne koli informacije / ure / dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki, bodisi v okviru posebnega okoljskega predmeta, bodisi v okviru drugega predmeta npr. biologije, kemije itd.), bodisi v okviru obšolskih dejavnosti. Na vprašanje, ali je v njihovem mestu kakšen organ/organizacija/organizacija, na katero se lahko obrnejo, da bi dobili več informacij o ravnanju z organskimi odpadki, jih 25 odgovarja, da ni. Te številke kažejo, da je tudi med občani, ki jih zanima učenje o pravilnem ravnanju z odpadki (kot je razvidno iz diagrama 1), malo možnosti, da bi našli informacije ali se učinkovito vključili vanj. Z ekstrapolacijo lahko domnevamo, da je torej ozaveščenost ljudi, ki jih pravilno ravnanje z odpadki še ne zanima, izredno nizka, in da je veliko prebivalcev, ki jih vprašanja o odpadkih preprosto sploh ne dosežejo.

Čeprav bi kar 95 % anketirancev z veseljem ločevalo organske odpadke doma, jih je le 24 % seznanjenih s tem, da se v njihovem mestu izvaja ločeno zbiranje ali ravnanje s temi odpadki, 58 % pa jih meni, da nimajo kje dobiti ustreznih informacij. Ugotovitve jasno kažejo na potrebo po večjem ozaveščanju in izobraževanju o vprašanju ravnanja z organskimi odpadki, medtem ko se zdi, da želja in motivacija državljanov obstajata. Poleg tega je mogoče sklepati na povezavo med malo ali nič ustreznega izobraževanja v šoli in nizko stopnjo ozaveščenosti o tem vprašanju, vendar to ne kaže nujno na vzročno zvezo.

2.4 Slovenija

Pisalna miza Raziskave

V letu 2020 je v Sloveniji nastalo 7,7 milijona ton odpadkov, kar je skoraj 9 % manj kot leto prej. V letu 2021 je nastalo 143.254 ton organskih odpadkov. Leta 2021 je v Sloveniji nastalo skoraj 1,1 milijona ton trdnih komunalnih odpadkov, kar znaša 518 kg/prebivalca, od tega naj bi bilo 34 % organskih odpadkov.

V Sloveniji so za ravnanje z odpadki večinoma odgovorne lokalne skupnosti. Sistem ravnanja z odpadki temelji na hierarhiji ravnanja z odpadki EU, ki daje prednost zmanjševanju in preprečevanju nastajanja odpadkov, sledijo ponovna uporaba, recikliranje in energetska predelava ter nazadnje odlaganje kot zadnja možnost. Odpadki iz gospodinjstev se zbirajo ločeno in razvrščajo v različne kategorije, predvsem papir, steklo, plastiko, mešane odpadke, biološke odpadke in kosovne odpadke. Odpadki se zbirajo na različnih ravneh: (i) na domu (kjer ima vsaka hiša svoje zabojnike, stanovanjska naselja pa imajo zbirna mesta), (ii) na zbirnih/ekoloških otokih, ki so na voljo v vsaki občini (ti služijo kot zbirne točke za večje količine odpadnega papirja, kartona in stekla, nekateri imajo tudi zabojnike za elektronske odpadke in električno opremo), (iii) v zbirnih centrih, kjer se zbirajo vse vrste odpadkov (vključno z gradbenimi materiali, kosovnimi odpadki, strupenimi odpadki, zelenim vrtnim odpadom, kovinami, lesom itd.), (iv) v okviru organiziranih čistilnih akcij. V vseh večjih mestih so na voljo tudi centri za recikliranje, kamor lahko prebivalci prinesejo svoje sortirane odpadke za recikliranje.

Stopnja recikliranja odpadkov (brez mineralnih odpadkov) je leta 2022 znašala skoraj 86 %, stopnja recikliranja komunalnih odpadkov pa 60 %. Stopnja odlaganja vseh obdelanih odpadkov (brez večjih mineralnih odpadkov) je bila 5,2 %. Glavno mesto Ljubljana je zelo okoljsko usmerjeno in se osredotoča na trajnostni razvoj. različnimi dejavnostmi ozaveščanja spodbujajo uporabnike k odgovornemu ravnanju v vsakdanjem življenju in si prizadevajo za razvoj kakovostnih, okolju prijaznih in trajnostno naravnanih storitev. Ljubljana je prva in edina prestolnica brez odpadkov v Evropi. V Ljubljani zbirajo štiri vrste odpadkov po sistemu od vrat do vrat, na voljo pa je tudi podzemni sistem zbiranja odpadkov. Podzemni zabojniki za organske in druge odpadke so namenjeni gospodinjstvom ter trgovinam, gostinskim lokalom in podjetjem, uporabniki pa do njih dostopajo s posebnimi karticami, ki beležijo vnos in določajo mesečno pristojbino.

Kar zadeva zakonodajo, je na nacionalni ravni ključna zakonodaja, ki ureja ravnanje z , "Uredba o odpadkih" (Uredba o odpadkih). V njej je opredeljen pravni okvir za ravnanje z odpadki, vključno s preprečevanjem nastajanja, zmanjševanjem, ločevanjem, zbiranjem, prevozom, obdelavo in odstranjevanjem odpadkov. Njena podlaga sta Zakon o varstvu okolja in Zakon o storitvah splošnega gospodarskega pomena. Poleg Zakona o odpadkih je v Sloveniji še več drugih nacionalnih smernic in predpisov, povezanih z ravnanjem z odpadki, med njimi Uredba o embalaži in odpadni embalaži ter Uredba o ravnanju z biološko razgradljivimi kuhinjskimi odpadki in vrtnimi odpadki.

Na regionalni in občinski ravni se smernice in predpisi za ravnanje z odpadki razlikujejo glede na lokalne potrebe, prednostne naloge in infrastrukturo. Od 1. julija 2011 je ločeno zbiranje in odvoz organskih odpadkov obvezno po vsej Sloveniji. Gospodinjske odpadke je treba kompostirati doma ali pa jih proti oddati v javno službo ravnanja z odpadki. Leta 2022 je bila stopnja predelave organskih odpadkov ocenjena na 66 %.

Raziskava Eurobarometra iz leta 2021 (št. 513) kaže, da 11 % vprašanih v Sloveniji meni, da so podnebne spremembe na splošno najbolj pereč problem v svetu. Na vprašanje, kako resen problem se jim zdijo podnebne spremembe, je 77 % Slovencev odgovorilo, da so "zelo resen problem". Raziskava Eurobarometra iz leta 2019 (št. 501) o splošnem odnosu do okolja kaže, da je za 65 % Slovencev varovanje okolja zelo pomembno, za 30 % dokaj pomembno, 63 % vprašanih pa meni, da je največji okoljski problem vse večja količina odpadkov.

Pri razlagi zgornjih rezultatov za Slovenijo je treba upoštevati družbene, kulturne in gospodarske dejavnike. Kulturni poudarek na varčnosti in iznajdljivosti je privedel do dolge tradicije ponovne uporabe in recikliranja materialov. Vendar ta kulturna norma ni vedno razširjena na organske odpadke, ki se pogosto obravnavajo kot umazani ali neprijetni za ravnanje. K pomanjkanju zanimanja za ravnanje z organskimi odpadki lahko prispeva tudi pomanjkanje ozaveščenosti in izobraževanja o pomenu trajnostnih praks ravnanja z odpadki. Številni državljani (zlasti starejši) se morda ne zavedajo vplivov organskih odpadkov na okolje ali prednosti kompostiranja in drugih praks ravnanja z organskimi odpadki. Stroški izvajanja in vzdrževanja sistemov za ravnanje z organskimi odpadki so lahko ovira tako za gospodinjstva kot za občine. Občine morda nimajo potrebnih sredstev za vzpostavitev in vzdrževanje kompostarn ali izvajanje zbiranja organskih odpadkov od vrat do vrat. Za gospodinjstva so lahko stroški nakupa opreme za kompostiranje ali plačila storitev zbiranja organskih odpadkov previsoki.

Javna anketa

Vzorec raziskave je sestavljen iz 20 anketirancev, ki živijo v Sloveniji, od tega 9 žensk in 11 moških. Od skupnega števila anketirancev je 11 anketirancev starih med 18 in 25 let, 3 anketiranci so stari med 26 in 35 let, 1 oseba je stara od 36 do 50 let, 5 oseb pa je starih od 51 do 65 let. 13 anketirancev ima visokošolsko/poklicno ali univerzitetno izobrazbo, 7 pa srednješolsko izobrazbo. Anketiranci opravljajo širok spekter poklicev, med drugim poklice s področja informacijske tehnologije, novinarstva, nege, vzgojiteljev, študentov, vodij projektov, računovodij, revizorjev in tolmačev. Anketiranci kot vir novic najpogosteje uporabljajo družbene medije, saj jih uporablja 75 % vprašanih, sledijo jim nacionalne televizijske in radijske oddaje (60 %) ter lokalni mediji (radio, revije, časopisi). Najmanj uporabljeni viri so bili nacionalni in mednarodni časopisi (tiskani ali spletni) (35 %) ter specializirani (politično usmerjeni) mediji (10 %). Zdi se, da ni jasne povezave med spolom, starostjo, stopnjo izobrazbe ali prednostnim virom informacij ter stopnjo skrbi ali znanja anketirancev o temah, zajetih v raziskavi.

Pri ocenjevanju (od 1 do 5) stopnje skrbi za okoljska vprašanja 1 anketiranec poroča, da mu je malo mar (2. stopnja), 7 jih poroča, da jim je do neke mere mar (3. stopnja), 8 jih je zelo mar (4. stopnja), 4 pa poročajo, da jim zelo mar (5. stopnja). Pri ocenjevanju ravni skrbi glede ustreznega ravnanja z vsemi tokovi odpadkov 2 anketiranca poročata, da jima je malo mar (raven 2), 5 anketirancev poroča, da jim je do neke mere mar (raven 3), 13 anketirancev pa poroča o veliki skrbi (ravni 4 in 5), in sicer 8 in 5 anketirancev. Glej diagram 5.

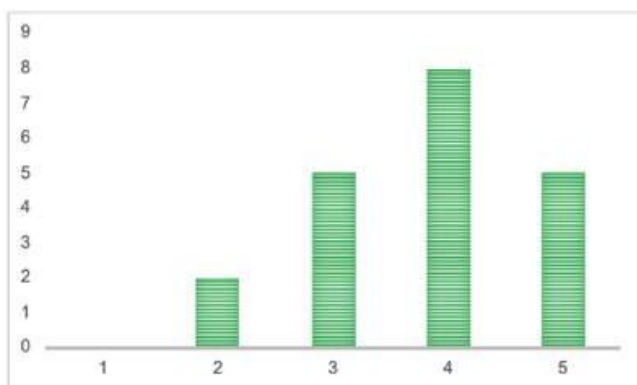

Diagram 5: Level of care regarding the proper management of all streams of waste | Slovenia

Pri ocenjevanju ravni znanja o možnostih ponovne uporabe/ponovne uporabe organskih odpadkov jih 55 % navaja visoko raven znanja (ravni 4 in 5), 45 % pa ima srednjo ali nizko raven znanja (ravni 3 in 2). Natančneje, 3 anketiranci poročajo, da imajo malo znanja (raven 2), 6 anketirancev poroča, da imajo nekaj znanja (raven 3), 8 jih poroča o dobri ravni znanja (raven 4), 3 pa menijo, da so precej dobro seznanjeni (raven 5) glede možnosti ponovne uporabe organskih odpadkov. Ko gre za njihovo stopnjo ozaveščenosti glede ravnanja z organskimi odpadki, ki poteka v njihovem kraju/občini, kar 55 % anketirancev meni, da imajo dobro znanje, medtem ko 25 % poroča, da imajo malo ali nič znanja, 20 % pa o srednji stopnji ozaveščenosti (diagram 6). Spodnji graf predstavlja ravni ozaveščenosti glede ravnanja z organskimi odpadki, ki v nasprotju s številnimi drugimi državami v raziskavi kažejo boljšo povezanost med ravni skrbi za odpadke (diagram 5) in znanjem o tem, kako se lotiti pravilnega ravnanja z organskimi odpadki.

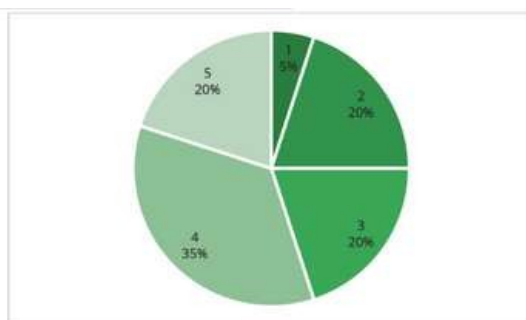
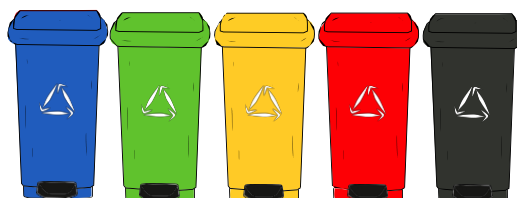
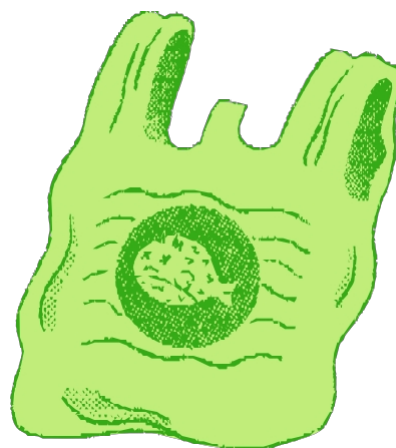

Diagram 6: Level of awareness regarding the management of organic waste that takes place in their town/city | Slovenia

Od 20 anketirancev jih 16 redno ponovno uporablja predmete (80 %), 18 pa jih poroča, da jih redno reciklira (90 %). Organske gospodinjske odpadke ločuje 15 anketirancev (75 %), le 9 pa bi jih želelo izvedeti več o zmanjševanju organskih odpadkov. Od tistih, ki ne poročajo o takšnem interesu, 2 menita, da že veliko veda, ostali pa navajajo različne razloge, med katerimi prevladujejo naslednji: nimajo takšnega interesa, nimajo časa, da bi se temu posvetili, ali menijo, da to ni pomembno. Kljub temu bi jih 17 bilo motiviranih, da bi se ukvarjali z zmanjševanjem količine organskih odpadkov doma. Za 15 % tistih, ki ne bi bili motivirani, so razlogi med drugim pomanjkanje zanimanja/vpliva in nezaupanje v organe, da bi ustrezno ravnali z odpadki.

8 anketirancev je v šoli prejelo informacije/učne ure/dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki, od tega 5 v okviru drugega predmeta. Od 7 anketirancev, ki imajo otroke, jih 6 poroča, da njihovi otroci dobijo informacije / ure / dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki v šoli bodisi v okviru drugega predmeta bodisi kot neobvezno obšolsko dejavnost. Na vprašanje, ali je v njihovem mestu kakšen organ/organizacija/organizacija, na katero se lahko obrnejo, da bi dobili več informacij o ravnanju z organskimi odpadki, jih je 13 odgovorilo, da je, na primer lokalno podjetje za ravnanje z odpadki/zbor odpadkov podjetje, občina, nevladne organizacije. Ker skoraj vedno obstaja organ, na katerega se lahko obrnejo po informacije, se zdi, da tisti, ki so odgovorili z ne, niso tako dobro obveščeni o lokalnem stanju na področju ravnanja z odpadki.

Slovenija poroča o visoki stopnji skrbi in znanja okoljskih vprašanj, pravilnega ravnanja z odpadki in ločevanja organskih odpadkov. Zdi se, da ni povezave med ustreznimi izobraževanjem prejetim na spletni strani šolo in te . poroča . ravni. Najbolj zanimiva ugotovitev pa je, da so med sedmimi anketiranci, ki so poročali o nižji stopnji skrbi za pravilno ravnanje z odpadki (stopnji 2 in 3), prevladovali mladi (6 v starosti od 18 do 25 let in 1 v starosti od 26 do 35 let).

Na spletni strani isto je velja ko je na spletni strani . . .

ozaveščenost o ravnanju z organskimi odpadki, ki se izvaja v njihovem mestu/občini; od 9 anketirancev, ki poročajo o nizki do srednji ozaveščenosti (stopnje 1-3), 7 jih je starih med 18 in 25 let, 2 pa sta med 26 in 35 leti.

Mlajši ljudje morda živijo v gospodinjstvih, v katerih se z ravnanjem z odpadki ne ukvarjajo v prvi vrsti sami, npr. če živijo s starši. Vendar je vzorec premajhen, da bi lahko sklepali na vzročno zvezo. Poleg tega je bila Slovenija edina država, v kateri anketiranci niso bili zainteresirani za več informacij o ravnanju z organskimi odpadki, ker menijo, da že vedo dovolj.

Vendar pa poroča tudi o največjem deležu nezainteresiranosti, ki ga je izrazila več kot polovica anketirancev (55 %).

V celoti gledano je stopnja višja od povprečja EU v odstotkih.

recikliranje in ponovna uporaba s strani državljanov ni presenetljivo, saj ima Slovenija dobro uveljavljene in stroge smernice za ravnanje z odpadki, ki za neupoštevanje predvidevajo denarne kazni. Ravnanje s komunalnimi odpadki je skoraj povsod razdeljeno na vsaj 4 tokove: plastika, papir, mešani odpadki in biološki odpadki, le nekatere manjše/oddaljene/krajevne občine ne zagotavljajo odvoza organskih odpadkov, ki namesto tega prakticirajo hišno kompostiranje.

2.5 Italija

Pisalna miza Raziskave

Sektor ravnanja z odpadki se v zadnjih v Italiji močno razvija, kar dokazuje tudi povečanje prometa na tem področju. Komunalni odpadki, ki predstavljajo večino odpadkov, so leta 2019 znašali približno 30 milijonov ton. To pomeni približno 500 kg na prebivalca na leto. V prihodnjih letih se ocenjuje rast proizvodnje odpadkov zaradi povečanja potrošnje, vendar se pričakuje tudi povečanje ločenega zbiranja in recikliranja odpadkov. Leta 2021 je nacionalna proizvodnja komunalnih odpadkov znašala 29,6 milijona ton. Organska frakcija komunalnih odpadkov znaša približno 35 % celotne proizvodnje komunalnih odpadkov oziroma približno 11 milijonov ton. Italijanska industrija recikliranja tudi po pandemiji stalno raste, medtem ko podatki kažejo naraščajoče trende ločenega zbiranja organskih odpadkov. Odlaganje na odlagališčih predstavlja

21 % komunalnih odpadkov ali skoraj 6,3 milijona ton.

Ločeno zbiranje organskih odpadkov že več kot 20 let vztrajno narašča: vedno so predstavljali glavni del trdnih komunalnih odpadkov in iz leta v leto povečali svoj delež glede na vse odpadke, in sicer s 36,6 % leta 2010 na 42,7 % leta 2014. Po podatkih iz publikacije ISPRA Waste Report 2019 Edition je spremljanje zbiranja organskih odpadkov v Italiji pokazalo, da se zbere 7,1 milijona ton organskih odpadkov (mokrih, zelenih in drugih organskih matric ter iz ločenega zbiranja), od tega 5,1 milijona ton FORSU (organska frakcija trdnih komunalnih odpadkov) in skoraj 2 milijona ton zelenih odpadkov pokošena trava,

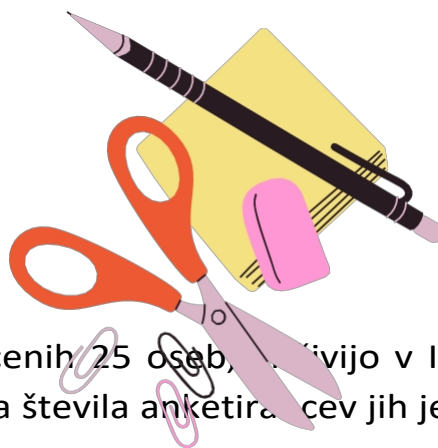

obrezovanje itd.)

Tako se je zbiranje organskih odpadkov v primerjavi s prejšnjim letom povečalo za 7,5 % (+500.000 kg) in potrjuje, da je to najpomembnejši del ločenega zbiranja odpadkov. Italijanski državljani ločujejo približno 17,5 milijona ton, od tega je 40,4 % organskih odpadkov (FORSU in zeleni). Zadnji razpoložljivi podatki med letoma 2016 in 2017 potrjujejo trend rasti RD (ločeno zbiranje) organskih odpadkov z rekordnimi podatki, ki jih je mogoče pripisati predvsem mokrim odpadkom, ki so se iz leta 2017 na leto 2018 povečali s 4,5 na 5,1 milijona ton. Na nacionalni ravni podatek o organskih odpadkih na prebivalca kaže velik porast, in sicer s 108 na 117 kg/prebivalca/leto. Na podlagi ocen rasti lahko predvidevamo, da bo do leta 2025 zbranih 9 200 000 ton organskih odpadkov, kar pomeni več kot 150 kg/prebivalca/leto.

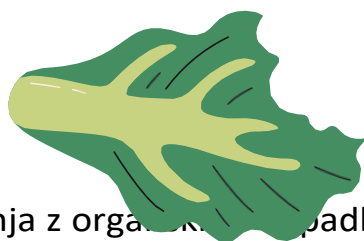
Na lestvici, ki jo je sestavil Altroconsumo na podlagi analize vedenja v različnih državah, je razvidno, da je Italija povprečno nagnjena k trajnosti. Z oceno 53/100 za zeleni življenjski slog se uvršča na šesto mesto, takoj za Nemčijo in Španijo. Varstvo okolja je zelo pomembno za kar 7/10 Italijanov. Še posebej je večji poudarek na odnosu do hrane in nakupovanja. Rezultati na področju ravnanja z odpadki so povprečni, vendar na splošno pozitivni, saj 80 % potrošnikov pravi, da pravilno razvrščajo odpadke, ter na področju vode in energije, saj jih 64 % pravi, da doma varčujejo z energijo. Ekološka trajnost je med merili za izbiro izdelkov in storitev: 35 % vprašanih kupuje izdelke z "zelenimi" oznakami, 33 % jih kupuje pri okoljsko ozaveščenih podjetjih, 30 % pa jih po tem merilu tudi vlaga.

Javna anketa

V vzorec raziskave je bilo vključenih 25 oseb, ki živijo v Italiji, od tega 11 moških in 14 žensk. Od skupnega števila anketirancev jih je 6 starih med 18 in 25 let, 9 med 26 in 35 let, 7 jih je starih od 36 do 50 let, 3 pa od 51 do 65 let. Le 4 anketiranci nimajo visokošolske izobrazbe ali diplome, od tega sta 2 trenutno univerzitetna študenta. Anketiranci opravljajo širok spekter poklicev, vključno s študenti, nadzornikom za pomoč strankam, prodajnim zastopnikom, inženirji, podjetniki, vodji projektov, zavarovalnico, analitikom IT, zobozdravnikom, frizerjem, osebnim trenerjem in medicinsko sestro. Anketiranci pridobivajo informacije iz različnih medijev. Zdi se, da ni povezave med spolom, starostjo, stopnjo izobrazbe ali prednostnim virom informacij ter stopnjo skrbi ali znanja anketirancev o temah, zajetih v raziskavi.

V Italiji o ločenem zbiranju odpadkov govorimo že približno 50 let, vendar je danes delež ločenih odpadkov še vedno približno 53,3 % vseh odpadkov. Statistični podatki poročajo, da se še vedno premalo zavedamo pomena "okoljsko trajnostnega" vedenja in praks. V poročilu ISPRA "Urban Waste Report 2020 Edition" je navedeno, da se je ločeno zbiranje odpadkov povečalo s približno 9,9 milijona ton leta 2008 na 18,5 milijona ton v letu 2019, vendar je to še vedno daleč od ciljev EU. Skupno recikliranje nastalih in ločeno zbranih odpadkov znaša 53,3 %. Tri deželna glavna mesta, Treviso, Pordenone in Belluno, so med upravami "brez odpadkov", kjer vsak državljan proizvede največ 75 kg suhih odpadkov na leto, in se lahko štejejo za primere dobre prakse.

Glede posebnega ravnanja z organskimi odpadki je treba poudariti, da predpisi EU in Italije temeljijo na treh orodjih/ciljih: ločeno zbiranje, kompostiranje in predelava organskih odpadkov, kot je razvidno iz zakona DL.vo 116/2020. DL.vo 116/2020, tj. reforma ravnanja z odpadki (in embalažo), ki prenaša Direktivo 2018/851. Zakonodaja spodbuja tudi dejavnosti kompostiranja na kraju samem, vključno z lastnim kompostiranjem in skupnostnim kompostiranjem.

Po zadnjem poročilu Ispra se kakovost zbiranja organskih odpadkov rahlo, a vztrajno slabša, kar je posledica nepravilnih oddaj s strani občanov. Da bi to rešili, zakonodajni odlok 152/2006, ki v Italiji prenaša okvirno direktivo o odpadkih, določa, da bo od januarja 2022 v vseh italijanskih občinah obvezno ločeno zbiranje mokre frakcije organskih odpadkov. Kar zadeva izobraževanje in obveščanje javnosti, je občina Trento v okviru evropskega projekta Life "Brez odpadkov" nedavno v osnovnih in srednjih šolah na območju občine izvedla izobraževalni projekt "Manj odpadkov". Projekt obravnava temo zmanjševanja količine odpadkov in zavestne porabe.

Pri ocenjevanju (od 1 do 5) njihove stopnje skrbi za okoljska vprašanja 2 anketiranca poročata, da jima je malo mar (2. stopnja), 9 jih poroča, da jim je do neke mere mar (3. stopnja), 11 jih je zelo mar (4. stopnja), 3 pa, da jim zelo mar (5. stopnja). Pri ocenjevanju ravni skrbi glede ustreznega ravnanja z vsemi tokovi odpadkov 3 anketiranci poročajo, da jim je malo mar (raven 2), 11 anketirancev poroča, da jim je do neke mere mar (raven 3), 11 anketirancev pa poroča, da jim je zelo mar (ravni 4 in 5), in sicer 9 in 2 anketiranca. Glej diagram 7.

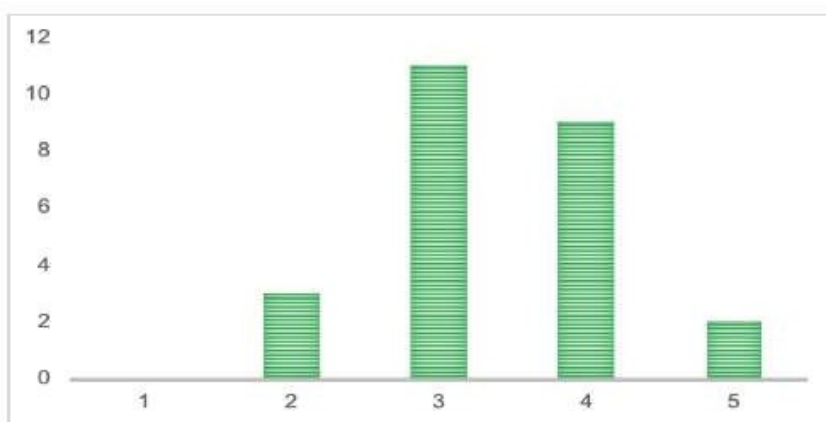
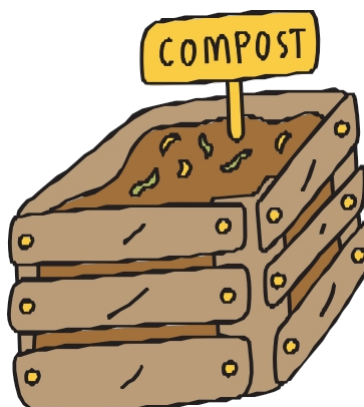

Diagram 7: Level of care regarding the proper management of all streams of waste | Italy

Pri ocenjevanju ravni znanja o možnostih ponovne uporabe/ponovne uporabe organskih odpadkov 1 anketiranec navaja, da ne pozna ničesar (1. stopnja), 6 anketirancev navaja malo znanja (2. stopnja), 8 jih navaja, da imajo nekaj znanja (3. stopnja), 9 jih navaja dobro znanje (4. stopnja), le 1 pa meni, da ima precej znanja (5. stopnja) o možnostih ponovne uporabe organskih odpadkov. Kot je razvidno iz spodnjega diagrama 8, 24 % anketirancev meni, da imajo dobro znanje o lokalni praksi ravnanja z organskimi odpadki, medtem ko jih kar 36 % poroča, da imajo malo ali nič znanja.

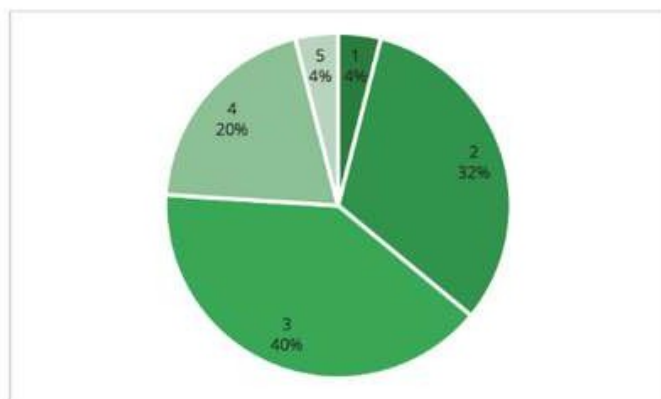

Diagram 8: Level of awareness regarding the management of organic waste that takes place in their town/city | Italy

Od 25 anketirancev jih le 14 redno ponovno uporablja predmete, vsi pa poročajo, da redno reciklirajo. Skoraj vsi anketiranci (24) ločujejo organske gospodinjske odpadke.

22 bi jih zanimalo več informacij o zmanjševanju organskih odpadkov, 24 pa bi jih bilo motiviranih, da bi se doma lotili zmanjševanja organskih odpadkov.

9 anketirancev je v šoli prejelo informacije / pouk / dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki, od tega 6 v okviru obšolskih dejavnosti. 10 anketirancev ima otroke in 7 jih poroča, da njihovi otroci dobivajo informacije / ure / dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki v šoli v okviru drugega predmeta ali kot obšolsko neobvezno dejavnost. Na vprašanje, ali je v njihovem mestu kakšen organ/organizacija/organizacija, na katero se lahko obrnejo, da bi dobili več informacij o ravnanju z organskimi odpadki, je 10 anketirancev odgovorilo, da ni.

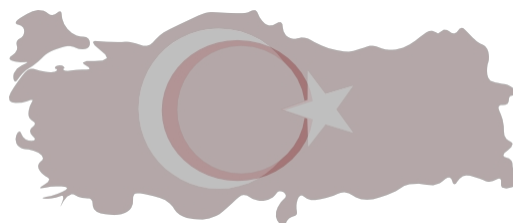

Izmed držav, zajetih v tej raziskavi, je najvišja stopnja ločevanja organskih odpadkov v Italiji, kjer jih 96 % loči na izvoru. Zanimivo pa je, da ima v primerjavi z drugimi državami precej nižjo stopnjo ponovne uporabe. Ločeno zbiranje odpadkov poteka po vsej Italiji, zato morajo državljani doma ločevati odpadke med organskimi odpadki, plastiko, papirjem in mešanimi odpadki.

Te ugotovitve kažejo na dejstvo, da ni doslednega ekološko neoporečnega vedenja in da sta morda dolžnost in obveznost tista, ki oblikujeta vedenje, namesto znanja in resnične skrbi. Zato se zdi, da obstaja potreba po večji ozaveščenosti o celovitem okolju prijaznem vedenju ter o pomenu vrednot krožnega gospodarstva, ki zajemajo naš odnos do okolja in narave na bolj celovit način kot zgolj recikliranje.

2.6 Turčija

Pisalna miza Raziskave

V Turčiji nastane 32,3 milijona ton trdnih komunalnih odpadkov na leto; letna količina nastalih odpadkov na prebivalca znaša približno 412 kg (TUIK 2020, uradna statistika). Po podatkih Atlasa odpadkov je v Turčiji stopnja pokritosti z zbiranjem odpadkov 77-odstotna, medtem ko je stopnja odlaganja neškodljivih odpadkov 69-odstotna. V skladu z nacionalnim načrtom za ravnanje z odpadki in akcijskim načrtom iz leta 2016 se 61,07 % komunalnih odpadkov odloži na sanitarnih odlagališčih, 28,25 % pa na komunalnih odlagališčih. Za 11 % komunalnih odpadkov (vključno z odpadno embalažo) je bilo sporočeno, da so bili reciklirani, kompostirani ali drugače odstranjeni.

V Turčiji vsako leto nastane približno 130 milijonov ton odpadkov, od

Turška zakonodaja in politika na področju ravnanja z odpadki sta bili pripravljene v skladu s procesom usklajevanja z Evropsko unijo. V tem okviru je bilo na podlagi zakona o okolju št. 2872 sprejetih več predpisov, ki urejajo različne kategorije odpadkov. Uredba o ravnanju z odpadki, ki določa okvir za ravnanje z odpadki v Turčiji, se izvaja ob upoštevanju okvirne direktive o odpadkih. Ministrstvo za okolje in urbanizacijo je ravnanje z odpadki opredelilo kot najpomembnejšo prednostno nalogo. V zvezi s tem je ministrstvo leta 2016 objavilo "Nacionalni akcijski načrt za ravnanje z odpadki 2023", v katerem je analizirano trenutno stanje na področju ravnanja z odpadki v 81 provincah Turčije in določeni cilji države na področju ravnanja z odpadki.

Javna anketa

Vzorec raziskav je sestavljen iz 23 oseb, ki živijo v Turčiji, od katerih se jih 10 opredeljuje za moške in 13 za ženske. Od skupnega števila anketirancev sta 2 osebi stari med 18 in 25 let, 5 oseb je starih med 26 in 35 let, 16 oseb pa med 36 in 50 let. Le 2 anketiranci nimata visokošolske izobrazbe/diplomske ali višje izobrazbe in sta stara med 18 in 25 let. Razpon poklicev in delovnih področij, ki jih pokrivajo anketiranci, je ozek in obsega predvsem izobraževanje (tako izobraževalci kot študenti), medicino in IT.

Zdi se, da ni povezave med spolom ali stopnjo izobrazbe ter stopnjo skrbi ali znanja anketirancev o temah, zajetih v raziskavi.

Anketiranci pridobivajo informacije iz različnih medijev, vključno z nacionalnimi in mednarodnimi časopisi, nacionalnimi tradicionalnimi mediji, lokalnimi mediji in družbenimi mediji; 22 anketirancev pridobiva informacije izključno iz družbenih medijev ali v kombinaciji z drugimi oblikami medijev, 1 anketiranec pa izključno iz lokalnih medijev (radio, revije, časopisi).

Pri ocenjevanju (od 1 do 5) stopnje skrbi za okoljska vprašanja (vključno s podnebno krizo, ravnanjem z odpadki, motnjami v ekosistemi itd.) nihče od anketirancev ne poroča, da mu je vseeno (1. stopnja), 4 so malo zaskrbljeni (2. stopnja), 7 jih poroča, da jim je do neke mere (3. stopnja), 6 je zelo zaskrbljenih (4. stopnja), 6 pa jih poroča o visoki stopnji skrbi (5. stopnja). Od 12 anketirancev, ki poročajo o dobri stopnji skrbi (ravni 4 in 5), jih 11 pridobiva informacije izključno iz družbenih medijev, 1 anketiranec pa iz družbenih medijev in časopisov. Od 11 anketirancev, ki poročajo o ravni skrbi 2 ali 3, le 1 anketiranec kot vir informacij uporablja izključno družbene medije, medtem ko ostali uporabljajo mešanico medijev, vključno z družbenimi mediji, nacionalnimi in mednarodnimi časopisi, nacionalnimi tradicionalnimi mediji in lokalnimi mediji.

Pri ocenjevanju stopnje skrbi za pravilno ravnanje z vsemi tokovi odpadkov 3 anketiranci navajajo, da jim je malo mar (2. stopnja), 8 anketirancev navaja, da jim je do neke mere mar (3. stopnja), 12 anketirancev pa navaja visoko stopnjo skrbi (4. in 5. stopnja). Glej diagram 9.

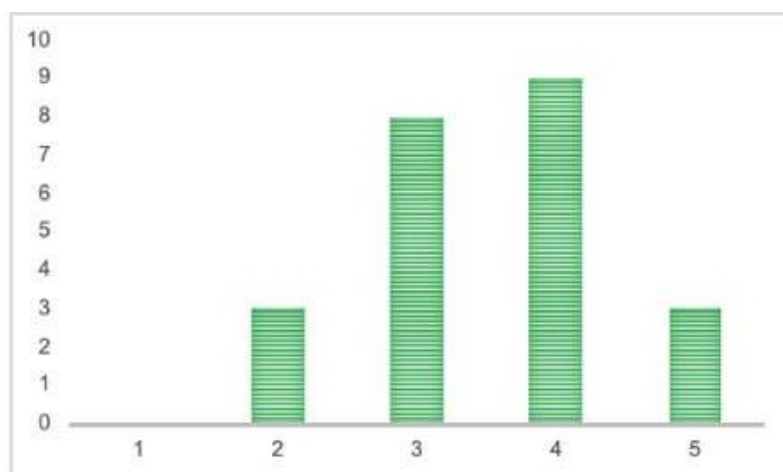

Diagram 9: Level of care regarding the proper management of all streams of waste | Turkey

Tako kot pri prejšnjem vprašanju 12 anketirancev, ki poročajo o višji stopnji skrbi (4. in 5. stopnja), pridobiva informacije izključno iz družbenih medijev, le eden med njimi jih kombinira z nacionalnimi in mednarodnimi časopisi.

Pri ocenjevanju ravni znanja glede možnosti ponovne uporabe/ponovne uporabe organskih odpadkov 8 anketirancev navaja, da imajo malo znanja (raven 2), 4 anketiranci navajajo, da imajo nekaj znanja (raven 3), 5 jih navaja dobro raven znanja (raven 4), 6 pa jih meni, da imajo zelo dobro znanje (raven 5) glede možnosti ponovne uporabe organskih odpadkov. Spet od 11 anketirancev, ki poročajo o dobri stopnji ozaveščenosti (ravni 4 in 5), jih je 10 obveščenih izključno iz družbenih medijev. Ko gre za njihovo stopnjo ozaveščenosti glede ravnanja z organskimi odpadki, ki poteka v njihovem kraju/občini, 2 anketiranca ne poročata o takšni ozaveščenosti (stopnja 1), 5 jih poroča o majhni ozaveščenosti (stopnja 2), 5 jih ima nekaj ozaveščenosti (stopnja 3), 10 poroča o dobri ozaveščenosti (stopnja 4) in le 1 meni, da je popolnoma ozaveščen (stopnja 5) glede ravnanja z organskimi odpadki, ki poteka na območju, na katerem živi. Povezava z njihovim najprimernejšim virom informacij je enaka kot pri prejšnjih vprašanjih; 10 od 11 anketirancev z dobro ozaveščenostjo (ravni 4 in 5) dobiva informacije izključno iz družbenih medijev. Kot je razvidno iz spodnjega diagrama 10, 47 % anketirancev meni, da so dobro seznanjeni z lokalno prakso ravnanja z organskimi odpadki, 31 % pa jih je seznanjenih le malo ali nič. Teh 47 % (11 od 23 anketirancev) je tisti del vzorca, ki uporablja družbene medije kot glavni vir novic.

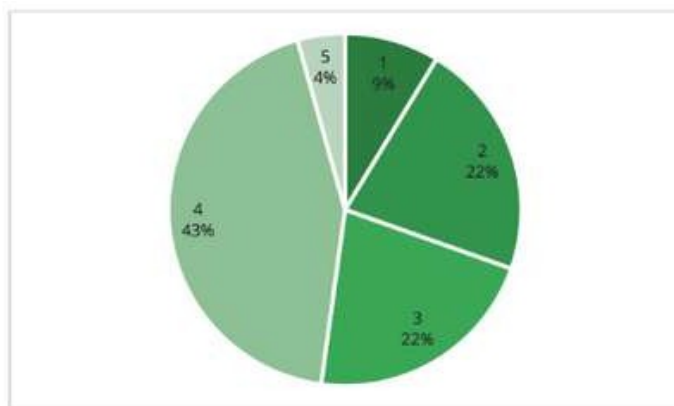

Diagram 10: Level of awareness regarding the management of organic waste that takes place in their town/city | Turkey

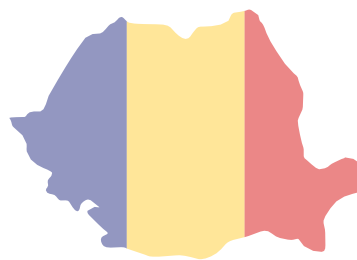

Od 23 anketirancev jih 18 redno ponovno uporablja predmete (78 %), 13 pa jih redno reciklira (57 %). Od desetih, ki ne reciklirajo redno, jih devet navaja, da zato, ker ne verjamejo, da pristojni organi dejansko reciklirajo ločene odpadke, štirje pa menijo, da ne vedo, kako naj se tega lotijo, saj jim primanjkuje informacij. Skupaj 7 anketirancev (30 %) ločuje organske gospodinjske odpadke (za kompost ali za zbiranje organskih odpadkov), medtem ko od 16 anketirancev, ki tega ne počnejo, 14 poroča, da zato, ker njihovem mestu ni zbiranja komunalnih organskih odpadkov. 22 anketirancev (96 %) bi želelo izvedeti več zmanjševanju količine organskih odpadkov in bi bili motivirani, da se vključijo v zmanjševanje količine organskih odpadkov doma, če bi bilo to enostavno. En anketiranec, ki je na obe vprašanji odgovoril negativno, navaja, da je razlog omejena razpoložljivost časa.

Dve tretjini udeležencev (65 %) poroča, da v šoli niso prejeli nobenih informacij / pouka / dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki. Od 18 anketirancev, ki imajo otroke, jih polovica poroča, da njihovi otroci v šoli dobijo nekaj informacij/učil/dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki, bodisi v okviru posebnega okoljskega predmeta, bodisi v okviru drugega predmeta (npr. biologije, kemije itd.) ali obšolske dejavnosti. Na vprašanje, ali je v njihovem mestu kakšen organ/organizacija/organizacija, pri kateri lahko dobijo več informacij o ravnanju z organskimi odpadki, jih je 21 odgovorilo, da je, pri čemer so kot ustrezne organe navedli občinske, regionalne in/ali ministrske organe. V zadnjem razdelku s pripombami 10 anketirancev jasno izrazi željo, da bi izvedeli več o ravnanju z organskimi odpadki, vključno z ločevanjem in domačim kompostiranjem.

2.7 Romunija

Pisalna miza Raziskave

Količina odpadkov, nastalih v Romuniji, je bila v zadnjih desetih letih razmeroma konstantna, z rahlim povečanjem s 5,044 milijona ton leta 2012 na 5,768 milijona ton leta 2021, količina odpadkov na prebivalca pa se je z 251 kg/osebo leta 2012 povečala na 302 kg/osebo leta 2021. V izvedeni raziskavi ni bilo mogoče ugotoviti ustreznih podatkov o količinah organske frakcije trdnih komunalnih odpadkov, ker v pregledanih virih ni bilo na voljo dovolj informacij.

Po podatkih Eurostata je bila povprečna stopnja recikliranja komunalnih odpadkov v Romuniji leta 2021 približno 20 %, kar je precej pod ciljem EU za leto 2020, ki je 50 %. Kar zadeva odstranjevanje odpadkov, se približno 60-70 % trdnih komunalnih odpadkov odloži na odlagališča, 10-20 % pa se jih sežge ali obdelata na druge načine.

Nekatere regije v Romuniji so sčasoma sprejele dobre prakse ravnanja z odpadki. V mestu Cluj-Napoca so na primer lokalne oblasti uvedle učinkovit sistem ločenega zbiranja odpadkov, ki je pripomogel k večji stopnji recikliranja. Tudi mesto Alba Iulia je razvilo sistem zbiranja in recikliranja gospodinjskih odpadkov, ki je bil priznan kot eden najučinkovitejših v državi.

Eden glavnih zakonodajnih instrumentov je Zakon 211/2011 o ravnanju z odpadki, ki določa splošni okvir za ravnanje z odpadki v Romuniji, vključno z organskimi odpadki, in določa ukrepe za preprečevanje nastajanja odpadkov, ločeno zbiranje in recikliranje (romunski parlament, 2011). Romunija je sprejela tudi nacionalni načrt ravnanja z odpadki (PNGD) 2017-2030, ki določa posebne cilje in ukrepe za izboljšanje nacionalnega sistema ravnanja z odpadki, vključno z organskimi odpadki. PNGD spodbuja recikliranje, energetske predelave in druge metode obdelave odpadkov v skladu s hierarhijo ravnanja z odpadki EU. V okviru strategije krožnega gospodarstva je Romunija pripravila nacionalni akcijski načrt za krožno gospodarstvo (PNACE) 2021-2030, ki vključuje tudi posebne ukrepe za ravnanje z organskimi odpadki. PNACE spodbuja preprečevanje nastajanja odpadkov, ločeno zbiranje organskih odpadkov, kompostiranje in uporabo kompostiranih proizvodov v kmetijstvu in drugih sektorjih. Poleg tega obstajajo številni zakoni in predpisi, ki dokazujejo prizadevanja Romunije za obravnavo ravnanja z organskimi odpadki ter izvajanje ukrepov za varstvo okolja in zdravja ljudi.

V Romuniji ločeno zbiranje spodbujajo lokalni in regionalni organi s kampanjami za obveščanje in ozaveščanje ter zagotavljanjem posebnih zabojnikov za organske odpadke. Domače kompostiranje je priljubljena metoda med romunskim prebivalstvom, zlasti na podeželju, kjer je dostop do zelenih površin in kmetijskih zemljišč boljši. Poleg domačega kompostiranja obstajajo tudi nekateri industrijski obrati za kompostiranje, ki obdelujejo organske odpadke iz živilske industrije, gospodinjstev in trgov (Fărcășanu, 2019). Poleg tega so bili v nekaterih mestih, kot sta Cluj-Napoca in Bukarešta, razviti pilotni projekti skupnostnega kompostiranja za spodbujanje sodelovanja državljanov pri odgovornem ravnanju z odpadki (Cluj-Napoca City Hall, 2020). V Romuniji obstaja nekaj bioplinarn, ki organske odpadke z anaerobno fermentacijo pretvarjajo v energijo, pri čemer nastajajo bioplin in digestat, ki je dragoceno gnojilo. Trenutno je v Romuniji le nekaj sežigalnic, ki se uporabljajo predvsem za organske medicinske in živalske odpadke (NEPA, 2020).

Šole in izobraževalne ustanove so začele uvajati sisteme ravnanja z organskimi odpadki, da bi spodbujale okolju prijazno in odgovorno vedenje med učenci in zaposlenimi. Na nekaterih šolah v Romuniji so razvili projekte kompostiranja, da bi učence poučili o prednostih te metode ravnanja z organskimi odpadki, na drugih pa so vzpostavili šolske vrtove. Obstajajo tudi številna partnerstva za okoljsko izobraževanje med različnimi nevladnimi organizacijami.

/ združenja in posamezne šole / območja, vendar ti niso del vladnih programov ali pobud ministrstva za izobraževanje.

Po podatkih posebnega Eurobarometra 501 (2020) 96 % Romunov meni, da je varstvo okolja pomembno zanje osebno, 29 % vprašanih pa je odgovorilo, da so odpadki in recikliranje najpomembnejši okoljski problem, s katerim se sooča Romunija. zadeva odgovornost za varstvo okolja, 39 % romunskih anketirancev meni, da imajo največjo odgovornost vlada in javni organi, 33 % pa jih meni, da ima pri tem vsak državljan individualno odgovornost.

Kar zadeva odgovornost države za odpadke, se v Romuniji v zadnjih letih povečala stopnja recikliranja; po podatkih Eurostata se je stopnja recikliranja komunalnih odpadkov v Romuniji povečala s 13,9 % leta 2015 na 18,1 % leta 2019 in 20 % leta 2021.

Javna anketa

Vzorec raziskave je sestavljen iz 23 oseb, ki živijo v Romuniji, od katerih se jih 20 opredeljuje kot ženske, 16 pa jih je starih od 26 do 35 let. Vsi anketiranci imajo visokošolsko izobrazbo/diplom ali več, od tega jih ima 22 vsaj univerzitetno izobrazbo. Anketiranci opravljajo različne poklice, vključno z javnimi uslužbenci, strokovnjaki za komuniciranje, izobraževalci, pravniki, ekonomisti, projektnimi in pomožnimi vodji, prodajalci, inženirji in podjetniki. 18 anketirancev pridobiva informacije iz družbenih medijev, bodisi izključno (6 anketirancev) bodisi v kombinaciji z drugimi viri.

Pri ocenjevanju (od 1 do 5) stopnje skrbi za okoljska vprašanja nihče od anketirancev ne poroča, da mu je vseeno ali da mu je malo mar (stopnji 1 in 2), 4 anketiranci poročajo, da jim je do neke mere mar (stopnja 3), 10 jih je zelo mar (stopnja 4), 9 pa jih poroča o visoki stopnji skrbi (stopnja 5). Pri ocenjevanju ravni skrbi glede pravilnega ravnanja z odpadki 1 anketiranec poroča, da mu je malo mar (raven 2), 4 anketiranci poročajo, da jim je do neke mere mar (raven 3), 18 anketirancev pa poroča o visoki ravni skrbi (ravni 4 in 5), in sicer 11 in 7. Glej diagram 11.

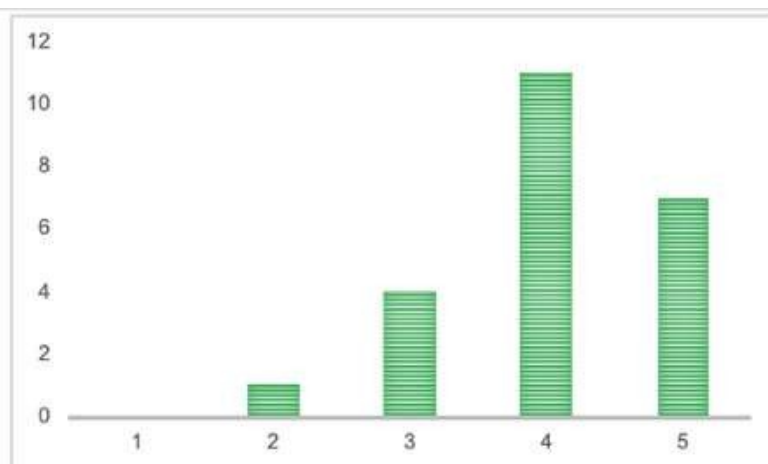

Diagram 11: Level of care regarding the proper management of all streams of waste | Romania

Pri ocenjevanju ravni znanja glede možnosti ponovne uporabe/ponovne uporabe organskih odpadkov 3 anketiranci navajajo, da imajo malo znanja (raven 2), 10 anketirancev navaja, da imajo nekaj znanja (raven 3), 8 jih navaja dobro raven znanja (raven 4) in le 2 menita, da imata zelo dobro znanje (raven 5) glede možnosti ponovne uporabe organskih odpadkov. Ko gre za njihovo raven ozaveščenosti glede ravnanja z organskimi odpadki, ki poteka v njihovem kraju/občini, je ta nižja od visoke ravni skrbi, o kateri so poročali glede pravilnega ravnanja z odpadki. Kot je razvidno iz spodnjega diagrama 12, 44 % anketirancev meni, da imajo znanje o lokalni praksi ravnanja z organskimi odpadki, medtem ko ima 26 % anketirancev le malo ustreznega znanja.

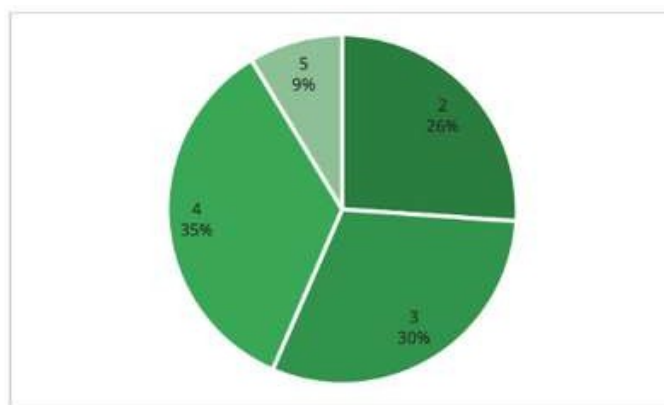

Diagram 12: Level of awareness regarding the management of organic waste that takes place in their town/city | Romania

Od 23 anketirancev jih 22 redno ponovno uporablja predmete, 17 pa jih redno reciklira. Od šestih, ki ne reciklirajo redno, so štirje navedli, da zato, ker ne zaupajo, da pristojni organi dejansko reciklirajo ločene odpadke. Skupaj 7 anketirancev ločuje organske gospodinjske odpadke (za kompost ali za zbiranje organskih odpadkov), od 16, ki tega ne počnejo, pa jih 7 navaja, da zato, ker v njihovem mestu ni odvoza komunalnih organskih odpadkov. 19 anketirancev bi se rado naučilo več o zmanjševanju količine organskih odpadkov (preostali navajajo, da nimajo dovolj časa), 22 anketirancev pa bi bilo motiviranih za sodelovanje pri zmanjševanju količine organskih odpadkov doma, če bi bilo to enostavno. En anketiranec, ki se ne bi vključil v ravnanje z organskimi odpadki, navaja, da zato, ker ne zaupa pristojnim organom, da bodo ustrezno ravnali z odpadki.

Samo 3 anketiranci so bili deležni informacij / pouka / dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki v šoli. 7 anketirancev ima otroke in vsi poročajo, da njihovi otroci dobivajo informacije/učne ure/dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki v šoli v okviru drugega predmeta (npr. biologije, geografije, gospodinjstva itd.). Nazadnje, vprašanje, ali v njihovem mestu obstaja organ / organizacija / oblast, na katero se lahko obrnejo, da bi dobili več informacij o ravnanju z organskimi odpadki, jih je 14 odgovorilo, da ne obstaja.

Čeprav bi kar 95 % anketirancev z veseljem ločevalo organske odpadke doma, jih manj kot polovica ve, da se v njihovih krajih izvaja ločeno zbiranje ali ravnanje s temi odpadki, 61 % pa jih nima kje poiskati ustreznih informacij. Ugotovitve kažejo, da imajo državljani željo in motivacijo, da se vključijo v to vprašanje, vendar je treba povečati ozaveščenost in da morajo pristojni organi sprejeti več ukrepov za ravnanje z organskimi odpadki. Na splošno se zdi, da je največja težava v Romuniji v zvezi z ravnanjem z organskimi odpadki pomanjkanje vključenosti organov javne uprave.

Ob razlagi zgoraj predstavljenih podatkov in upoštevanju posebnega konteksta Romunije lahko ugotovimo, da v Romuniji primanjkuje infrastrukture in objektov za ravnanje z odpadki, kar državljanom otežuje odgovorno ravnanje z organskimi odpadki. To pomanjkanje infrastrukture je lahko posledica nezadostnih državnih naložb tem področju. Prav tako se zdi, da sta izobraževanje in ozaveščenost nezadostna, čeprav je število skrbnikov, o katerih so poročali tako v dokumentacijskih kot terenskih raziskavah, veliko. Gospodarski dejavniki in življenjski standard se lahko zelo razlikujejo, zaradi česar nekateri državljani morda posvečajo manj pozornosti okoljskim vprašanjem, zlasti v okviru neposrednih gospodarskih skrbi. Nazadnje, zaradi pomanjkanja zgodb o uspehu pri ravnanju z organskimi odpadki državljani nimajo jasnih vzorcev in zgledov, ki bi jim lahko sledili.

2.8 Sklepi

Če upoštevamo celoten vzorec 155 raziskav iz vseh šestih držav, je raven skrbi za okoljska vprašanja na splošno precej visoka, saj 69 % anketirancev navaja, da jim je zelo mar (ravni 4 in 5), le 5 % pa, da jim je malo ali nič mar (ravni 1 in 2). Glej diagram 13.

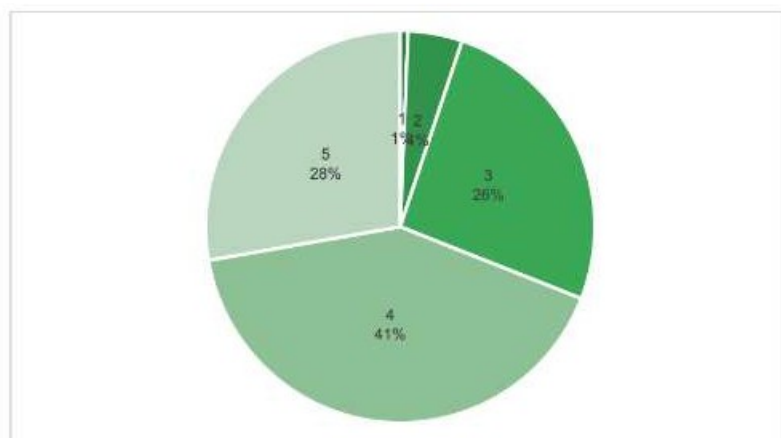

Diagram 13: Level of care regarding environmental issues

Vendar pa se stopnja skrbi glede pravilnega ravnanja z odpadki nekoliko zniža, saj je 62 % (100/155 anketirancev) zelo zaskrbljenih (ravni 4 in 5), 9 % pa le malo zaskrbljenih (raven 2), kot je prikazano v diagramu 14.

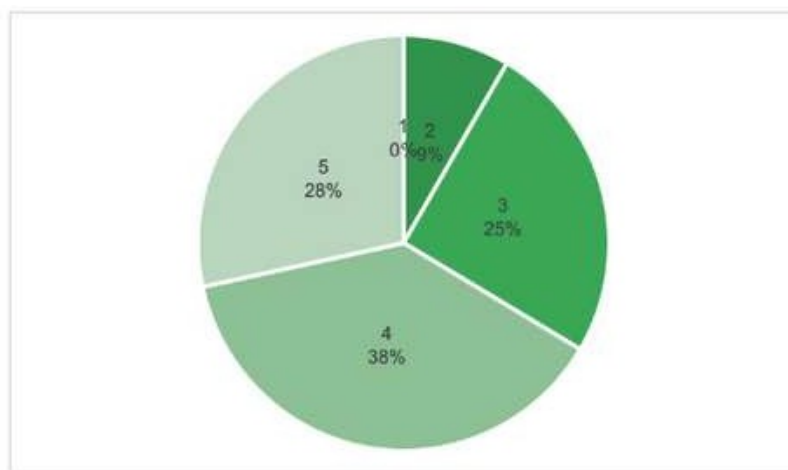

Diagram 14: Level of care regarding proper waste management

Kar zadeva znanje o možnostih ponovne uporabe organskih odpadkov, je, kot kaže graf 15, le 41 % anketirancev poročalo o dobrem znanju (ravni 4 in 5), 24 % pa o pomanjkljivem znanju ali sploh o ničemer (ravni 1 in 2).

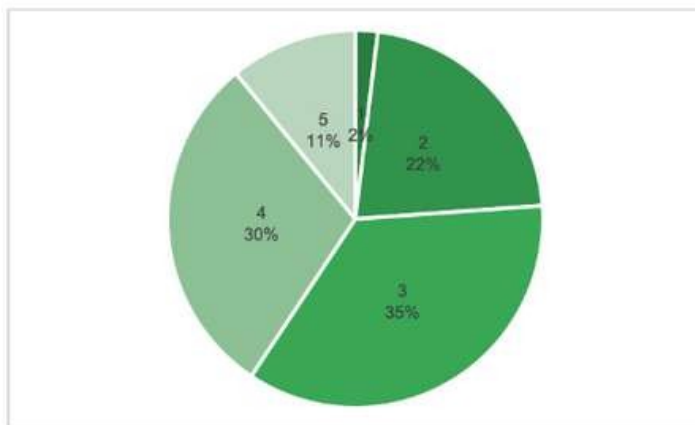
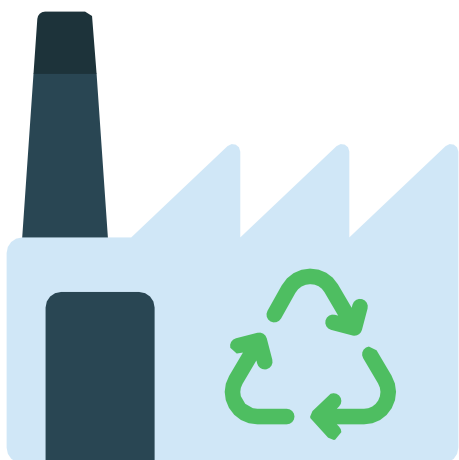

Diagram 15: Level of knowledge regarding the potential for reuse/repurpose of organic waste

In končno, stopnja ozaveščenosti sistemih ravnanja z organskimi odpadki, ki so vzpostavljeni v njihovih mestih, je še nižja, saj le 36 % anketirancev meni, da imajo dobro znanje o tem (ravni 4 in 5), 31 % pa ima le malo ali nič znanja (ravni 1 in 2). Glej diagram 16 spodaj.

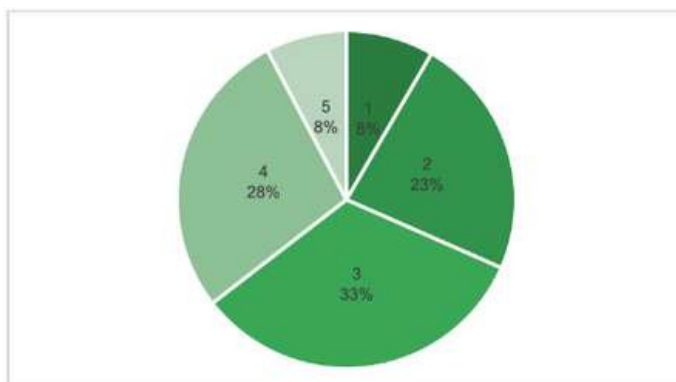
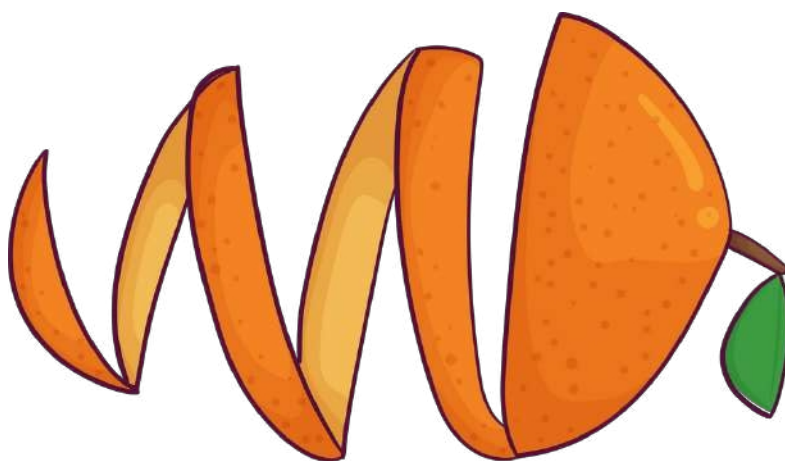

Diagram 16: Level of awareness regarding the management of organic waste that takes place in your town/city

Te ugotovitve raziskav kažejo, da anketiranci sicer skrbijo za pravilno ravnanje s tokom organskih odpadkov, vendar nimajo dovolj znanja, da bi se ustrezno obnašali. Ugotovitve iz anket so v skladu z ugotovitvami iz dokumentacijske raziskave, ki kažejo, da čeprav skrb in želja državljanov za pravilno ravnanje z organskimi odpadki obstajata, se na splošno z organskimi odpadki ne ravna ustrezno, pri čemer je v nekaterih državah (Španija, Italija in Slovenija) bolje kot v drugih.

Obnašanje trenutno ni ekološko neoporečno, medtem ko državni organi in strukture državljanom ne zagotavljajo potrebnih informacij, orodij in infrastrukture za bolj krožno in trajnostno ravnanje z organskimi odpadki.

3. Stanje okoljskega izobraževanja

Okoljska vzgoja v šolah je povezana z znanjem, ki učencem omogoča raziskovanje različnih okoljskih vprašanj in reševanje problemov z namenom ukrepanja za izboljšanje okolja. Pričakovani rezultati so, da učenci razvijejo globlje okoljskih vprašanj in pridobijo spretnosti za sprejemanje informiranih in odgovornih odločitev. Menimo, da je to temeljni vidik uvajanja vedenjskih sprememb, z vidika izobraževanja o krožnem gospodarstvu pa menimo, da je to katalizator pri pospeševanju prehoda na krožno gospodarstvo. V Evropi je veliko dobrih primerov vključevanja krožnega gospodarstva v učne načrte, vendar so ti razdrobljeni in redki, zlasti v državah, vključenih v ta projekt.

Evropska komisija poziva, naj bo okoljska trajnost v središču sistemov izobraževanja in usposabljanja v EU, ter v ta namen ponuja vrsto shem in

programov financiranja. Tako je več projektov Erasmus+ KA2 osredotočenih na spodbujanje okoljskega izobraževanja, natančneje izobraževanja o krožnem gospodarstvu, medtem ko obstaja več evropskih mrež, katerih cilj je podpirati učitelje in vodje usposabljanj z orodji in gradivi za okoljsko izobraževanje. Komisija je aprila 2022 objavila predlog priporočila Sveta o učenju za okoljsko trajnost, da bi državam članicam pomagala pri opremljanju učencev z znanjem, spretnostmi in stališči, potrebnimi za ukrepanje na področju trajnosti, podnebnih sprememb in izgube biotske raznovrstnosti.

Projekt se osredotoča na srednje šole in učitelje, čeprav so standardi, zakoni in dokumentacija. tega je bil zagotoviti izhodiščne podatke o tem, kaj Uradna raziskava je bila razširjena na okoljsko vzgojo v osnovnih in srednjih šolah. Uradna raziskava je bila izvedena z namenom pridobiti jasno sliko o stanju okoljske vzgoje v vsaki državi, glede na strukture javnega izobraževalnega sistema, smernice, določbe in usposabljanje učiteljev za okoljsko vzgojo so v vsaki državi, kje (če sploh) in kako se vključuje v učne načrte, kakšni okviri so vzpostavljeni v podporo okoljski vzgoji znotraj izobraževalnega sistema.

Poleg tega preučuje širši okvir spodbujanja in spreminjanja okolja ter ali so izobraževalne politike za okoljska vprašanja podprte s politikami in praksami za recikliranje in varstvo okolja ali povezavami z drugimi ministrstvi in agencijami, ki se ukvarjajo z okoljskimi vprašanji, da se zagotovi "združen" pristop k okoljskemu vedenju.

3.1 Orodja za raziskave

Terenska raziskava je bila sestavljena iz intervjujev z vzgojitelji, pedagoškimi strokovnjaki in uradniki na področju izobraževanja. Ti so pomemben vidik raziskave, saj nam bodo zagotovili primarne dokaze in podatke, ki so jih izrazili ljudje, ki se ukvarjajo z okoljsko vzgojo, in sicer na način, ki so ga izbrali za posredovanje (tj. z odprtimi vprašanji, ki vabijo k razpravi in izražanju mnenj). Z dokumentarno raziskavo je mogoče razbrati podatke in znanje o uradnih strukturah, kar je pomemben del razumevanja stanja okoljske vzgoje v državi, vendar to ne odraža nujno realnosti ali izkušenj in mnenj o okoljski vzgoji v šolah v praksi. Zato je nujno opraviti razgovore z izobraževalci o njihovih izkušnjah, znanju, usposabljanju in vsakodnevni interakciji z izobraževalnim sistemom v zvezi z okoljsko vzgojo, kot jo doživljajo pri svojem delu v praksi.

Intervjuji so potekali v obliki dialoga in razprave, pri čemer so bila postavljena splošna vprašanja in ponujena tematska področja, na katera so intervjuvanci odgovarjali, kar je omogočalo čim večjo svobodo izražanja anketirancev. Ker gre za zapletena in večplastna vprašanja, je bistveno, da se mnenja ljudi "na prvi bojni črti" izrazijo na način, ki ga izberejo sami. Zato so bili intervjuji poglobljeni in so trajali približno eno uro. Ta vložek časa, zagotovitev prostora za svobodno izražanje in upoštevanje izkušenj, znanja in strokovnosti vzgojiteljev s strani intervjuvanca podpirajo stalna prizadevanja organizacij za sodelovanje z učitelji pri projektih okoljske vzgoje.

Raziskovalna paradigma in metodologija, izbrana za intervjuje, je bila kritično-realistični pristop. Ta je bil izbran zato, ker omogoča največjo svobodo izražanja tako anketiranca kot intervjuvanca, hkrati pa zagotavlja širok okvir, ki zagotavlja splošno skladnost, tako da je mogoče podatke analizirati in uporabiti v povezavi z vsemi drugimi intervjuji in nabori podatkov. Anketirancem je bilo zagotovljeno, da izpraševalec ne išče specifičnega odgovora, temveč skupno raziskovanje vprašanj v širšem okviru. Analiza intervjujev ni vključevala le izrečenih besed in predstavljenih mnenj, temveč tudi splošno vedenje, čustva in način izražanja intervjuvanca ter tisto, kar ni bilo izrečeno, ob upoštevanju njegovega odnosa z intervjuvancem.

V vsaki državi smo želeli opraviti po 20 intervjujev z vzgojitelji, skupaj pa smo opravili 136 intervjujev. Intervjuji so bili opravljeni na različne načine, vključno z individualnimi intervjuji, ki so potekali v šolah, pisarnah ali prek spleta. V nekaterih primerih so bile izvedene fokusne skupine, ki so omogočile interakcijo med anketiranci in prispevale k cilju pridobiti poglobljene, kvalitativne in narativne podatke. Za vsako od šestih držav bodo v študiji predstavljene ugotovitve opravljene dokumentacijske raziskave o trenutnem stanju okoljske vzgoje ter rezultati intervjujev, ki so bili opravljeni s pedagogi sodelujočih držav.

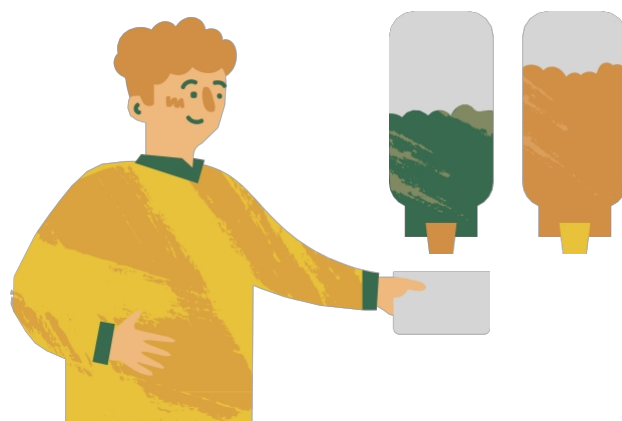
3.2 Španija

Pisalna miza Raziskave

Politika, okvir in vsebina

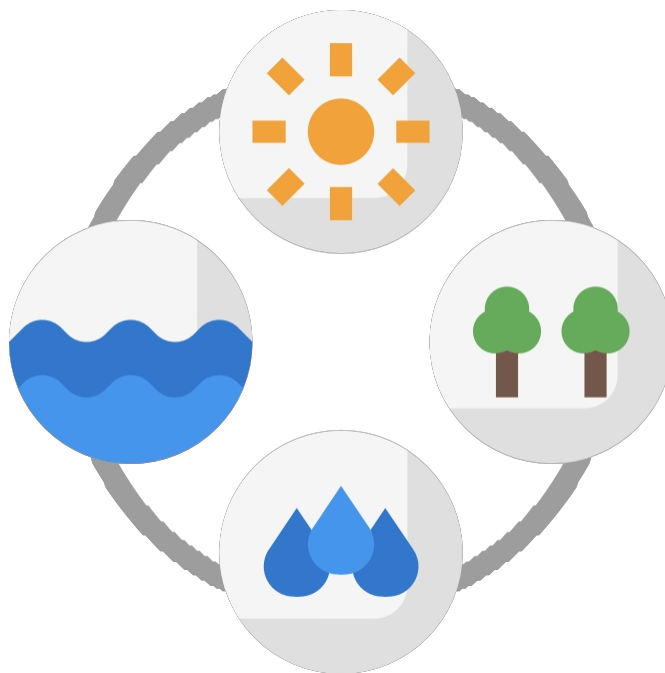
Vsebine, predmeti in učne ure v šolah v Španiji so določeni s kraljevim dekretom 217/2022, ki določa organizacijo in minimalne učne zahteve obveznega srednješolskega izobraževanja (LOMLOE). Ta odlok se trenutno prenaša v različne odloke v različnih avtonomnih skupnostih Španije, da bi se nato prenesel v prakso. V primeru Baskije so novi učni odloki že pripravljeni in naj bi začeli veljati letos, zato smo jih analizirali, da bi odgovorili na ta vprašanja.

LOMLOE meni, da bi se morala biologija in geologija poučevati v obveznem srednješolskem izobraževanju, pri čemer bi se v obeh primerih izrecno omenjala okoljska vprašanja. Poleg tega zakon opisuje tudi predmet Vzgoja za državljanske in etične vrednote, ki mora med drugim vključevati pristope k izobraževanju za trajnostni razvoj oziroma vključevanje znanstvenih, tehnoloških in organizacijskih vsebin.

Kljub pozitivnemu pristopu k obveznemu vključevanju vprašanj EE v pouk naravoslovja in družboslovja tem predmetom nikakor ni namenjeno toliko pozornosti in časa kot drugim temeljnim predmetom.

Obvezni pouk "vzgoje za državljanske in etične vrednote" je razdeljen na tri dele: prvi se osredotoča na samospoznavanje in moralno avtonomijo (vključno z racionalnim razmislekom o vprašanjih, prepoznavanjem lastnih ciljev in motivacij itd.), drugi obravnava družbo, pravičnost in demokracijo ter zajema vprašanja, kot so enakost, socialni okviri, identiteta, raznolikost in vrednote, s katerimi sodelujemo z okoljem; tretji del se posebej posveča trajnostnemu razvoju in okoljski etiki. Izvaja se z interdisciplinarnim delom in gojenjem systemskega razmišljanja o odnosih soodvisnosti, medsebojne povezanosti in ekološke odvisnosti, ki obstajajo med naravnim in družbenim okoljem.

Pri pouku biologije in geologije se okoljska vprašanja obravnavajo ne le z znanstvenega vidika, temveč tudi z razpravo o ekosistemi in človekovem vedenju. Cilj tega je ne le posredovati znanje, temveč tudi spodbujati navade, ki zmanjšujejo negativne vplive na okolje. Oba razreda vključujeta vprašanja podnebnih sprememb, pomen človekovega delovanja za ohranjanje biotske raznovrstnosti ter odnos med naravnim svetom in človekovim vedenjem.

Poleg tega morajo v skladu z zakonom 3/2020 podjetja in subjekti, ki upravljajo gostinske storitve ali šolske menze, v sodelovanju s šolami vzpostaviti izobraževalne programe za zmanjšanje količine zavržene hrane. To je izjemno pomembno za krepitev konceptov in praks ravnanja z okoljskimi in organskimi odpadki, ki se jih učenci učijo pri pouku. Če vidijo, da šola izvaja dobro ravnanje z okoljem, je bolj verjetno, da bodo začeli spreminjati navade, namesto da bi EE v razredu obravnavali zgolj kot "temo", ki se jo je treba naučiti, ne pa nujno uporabljati.

Poučevanje metodologij

Čeprav je v zadnjih desetletjih prišlo do premika k aktivnejšim metodologijam, ki so osredotočene na študente (npr. učenje na podlagi raziskovanja, učenje na podlagi problemov itd.), še vedno prevladujejo "tradicionalne" metodologije. Prav tako so glavna učna okolja tradicionalne učilnice, zato je učenje na prostem še vedno redko in večinoma omejeno na nekaj izletov na teren in/ali posebnih učnih dejavnosti. Na splošno lahko učitelji po vsej Španiji v svojih učilnicah po želji uporabljajo dodatna gradiva, kar pomeni, da nekateri učitelji sicer uporabljajo ustvarjalna in inovativna gradiva, drugi pa ne, zato se kakovost EE razlikuje glede na učitelja.

Pri biologiji in geologiji se na splošno uporabljajo znanstvene metode učenja, saj je cilj teh predmetov spodbujati in usmerjati učence v določene poklice. Vendar se spodbuja tudi skupinsko delo in projektno delo (kar spodbuja kritično mišljenje, načrtovanje in sodelovanje). Kritično mišljenje je pri teh predmetih močno podprto z učnimi metodami in povezano z resničnim svetom s spodbujanjem učencev h kritičnemu razmišljanju o psevdoznanosti in neutemeljenem ljudskem znanju, ki se nenehno širi.

Pri pouku vzgoje za državljanske in etične vrednote se spodbujajo dialog, sodelovanje in udeležba ter svobodno izražanje idej in kritično razmišljanje v okviru spoštljive civilne interakcije in razprave, ki temelji na dejstvih in ne na osebnih napadih. Učitelji vključujejo kontekste resničnega sveta v učne dejavnosti v razredu, da bi spodbudili razvoj aktivnih državljanov, ne le človeški enakosti in raznolikosti, temveč tudi okoljskim vrednotam in ukrepom. V Baskiji lahko ti razredi vključujejo bivanje v objektih za okoljsko izobraževanje, izmenjave v okoljskih centrih in druge dejavnosti zunaj šole.

V Baskiji je usposabljanje o okoljskih in trajnostnih vprašanjih na voljo učiteljem (ki so že usposobljeni in delajo). Usposabljanje poteka v izobraževalnih središčih in v okviru dela učiteljev.

Kljub temu, da je ta okvir in infrastruktura za spodbujanje okoljske vzgoje in strokovno usposabljanje učiteljev, ni sistema za ocenjevanje ali akreditacijo kakovosti programov okoljske vzgoje. Podobno ne obstaja niti za aktivne metodologije, osredotočene na učenca. Vsekakor pa se strokovno usposabljanje učiteljev razvija postopoma, vzporedno s pedagoškimi usmeritvami, določenimi v učnih načrtih in kurikularnih projektih centra.

Tudi če nove reforme učnih načrtov poudarjajo pomembnosti metodologij aktivnega učenja, sama reforma ne zadostuje za spremembo in modifikacijo učiteljevih praks. Potrebne so spremembe v prepričanjih, navadah, vlogah in strukturah moči pri poučevanju ter razvoj pedagogike.

Takšna korenita sprememba zahteva tudi nova načela in prakse v izobraževanju učiteljev. Zato je treba analizirati procese sprememb, da bi razumeli, ali je bila reforma učnih načrtov učinkovito prenesena v kulturo izobraževanja učiteljev.

Analiza in interpretacija

Novi učni načrt (LOMLOE) uvaja ekosocialno perspektivo in interdisciplinarni pristop, da bi obravnaval kontekstualne učne situacije. Ta ekosocialni vidik je izrecno vključen v ključne kompetence, ki opredeljujejo učenčev izhodni profil (državljska kompetenca 4, str. 31), in v posebne kompetence različnih disciplin. Vendar je ta ekosocialni pristop podrejen in razvodenel med ostalimi kompetencami, manjka pa tudi opredelitev posebne ključne ekosocialne kompetence, kar so zahtevali različni forumi in dejavniki.

Po drugi strani pa odlok LOMLOE določa osnovne osnove in vsebine, ki ponujajo veliko možnosti za razvoj in/ali določanje učnih načrtov na regionalni ali šolski ravni. To je lahko prednost pri razvoju projektov, ki se osredotočajo na posebne teme ali probleme in omogočajo razvoj določenih kompetenc. Podobno so glavni ekološki problemi prisotni v vsebini odloka (npr. podnebne spremembe, ravnanje z odpadki, tla ...). V tem smislu lahko ravnanje z organskimi odpadki ponudi reprezentativen in smiseln okvir za delo na teh problemih, saj je neposredno povezano z blaženjem podnebnih sprememb, zmanjševanjem količine odpadkov, ekološkim kroženjem snovi, obnovo in/ali izboljšanjem tal ter z okoljem in zdravjem ljudi.

V širšem okviru in kontekstu varstva okolja in potrebe po obsežnih družbenih spremembah se povečuje družbeni pritisk za spodbujanje sistemskih sprememb z izobraževanjem. Ta gibanja se izražajo prek različnih organizacij, kot so "Petki za prihodnost", Učitelji za prihodnost itd., in pritiskajo na institucije na različnih ravneh za preoblikovalno in zavzeto ukrepanje.

Intervjuji s pedagogi na

Vsi anketiranci so poudarili, da je treba okoljsko vzgojo vključiti v učni načrt, saj menijo, da je ta trenutno pomanjkljiva. Menijo, da se v sedanjem sistemu okoljska vzgoja ne šteje za dovolj pomembno, da bi bila sistemsko vključena, in da je to, ali imajo učenci okoljsko vzgojo ali ne, v veliki meri odvisno od tega, ali je učitelj zainteresiran, ozaveščen in pripravljen se z njo ukvarjati.

Redno je bilo omenjeno tudi, da so sedanji učni načrti zelo polni predmetov, ki veljajo za "pomembnejše", in da je časa za EE zelo malo. Navedeno je bilo tudi, da v izobraževalnem sistemu na splošno primanjkuje sredstev in usposabljanja za ustrezne metodologije. Pri izobraževanju o izobraževanju je treba uporabiti celostne pristope, ki morajo vključevati interakcijo z naravo in ne le sedenje v učilnici. Ugotovljeno je bilo, da je treba v zvezi z izobraževanjem upoštevati tudi dovzetnost učencev in njihovih družin: na območjih z ranljivimi družinami ali skupinami z nizkimi dohodki je težko spodbujati izobraževanje in njegovo izvajanje, saj so ljudje osredotočeni na študij predmetov, ki bodo omogočili boljšo zaposlitev.

Glavna vprašanja in pomisleki, ki so jih najpogosteje izpostavili pedagogi, vključujejo pomanjkanje ozaveščenosti o EE in okoljskih vprašanjih na splošno, pomanjkanje kolektivne odgovornosti, pomanjkanje sodelovanja z drugimi vejami lokalne/centralne uprave (tj. EE ni povezana z oddelki za sanitarno varstvo/okolje) ter velik pritisk delovnih pogojev učiteljev in pomanjkanje usposabljanja o vprašanjih in metodologijah za EE. Veliko učiteljev podpira izvajanje EE pri pouku, vendar jo le redki dejansko izvajajo.

Poleg tega so nekateri intervjuvanci izrazili pesimistično mnenje o znanju in odnosu učencev, kar kaže na to, da težave pri vključevanju v EO niso le težave zaradi pomanjkanja podpore s strani izobraževalnih organov. Zlasti v srednji šoli so anketiranci povedali, da tema okolja dijakov te starostne skupine ne zanima, hkrati pa so poudarili, da ni veliko gradiva o tej temi ali interaktivnih načinov poučevanja ter da je tudi v učiteljskem zboru odnos negativen, zaradi česar je težko spremeniti način dela.

Intervjuvanci so poudarili tudi vlogo širše družbe pri vprašanjih EE, pri čemer so bili zelo kritični do vladnih institucij, vendar so pozitivno komentirali tudi delo nekaterih družbenih gibanj. Ta vprašanja vplivajo na to, kako učenci gledajo na okoljsko izobraževanje. Anketiranci so omenili širši družbeni kontekst, da bi poudarili transformativni značaj EE, vendar so poudarili, da je poleg izobraževalnih vidikov potrebna tudi institucionalna in politična zavezanost.

Omenjen je bil tudi izziv "zelenega pranja", ki pomeni, da sporočila, ki jih posredujejo mediji, mlade prepričajo, da je problem že rešen, kar lahko vodi v pomanjkanje motivacije in ukrepanja. Zato je potrebna širša "ekološka pismenost" in tudi "medijska pismenost", da se otrokom omogoči razvoj sposobnosti kritičnega mišljenja, da lahko prepoznajo pristranske informacije. Te vidike izobraževanja je treba dosledno uporabljati v celotnem izobraževalnem sistemu in v vsakem šolskem letu (ne pa jih preprosto uvesti v razred v osnovni šoli in nato opustiti).

Co-funded by
the European Union

Iz odgovorov je razvidno, da je okoljska vzgoja po mnenju izobraževalcev temeljnega pomena za soočanje s sedanjimi okoljskimi izzivi in njihovo reševanje. Vendar pa so izrazili, da pogosto menijo, da jim družba nalaga odgovornost za ozaveščanje učencev (o najrazličnejših vprašanjih) in breme obveščanja otrok o okoljskih navadah prelaga izključno nanje. Jasno poudarjajo, da imajo vzgojitelji pomembno vlogo pri spreminjanju okoljskih stališč in navad, vendar je to lahko le del pristopa k doseganju sprememb. Potrebni so dobri zgledi v družini in sodelovanje z lokalnimi službami/institucijami, da bi bilo širše "združeno" družbeno prizadevanje, ki bi podpiralo delo, ki ga opravljajo učitelji.

Anketiranci so tudi jasno navedli, da je treba učitelje usposobiti za izobraževanje o okolju, vsi okoljski programi na lokalni ravni pa morajo vključevati obiske šol in podporo učiteljev, da lahko učenci vidijo, da se ideje, o katerih se učijo, izvajajo v praksi.

V zvezi s krožnim gospodarstvom in ravnanjem z organskimi odpadki so mnogi izrazili mnenje, da jih družba obravnava kot neprijetno ali celo umazano breme. Menijo, da se mu pripisuje majhen pomen, ker rezultati niso vidni na prvi pogled ali pa nimajo neposrednega vpliva. Zato menijo, da bi bilo potrebno, državne institucije šolam (ali obiskom) zagotovijo več informacij o procesih, ki se izvajajo na občinski ali državni ravni, in o posledicah družbenega zanemarjanja. Menijo tudi, da je za spreminjanje okoljskih navad potrebna kolektivna odgovornost in da mnogi mladi menijo, da njihov individualni trud ne more ničesar spremeniti, zlasti če drugih ljudi ne izvaja okoljsko odgovornih navad.

Co-funded by
the European Union

Poleg tega obstajajo protislovja med prizadevanji za vključitev EE v šole in dejanskim stanjem učencev. Dodajanje še enega učnega predmeta samo po sebi ne povzroči spremembe vedenja. Potrebno je celostno, praktično učenje "v" okolju, zunaj učilnice. Učiteljem primanjkuje tudi dobrih gradiv, ki bi jih lahko uporabljali tako z vidika vsebine kot metodologije, in načinov za ustvarjanje praktičnih izkušenj, povezanih z njimi (npr. vrt v šoli, kompostnik itd.). Veliko anketirancev je navedlo, da je pomembno, da celotna šola (, osebje v jedilnici, učitelji itd.) sodeluje pri okoljskih ukrepih (npr. kompostiranje neuporabljene hrane iz jedilnice, recikliranje namesto odmetavanja itd.), da bi učenci lahko videli, se teoretična vprašanja izvajajo v praksi.

Na koncu so poudarili, da je trenutno na voljo več usposobljenih učiteljev in vodij usposabljanja za EE kot prej ter veliko didaktičnega gradiva. Poudarili so, da je treba pri izobraževanju na prostem poudariti vrednost narave in ne le učenje dejstev o njej. Omenili so, da je vključevanje čustev in občutka povezanosti z zunanjim svetom bistven vidik izobraževanja za njegovo varovanje. Vendar primanjkuje volje in sredstev (čas učiteljev, vrtovi, kompostnik, dostop do naravnega sveta) za izvajanje praktičnih dejavnosti, ki so bistvene za spreminjanje okoljskega znanja v navade.

Anketiranci so kot točko, ki jo je treba izboljšati, navedli delovne pogoje, če želimo, da bodo učitelji res lahko prevzeli del te kolektivne odgovornosti, to je več sredstev in plačanega časa za poučevanje EE. Mnogi so omenili tudi začasnost pogodb (zaradi česar učitelji ne vlagajo dovolj časa in truda), po drugi strani pa pomanjkanje konteksta, tj. da v mnogih primerih ne poznajo značilnosti mesta ali soseske, kjer delajo (saj so razporejeni tja, kjer jih potrebujejo).

Nadalje navajajo, da je eden največjih izzivov v samih izobraževalnih ustanovah, saj oddelki ne sprejemajo odločitev ali nimajo podpore učnega načrta za izvajanje različnih multidisciplinarnih projektov. Poudariti je treba tudi pomanjkanje časa in razmerje med učitelji in učenci, ki nedvomno otežuje izvajanje novih učnih ur ali vključevanje novih gradiv v pouk v srednjih šolah.

Opazna je tudi razlika med teoretično vsebino pouka EE in zanimanjem učencev za krožno gospodarstvo. Da bi prišlo do spremembe navad, je jasno, da ni dovolj, da se učenci naučijo vsebine snovi, ampak morajo teorijo in znanje uporabiti v praksi, v neposrednem stiku z naravo. Ugotavljajo, da se v osnovni šoli pogosto izvajajo vrtnarjenje, kompostiranje, izleti v gozdove itd., ki otroke ozaveščajo o okoljskih vprašanjih, vendar se to ne nadaljuje v srednjih šolah in se ne poskuša povezati praktičnih dejavnosti v naravi na osnovni ravni s teoretičnim znanjem o okoljskih vprašanjih na srednji ravni.

Poleg tega je večina intervjuvancev izrazila zaskrbljenost zaradi globalne ekološke krize in nesposobnosti vlad, da bi ponudile rešitve za velike probleme. Menijo, da se ta pesimizem prenaša tudi v razred. Širši družbenopolitični in medijski kontekst ponovno neposredno vpliva na pripravljenost učencev, da se vključijo v EE. Izrazili so tudi mnenje, da pomanjkanje systemskega pristopa k okolju (ni usklajevanja med ministrstvi za izobraževanje, okolje, sanitarne zadeve ter lokalnimi občinskimi sistemi in pobudami) močno vpliva na zanimanje učencev za spreminjanje okoljskih navad, saj vidijo, da so državni in lokalni sistemi neuspešni in ne dajejo dobrega zgleda.

3.3 Grčija

Pisalna miza Raziskave

Politika, okvir in vsebina

Raziskava v Grčiji, ki se je nanašala na učne načrte ministrstva za izobraževanje, je dokončno pokazala, da okoljska vzgoja ni enako pomembna ali cenjena kot drugi predmeti (tisti, ki so potrebni za izpite). V celotnem izobraževalnem sistemu ni posebnega razreda, ki bi se posebej osredotočal na okoljsko vzgojo. Vendar pa je v skladu z nacionalnim učnim načrtom na osnovnošolski/osnovnošolski ravni predviden en predmet "okoljska vzgoja". Na ravni srednjih šol in gimnazij ni posebnega pouka o okolju, vendar so vidiki okoljskih vprašanj vključeni v pouk 'geologije - geografije' in 'gospodinjstva' (srednja šola). Po osmem razredu ni posebnega pouka o okoljskih/ekoloških vprašanjih.

Okoljska vprašanja so vključena v druge predmete. Na primer, pouk biologije na vseh stopnjah šolanja zajema teme o ekosistemih in življenju rastlin, v 11. in 12. razredu pa je nekaj poudarka na uporabi biotehnologije v kmetijstvu in živinoreji. Pouk geologije - geografije v 7. razredu na kratko obravnava podnebne spremembe, v 8. razredu pa proizvodnjo in porabo energije (vključno z obnovljivimi viri energije) ter na kratko razpravlja o rabi zemljišč. V učnem načrtu predmeta gospodinjstvo v 7. razredu so v poglavju Ekologija in stanovanje opisani osnovni pojmi o naravnih virih in energiji ter podani osnovni nasveti, ki jih je mogoče uporabiti na ravni gospodinjstva. Vendar so ti pojmi predstavljeni kot znanje, ki se ga je treba naučiti na pamet, in ne kot vprašanja, ki se lahko spremenijo v vedenje ali ukrepanje. Poleg tega pouk družbene in politične vzgoje ne vključuje vidikov okoljskih vprašanj. Tako ni povezave med družbenim in političnim okvirom okoljskega vedenja ter znanstvenimi dejstvi, ki se jih učijo pri pouku biologije ali geografije.

Od leta 2022 so delavnice veččin vključene v obvezne učne načrte vrtcev, osnovnih in srednjih šol. Namen tega dodatka je gojiti in krepiti mehke veščine, življenjske veščine ter tehnološke in naravoslovne veščine (veščine STEM). Na voljo so 4 tematski sklopi: "Živim bolje - živim dobro", "Skrbim za okolje", "Zanimam se in sem aktiven" ter "Ustvarjam in ustvarjam". Tema "Skrbim za okolje" vključuje sklicevanja na naravne nesreče, ekologijo ter svetovno in lokalno kulturno dediščino.

Po vsej Grčiji obstaja mreža tako imenovanih centrov za okoljsko izobraževanje, ki so decentralizirane javne izobraževalne strukture ministrstva za izobraževanje, katerih cilj je spodbujati okoljsko izobraževanje in zagotavljati podporo na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni. Njihov končni cilj je ozaveščanje in razvijanje okoljske zavesti.

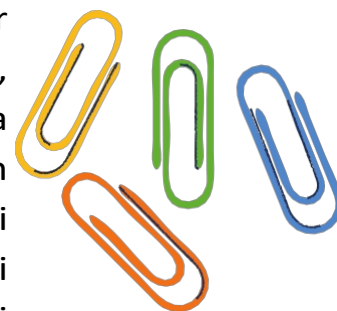
Razvijajo izobraževalne metode in podporno gradivo, ki se spodbujajo in izvajajo z namenom varovanja okolja in trajnostnega razvoja. Izvajanje teh programov okoljskega izobraževanja za vse ravni izobraževanja in podpora ustreznih šolskih programov potekata v sodelovanju z vodji oddelkov za izobraževanje. Organizirajo tudi dogodke in dejavnosti ter spodbujajo raziskave na področju okoljskega izobraževanja. Poleg tega v šolah pogosto organizirajo šolske obiske zanimivih krajev, ki so povezani s temami okolja in trajnosti.

Poučevanje metodologij

Pri predmetih, ki so del nacionalnega učnega načrta, so metodologije poučevanja precej staromodne in učencem se vsebine preprosto posredujejo v obliki predavanj. Ko gre za izvajanje okoljskega programa, je odločitev o načinu izvajanja dejavnosti prepuščena presoji učitelja. Zato se lahko kakovost in metode od šole do šole zelo razlikujejo. Središča za okoljsko izobraževanje spodbujajo interaktivne metode poučevanja in učenja z izobraževalnim in podpornim gradivom, ki ga zagotavljajo.

Učitelji niso nujno usposobljeni ali samozavestni pri izvajanju metodologij, osredotočenih na učenca, in pouka v slogu "dejavnosti", vendar se bo to zelo razlikovalo glede na interes učitelja za vključevanje v interaktivne metode poučevanja. Učitelji se sami odločajo, kako bodo izvajali svoje poučevanje, vendar bodo morali učitelji, ki želijo pridobiti te spretnosti, brez na učenca osredotočenega usposabljanja na oddelkih za pedagogiko na univerzah to storiti v svojem času in z lastnimi sredstvi. Zato večina učiteljev ni samozavestna ali celo ne ve, kako spodbuditi ustvarjalno izražanje, olajšati skupinske dejavnosti ali vključiti otroke v zabavne načine reševanja problemov pri raziskovanju okoljskih vprašanj.

Dodatno gradivo o vprašanjih organskih odpadkov bi bilo dovoljeno v učilnicah, vendar pod pogojem, da so zajeta tudi gradiva in informacije, ki jih zahteva ministrstvo za izobraževanje. Kljub ugodnim podnebnim razmeram grške šole in razredi ne poznajo "izobraževanja na prostem" in bistvenega stika z okoljem, ki nas obdaja, zato je v grške razrede težko vključiti vsa izkustvena in empirična znanja, potrebna za razvoj ustreznih stališč in vedenja, povezanih z okoljsko vzgojo.

Analiza in interpretacija

V Grčiji je očitno pomanjkanje "združenega" razmišljanja o okoljski vzgoji. Izobraževanje se izvaja na način, ki je nedosleden na vseh stopnjah izobraževanja in ne povezuje znanstvenih dejstev in znanja z vedenjskim, družbenim in političnim okvirom vsakdanjega življenja.

Smernice za izobraževanje na splošno so centralizirane. Ministrstvo za izobraževanje je organ, pristojen za odobritev sprememb. Sistem je torej zelo "od zgoraj navzdol". Učitelji in lokalni izobraževalni uradniki lahko sprožijo dialog, vendar mora spremembo odobriti ministrstvo. Inštitut za izobraževalno politiko je znanstveni organ, katerega cilj je izvajati znanstvene raziskave in študije o vseh vidikih izobraževanja, vključno s poučevanjem in učenjem, ter zagotavljati znanstveno in tehnično podporo pri oblikovanju in izvajanju izobraževalne politike. Učitelji in drugi izobraževalni organi ter uradniki lahko postavljajo vprašanja in težave neposredno Inštitutu, ki pogosto deluje kot most med ljudmi (spodaj) in državo (zgoraj).

Zato je status quo zelo težko spremeniti. Z vrha ni nobene pobude za spremembo okoljske vzgoje v šolah, pobude učiteljev, staršev in šol pa zavod in ministrstvo obravnavata izredno počasi.

Co-funded by
the European Union

Kar zadeva metodologijo poučevanja, se pri usposabljanju učiteljev običajno poudarja in osredotoča na to, da morajo učitelji temeljito poznati svoje predmete, malo pa se razpravlja ali vadi o pedagoških metodah ali pristopih. To pomeni, da se učitelji pogosto zavedajo, da "imajo vse znanje" in da ga "posredovati učencem" (metoda poučevanja "bančništva"), ali pa nimajo dovolj samozavesti, da bi lahko načrtovali pouk, v katerem bi učenci lahko predlagali ideje ter svoje znanje in izkušnje, saj se bojijo, da učitelj ne bo mogel "nadzorovati" pouka ali da ne bo "pravilno odgovoril" na vprašanje ali idejo.

Del razlogov za to pomanjkanje pri usposabljanju učiteljev je morda preprosto povezan s količino informacij, ki jih morajo učitelji "posredovati" v enem semestru, v enem razredu, in najhitrejša metoda za posredovanje velike količine informacij je "predavanje". Zaradi izjemno strogih izpitov ob koncu srednje šole (ki zahtevajo veliko učenja na pamet in odločajo o tem, na katero univerzo se bo študent vpisal) je na učitelje vršen velik pritisk, da čim prej opravijo vsebine, ki jih narekujejo učni načrti, zato je malo spodbud za usposabljanje učiteljev za participativne, na učenca osredotočene metode poučevanja.

Raven znanja učiteljev o zadevah, kot sta krožno gospodarstvo ali ravnanje z organskimi odpadki, je lahko zelo nazoren pokazatelj trenutnega stanja okoljske vzgoje. Trenutno se zdi, da je to v Grčiji na nizki ravni.

Poleg tega moramo pri razmišljanju o okoljski vzgoji za spremembo vedenja upoštevati širše družbene razmere zunaj šole. Če starši niso poučeni in doma ne izvajajo dobrega ravnanja z organskimi odpadki, obstaja nevarnost, da bo vse, kar se učenci naučijo v šoli, spodkopano. To tveganje še povečuje neuspešno upravljanje tokov recikliranja v Grčiji, ki učencem ne daje dobrih primerov ravnanja z odpadki zunaj učilnice, kar lahko zmanjšuje motivacijo in vodi k opuščanju dobrih navad.

Intervjuji s pedagogi na

Intervjuji so bili opravljeni s pedagogi, ki trenutno delajo v srednjih šolah (gimnazijah in srednjih šolah), poučujejo v javnih (državnih) in zasebnih šolskih sistemih, tako v splošnih srednjih šolah kot tudi v tehničnih/profesionalnih srednjih šolah. Številni vzgojitelji imajo tudi številne predhodne pedagoške izkušnje v različnih izobraževalnih okoljih - osnovna šola, izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, terciarno izobraževanje (IEK), poučevanje odraslih itd. Vsi intervjuji so bili opravljeni po načelu "ena na ena".

Glavna tema, ki so jo anketiranci soglasno izrazili, je, da je po njihovem mnenju v šolah v Grčiji preprosto premalo okoljske vzgoje in da je okoljska vzgoja bistvena za spreminjanje vedenja in navad ter zato ključna v boju proti podnebni krizi. Na splošno je bilo čutiti razočaranje zaradi pomanjkanja časa v učnem načrtu, namenjenega izobraževanju o izobraževanju, pomanjkanja zanimanja ravnateljev in nosilcev odločanja ter pomanjkanja podpore učiteljem.

Večina anketirancev je jasno povedala, da v Grčiji EE ni cenjena kot predmet, niti ni obravnavana kot področje "specializacije" in da ji v učnem načrtu ni namenjeno dovolj prostora. Anketiranci so navedli, da se EE na srednji stopnji pogosto sploh ne izvaja, če pa je prisotna, se izvaja po delih (npr. projekt, ki traja en teden, ali omemba EE pri pouku biologije, geografije, gospodinjstva, družboslovja itd.) ali na pobudo posameznih učiteljev.

Mnogi anketiranci so povedali, da je v šolah, kjer se izvaja neka oblika EE, pristop običajno teoretičen, vsebina pa je podana v slogu "predavanja", ne pa na način, ki spodbuja raziskovanje, zanimanje, praktično udejstvovanje in spremembo vedenja.

V osnovnih šolah se pogosto izvaja EE s praktičnim in izkustvenim pristopom, kot so sprehodi v naravo, sajenje sadja in zelenjave itd., vendar to ni obvezno. V srednjih in višjih šolah se začetno uvajanje v EE na izkustveni način ne nadaljuje sistematično.

Posebno smer izrazitega nestrinjanja med izobraževalci odraža trenutni diskurz v Grčiji v zvezi z EE. Ena skupina intervjuvancev je trdno prepričana, da bi morala biti EE obvezen "ločen" predmet v šolah, učitelji pa bi morali biti posebej usposobljeni za vse vidike EE. Drugi so bili prepričani, da je treba okoljska vprašanja vključiti v različne razrede na "medpredmeten" in povezan način ter tudi z delavnicami za pridobivanje spretnosti, saj okoljska vprašanja vključujejo številne discipline in sektorje naravoslovja, družboslovja in človeškega vedenja.

Iz odgovorov je razvidno, da so vsi anketiranci razočarani nad pomanjkanjem podpore (finančne, virov, praktične pomoči, birokracije) za EE in učitelje, ki se trudijo vključiti in izvajati EE v šolah.

Ugotovitve pojasnjujejo, da se pedagogi že zdaj počutijo preobremenjene in so pod velikim pritiskom, da morajo v času izpitov "izvesti" že tako zelo zahteven in obsežen učni načrt. Zato ne le, da v razredu težko najdejo čas za obravnavo vprašanj EE, ampak ko ga najdejo, ugotovijo, da otroci pogosto niso nujno odzivni ali dovzetni. Srednješolci imajo zelo natrpan urnik in se morajo naučiti veliko vsebin in informacij, da bi opravili izpite, zato tudi če učitelj lahko vključi EE, če ta ni del obveznega učbenika v razredu (in je zato ne bo na izpitu), učenci nimajo veliko motivacije, časa ali energije, da bi se z njo ukvarjali.

Odgovore, ki izražajo razočaranje, je mogoče dodatno razložiti s pomanjkanjem podpore za usposabljanje učiteljev na področju EE. Včasih sicer obstajajo seminarji ali usposabljanja, vendar so ta vedno prostovoljna, zato se jih udeležujejo učitelji, ki jih tema že zanima, in sicer v svojem prostem času, ne pa za plačilo.

Poleg tega so številni anketiranci opozorili na pomanjkanje skupnih pristopov med ministrstvi, pobudami, lokalnimi oblastmi in praktičnimi vidiki sistemov ravnanja z odpadki, ki jih otroci vidijo in doživljajo vsak dan. Čeprav ima ministrstvo za izobraževanje cilje in pobude za vključitev EE v šole, zaradi pomanjkanja usklajevanja z drugimi vejami oblasti ali realnostjo okoljskih sistemov prek lokalnih oblasti otroci nimajo motivacije za boljše ekološko ravnanje na individualni ravni, saj vsakodnevno vidijo slabo ekološko ravnanje na ravni celotnega mesta in države.

Anketiranci so izrazili razočaranje in razočaranje ter pesimizem glede prihodnosti EE, pa tudi jezo, ker se zdi, da njihova prizadevanja ne motivirajo kolegov ali šol, da bi storili več na tem področju, ne le kot predmet v razredu, ampak tudi v praksi v šolah (recikliranje, kompostiranje itd.). Ta pesimizem se je razširil na širši družbeni kontekst in njihovo mnenje, da je v družbi malo kolektivne odgovornosti v zvezi z EE in splošnim okoljskim vedenjem.

Številni anketiranci so izpostavili vprašanje pomanjkanja plačila učiteljem za dodatno delo, povezano z izvajanjem EE, in pomanjkanje plačila za udeležbo na usposabljanjih o EE.

Pomembna pripomba, ki jo je izpostavil več kot en anketiranec, je, da so programi EE, ki se izvajajo za teden ali mesec dni, zelo pogosto "narejeni, da bi bili narejeni" (da bi izpolnili nekakšna merila ali izpolnjevali okvirčke) ali "narejeni, da bi bili videni". V zvezi z dostopom do programov EE je bil omenjen tudi razkorak med mestom in podeželjem. Na številnih podeželskih območjih so v vaseh pogosto le osnovne šole, zato se morajo otroci, ki obiskujejo gimnazije in srednje šole, pogosto vsak dan voziti z javnimi avtobusi do šole v večjem mestu ali vasi. To pomeni, da po pouku ne morejo vedno ostati v šoli za izvenšolske dejavnosti.

Anketiranci so izpostavili tudi pomanjkanje "dobrih primerov" kolektivne odgovornosti s strani lokalnih in nacionalnih organov ter družbe na splošno. Tudi če se v šolah poskuša spremeniti vedenje z izobraževanjem o okolju, otroci vidijo, da odrasli, lokalne oblasti, javni sistemi itd. ne skrbijo za okolje, kar povzroča demotivacijo za spremembo vedenja posameznikov in občutek nemoči.

Zelo zanimiva točka, ki jo je izpostavil anketiranec, se nanaša na pomanjkanje zavedanja oblasti o tem, kaj je za javnost privlačno, in na to, da so zaradi tega kampanje javnega izobraževanja neuspešne. Posebej je izpostavil uvedbo zabojnikov za organske odpadke.

3.4 Slovenija

Pisalna miza Raziskave

Politika, okvir in vsebina

Zakon o osnovni šoli v Sloveniji določa, da se v vseh šolah prvih sedem let izvaja poseben program "Učenje o okolju". Poleg tega sta na proučevanje okolja osredotočena tudi programa 'Naravoslovje in tehnika' in 'Naravoslovje'. Pravno gledano so vsi predmeti obravnavani enako pomembno. Vendar ko gre za količino časa, ki je posameznemu predmetu namenjena pri pouku, predmeti, povezani z okoljskimi študijami, zasedajo manj časa kot drugi "temeljni" predmeti.

Po sedmem razredu ni posebnih predmetov, ki bi bili izključno okoljsko usmerjeni, vendar so vidiki ekologije zajeti v biologiji in geografiji.

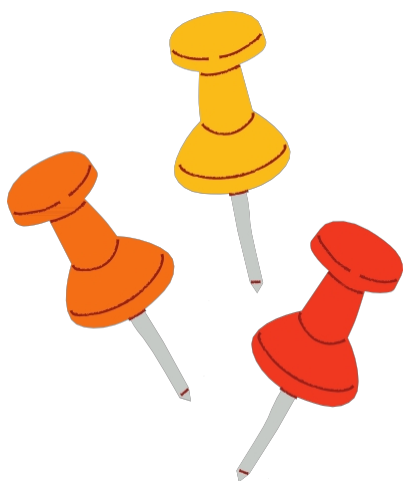
V splošnem srednješolskem sistemu so okoljske teme vključene v pouk biologije, geografije in sociologije, vendar ti predmeti niso obvezni za vse šole, če pa so, običajno trajajo le eno leto, več let pa ni obveznih. Šole, ki se osredotočajo predvsem na okolje, kot so Biotehniški centri, Srednja gradbena šola, Srednja lesarska šola in Srednja okoljska šola, okoljska vprašanja obravnavajo bolj poglobljeno pri različnih predmetih.

Poleg tega se v 5. in 6. razredu izvaja obvezni pouk, imenovan "gospodinjstvo", ki vključuje nekatera vprašanja ekološko ozaveščenega potrošništva, gospodinjskih odpadkov itd. Ta predmet ponuja kombinacijo družbenih in okoljskih študij. Pri drugih družboslovnih predmetih pa okoljska vprašanja niso omenjena in jih ni treba obvezno obravnavati.

Učenci se lahko odločijo za zunajšolske okoljske dejavnosti, vendar je to odvisno od šole in učiteljev ter njihovih možnosti. Obstajajo nekatere nacionalne in evropske pobude/projekti, ki pokrivajo teme okoljske vzgoje in pri katerih se lahko osnovne in srednje šole odločijo sodelovati.

Poučevanje metodologij

Posamezni predmeti se poučujejo na različne načine in z različnimi stopnjami interaktivnosti, odvisno od vsebine, vendar se učitelji spodbujajo k interaktivnemu, praktičnemu učnemu pristopu. Učni načrt za naravoslovje 6. razred osnovne šole poudarja, da morajo učitelji spodbujati "učenje z odkrivanjem" in uporabo primerov iz resničnega življenja in vsakdanjega življenja, skupaj s skupinskim delom in igro vlog/igrami. Priporoča, da vsaj 40 % teh ur temelji na aktivnih metodah dela in izkustvenem učenju.

Učitelje zato spodbujamo, da zagotovijo dodano vrednost s praktičnim znanjem iz resničnega življenja. To je mogoče doseči z urami zunaj učilnice. Učitelji se usposablajo (v okviru univerzitetnega pouka pedagogike) za ustvarjalne in interaktivne metodologije, osredotočene na učenca, ki spodbujajo kritično mišljenje, reševanje problemov in timsko delo. V šolah je dovoljeno uporabljati dodatna gradiva (ki jih ni pripravila vlada), in sicer po presoji vsakega učitelja.

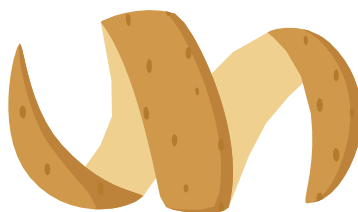
Analiza in interpretacija

Okoljska vzgoja je v prvih sedmih letih izobraževanja ustrezno pokrita z različnimi predmeti, kar prispeva k multidisciplinarnosti. Učenci sodelujejo pri praktičnem delu in pridobijo določeno raven izkušenj iz resničnega življenja. V preostalih letih obveznega šolanja se količina okoljskih tem in čas, namenjen temam, zmanjšata, od srednje šole naprej pa močno nihata, odvisno od splošnega učnega načrta posamezne šole. Na višjih stopnjah izobraževanja bi bilo treba in mogoče izvajati več okoljske vzgoje.

Nacionalno regulirani šolski programi (pristop od zgoraj navzdol, ki ga potrdi ministrstvo za izobraževanje) se spreminjajo in uvajajo v prakso več let. Obstajajo pobude in načrti za spremembo učnih načrtov, ki naj bi vključevali več trajnostnih tem pri vseh predmetih. To je odvisno tudi od trenutne koalicije in ideologije politične stranke.

Učitelji se lahko odločijo, da bodo na to temo izvajali zunajšolske dejavnosti ali izbirne predmete, vendar to le redko storijo, saj to zahteva čas in trud, za katera ne dobijo ustreznega plačila.

Slovenija je ena najbolj okoljsko ozaveščenih in trajnostnih držav v EU. Slovenija je tudi ena od evropskih držav najvišjo stopnjo recikliranja komunalnih odpadkov (59 %). Stopnja recikliranja vseh odpadkov (brez večjih mineralnih odpadkov) je leta 2020 znašala skoraj 83 %.

Intervjuji s pedagogi na

Anketiranci so navedli, da je okoljska vzgoja zelo dobro pokrita v zgodnjih fazah izobraževanja - v vrtcu in prvih treh do petih letih osnovne šole. O temah, kot so recikliranje, zavržena hrana in ponovna uporaba, se govori skoraj vsak dan, saj otroci veliko časa preživijo z enim samim učiteljem (namesto da bi hodili v različne razrede za različne predmete). Poleg tega izkustveno učenje o okoljskih vprašanjih (na primer ugotavljanje, kaj se zgodi z ostanki po kosilu, pobiranje smeti na sprehodih v naravi itd.) poteka redno in na način, ki je osredotočen na učenca. Ker pa se v srednji in višji šoli povečujejo zahteve po informacijsko zahtevnih šolskih predmetih, se o okoljskih vprašanjih govori kot o delu obveznega izobraževanja, vendar na način, ki zgolj "podaja informacije". Tudi znanje srednješolcev o okoljskih vprašanjih se precej razlikuje glede na to, katero vrsto srednje šole (splošno ali poklicno in katero smer študija) obiskujejo. Anketiranci so soglasno menili, da je treba več storiti v poznejših fazah izobraževanja.

Intervjuvanci so na splošno izrazili mnenje, da je okoljska vzgoja sicer prisotna v učnih načrtih ali pa je vključena v različne projekte, ki poskušajo mlade nagovoriti v smeri trajnostnega razvoja, vendar je preveč abstraktna in teoretična (in ne praktična in izkustvena), pomanjkljiva z vidika gradiv in metodologije ter ni dosledna. Čeprav je Slovenija med najbolj trajnostno naravnanimi državami v EU, v šolah primanjkuje sistemske in celovite EE.

Intervjuvanci so bili zelo strastna glede teme EE, pri čemer so jasno izrazili svojo jezo zaradi pomanjkanja izboljšav in občutka nemoči.

Intervjuvanci so izrazili mnenje, da je potreba po izobraževanju o okoljskih vprašanjih nujna zaradi neposrednega in kritičnega vprašanja podnebnih sprememb. Menili so, da se je Nacionalni inštitut za izobraževanje (ki pripravlja učne načrte) veliko prepočasi odzval na nujnost potrebe po okoljskem izobraževanju in ni vzpostavil sistemov, ki bi omogočali okoljsko izobraževanje kot samostojen predmet ali kot del drugih disciplin in predmetov. To zamudo pri ustvarjanju uporabne EE še poslabšuje problem, da učitelji nimajo dostopa do gradiv in ustreznih znanj za poučevanje EE. Menili so, da bi morala biti okoljska vprašanja na nacionalni ravni vključena v učne načrte (kot samostojna tema ali vključena v različne razrede), in menili, da bi moralo biti na voljo več in boljše usposabljanje učiteljev o EE.

Kot največji izziv na ravni šole so izpostavili pomanjkanje časa in zapleteno birokracijo. Tudi če bi šole želele izvajati lastne pobude, npr. kompostnike in delavnice o organskih odpadkih, jim zakonodaja tega ne omogoča, saj lahko odpadke zbira le zunanji izvajalec.

Na osebni ravni so anketiranci opozorili tudi na pomanjkanje zanimanja učencev in "uporniško najstniško vedenje", ki po njihovih besedah vodi v namerno napačno ravnanje z odpadki, da bi preprosto razjezili učitelje ali starše. Opozorili so tudi, starši doma ne vzgajajo dobrih navad v zvezi z odpadki. Prav so navedli, da mladi niso kritični potrošniki in da so pogosto pod vplivom kupovanja poceni in okolju neprijaznih izdelkov.

Anketiranci so omenili, da so .
spremembe in
izboljšave v zadnjih letih (EE je v
nacionalnem učnem načrtu kot
obvezni predmet v osnovnih šolah,
načrtuje se njena integrirana
vključitev v sedanje srednješolske
predmete), vendar so bile zelo
počasne in nepomembne.

Še en velik izziv so neskladja med govorjenjem o okolju in dejanskim izvajanjem ekoloških sprememb v praksi. Tudi ko šole poučujejo o podnebnih spremembah in zmanjševanju odpadkov, učenci vidijo, da se v njihovih soseskah zmanjšujejo zelene površine, posekana drevesa, več betoniranja, vidijo pomanjkanje košev za recikliranje, smeti na tleh itd. Da bi bili učinkoviti, je torej potreben bolj "povezan" pristop med oddelkom za izobraževanje ter lokalnimi oddelki za okolje in sanitarne zadeve.

V osnovnih šolah je raven okoljske vzgoje precejšnja in se običajno izvaja na praktičen način (šolski vrt, sprehodi v naravo, šolski čebelnjaki), medtem ko je v srednjih šolah temu namenjeno veliko manj pozornosti, saj se globalna okoljska vprašanja obravnavajo zgolj kot teoretične teme v razredu, brez neposredne povezave z naravo.

V srednjih šolah je EE del učnega načrta, vključenega v druge predmete (npr. biologija, gospodinjstvo). Učni načrti niso zelo podrobni, kar za učitelja, ki je usposobljen in vešč EE, pomeni, da lahko ta vprašanja obravnava na poljuben način, za učitelje brez ustrezne izobrazbe pa gradiva niso tako informativna in koristna, kot bi morala biti. Kakovost EE je torej v veliki meri odvisna od usposabljanja in zanimanja učitelja.

Čeprav obstajajo različni programi in evropski projekti za šole na področju EE, so to zunajšolske dejavnosti in zato prostovoljne.

Ko so vprašanja EE v razredu povezali s šolsko prakso, so govorili tudi o velikih količinah zavržene hrane v šoli in o zamujenih priložnostih za praktično vključevanje v EE. Močno so menili, da razpravljanje o vprašanjih v razredu brez praktičnega izvajanja okoljskih navad spodkopava smisel okoljske vzgoje.

3.5 Italija

Pisalna miza Raziskave

Politika, okvir in vsebina

Italija je prva država v Evropi, ki je okoljsko vzgojo v šolah uvedla dosledno v celotnem izobraževalnem sistemu. V srednjih šolah je del načrtovanega pouka državljanske vzgoje, medpredmetnega predmeta, ki vključuje znanje in razumevanje socialnih, gospodarskih, pravnih, državljanskih in okoljskih struktur in profilov družbe. Ocenjuje se kot samostojen predmet. V okviru namenskih ur je torej prostor za okoljsko vzgojo, kar je odvisno od posameznih učnih načrtov, razvitih na različnih šolah. Vendar je očitno, da okoljska vzgoja sama po sebi nima enakega pomena drugi predmeti, saj je število ur v primerjavi z drugimi predmeti zelo omejeno.

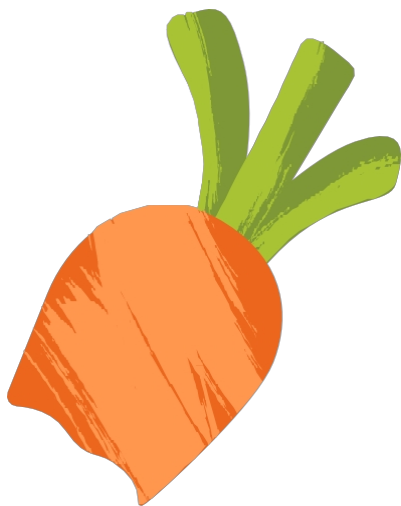
V skladu s smernicami Ministrstva za okolje in energetska varnost (MASE) lahko učitelji pri pouku državljanske vzgoje izberejo različne učne poti in informativne liste ter tako pripravijo prilagodljiv učni načrt.

Poleg vključevanja okoljske vzgoje v pouk državljanske vzgoje se številni "tradicionalni" predmeti (kot so geografija, matematika in fizika) preučujejo tudi z vidika trajnostnega razvoja. Leta 2020 je bila izvedena "posodobitev" tradicionalnih predmetov, v katero so vključeni novi vidiki ekološkega prehoda. Cilj je podpreti postopno vključevanje izobraževanja za trajnostni razvoj v učne načrte izobraževanja in usposabljanja, začenši s poučevanjem državljanske vzgoje ter krepitvijo prečnih spretnosti in orientacijskih poti. S tem pristopom in z vključitvijo v državljansko vzgojo se okoljska vzgoja poučuje na celosten in multidisciplinaren način ter združuje znanstvena vprašanja z družbenimi spremembami.

Poučevanje metodologij

Vsebine okoljskega izobraževanja se učencem posredujejo na zelo interaktiven način. Učitelji lahko učence odpeljejo izven šole, na katerikoli naravni ali nenaravni kraj, da bi raziskovali, odkrivali in opazovali okolje. Vse italijanske šole lahko sprejmejo in izvajajo "Program pobud za okoljsko in trajnostno izobraževanje", ki ga je pripravil Inštitut za varstvo okolja in raziskave. V tem dokumentu so navedene nekatere izobraževalne pobude, pri katerih lahko šole sodelujejo. Te pobude skoraj vedno vključujejo srečanja s strokovnjaki, ki jim sledijo obiski učencev in učiteljev na zanimivih mestih.

Raziskovalci so poročali, da so učitelji usposobljeni za interaktivne metodologije reševanja problemov in "učenja z odkrivanjem" ter jih uporabljajo pri pouku in projektih okoljske vzgoje. Poleg tega lahko med poukom prosto uporabljajo vsa dodatna gradiva, ne glede na to, kako se posamezni učitelj odloči.

Analiza in interpretacija

Čeprav je trenutno stanje na področju EE v Italiji v primerjavi z drugimi državami, vključenimi v ta projekt, precej dobro, v učnem načrtu ni posebnega predmeta o EE in primanjkuje javnih sredstev za izvajanje praktičnih učnih dejavnosti. Vzroki teh šibkih področij ali vrzeli so v predsodkih, povezanih z izobraževalnimi tradicijami, ki otežujejo posodobitev šolskega sistema, in v premajhnem pomenu, ki se v šolah pripisuje temi okolja.

Kljub nekaterim nasprotovanjem EE v šolah pa je bil na nacionalni ravni narejen zelo pozitiven korak. Ministrstvo za izobraževanje je junija 2022 pripravilo načrt "ReGeneration School". Gre za nacionalni načrt za ekološki in kulturni prehod šol. Cilj načrta je ob spoštovanju popolne avtonomije šol pospešiti in olajšati dejavnosti okoljskega izobraževanja in učenja v smeri novih življenjskih modelov. Ta korak ministrstva je ključnega pomena, da bi se naučili, kako združiti ustaljene šolske prakse z načrtano novo vizijo in usmeriti učne vsebine v ekološko opolnomočenje.

Intervjuji s pedagogi na

Vsi intervjuvani učitelji so bili izredno zainteresirani za to temo in so z veseljem delili svoje znanje in izkušnje. Vsi intervjuvanci so poudarili pomen okoljske vzgoje in kako pomembna je za reševanje podnebnih sprememb in številnih okoljskih problemov, s katerimi se sooča svet, ter da je za okoljske spremembe temeljita sprememba miselnosti, za kar je potrebno učinkovito izobraževanje na široko.

Navedli so, da morajo biotska raznovrstnost, energetska trajnost, kakovost okolja in podnebne spremembe postati del vseh predmetov in razredov, ne pa da se jih uvaža kot navidezno izolirane teme, pojave in razmere, ki spadajo na različna področja znanja. Navedli so, da je mogoče učinkovito spremeniti vedenje le z izobraževalnim sistemom, ki je sposoben povezati izobraževalne izkušnje s preostalo družbo (in socialnimi/državnimi institucijami). Intervjuvanci so izrazili mnenje, da je treba okoljsko vzgojo vključiti v pouk po celotnem učnem načrtu in ne poučevati kot ločen predmet, saj vključuje veliko različnih področij in njen cilj ni zgolj "prenos znanja", temveč si prizadeva za spremembo navad. Menili so, da je treba vidike okoljske vzgoje obravnavati pri pouku geografije, sociologije/občanske vzgoje, psihologije, kemije, biologije itd., saj okoljske vzgoje ne smemo zajeti v eno samo disciplino, temveč jo je treba obravnavati celostno, interdisciplinarno in transdisciplinarno.

Poročali so, da se na žalost na nacionalni vprašanja trajnostnega razvoja ne širijo iz šolskih in izobraževalnih ustanov v javnost. Menili so, da bi bilo treba EE obravnavati kot pot čustvenega in kulturnega raziskovanja ter pridobivanja zavesti o trajnostnih vprašanjih s spodbujanjem celostne človekove blaginje, povezane z varstvom okolja in kolektivno odgovornostjo.

V zadnjih letih je prišlo do sprememb v smeri večje avtonomije šol, kar, prvič, učiteljem in šolam omogoča večjo izbiro pri poučevanju in, drugič, postavlja temelje za sodelovanje šol z lokalnimi občinami, lokalnimi skupinami itd. pri vključevanju v izobraževanje prek praktičnih projektov.

Intervjuvanci so tudi navedli, da bi morala šola prevzeti močnejšo promotorja kulture in odnosov ter učencem, družinam in skupnosti zagotoviti orodja, potrebna za komunikacijo in izvajanje sprememb navad v zvezi z okoljskimi vprašanji. Prepričani so bili, da se lahko stvari spremenijo le, če šola prevzame pobudo na tem področju ter sodeluje s skupnostjo in institucijami zunaj izobraževalnega sistema.

Iz izmenjave mnenj med različnimi učitelji se je pri številnih anketirancih pojavil koncept, ki ga intervjuvanec ni predlagal: okoljska vzgoja mora biti interdisciplinarni predmet. Intervjuvanci so navedli, da je treba predmet obravnavati z različnih vidikov (globalno in lokalno, znanstveno in čustveno, nacionalno in mednarodno perspektivo, družbeni, gospodarski in naravni vidik itd) celostno.

3.6 Turčija

Pisalna miza Raziskave

Politika, okvir in vsebina

Vse dejavnosti, povezane z izobraževanjem v Turčiji, centralno izvaja ministrstvo za nacionalno izobraževanje. Učni načrt, metode poučevanja in gradiva določa samo ministrstvo.

Generalni direktorat za srednješolsko izobraževanje turškega ministrstva za nacionalno izobraževanje še naprej preučuje izvajanje okoljske vzgoje na srednji stopnji. Okoljske teme nameravajo razviti v okviru sedanjih predmetov biologije, geografije in filozofije. Pomembno je poudariti, da ta okoljski učni načrt ne bo le "posredoval" znanja, ampak bo tudi spodbujal k določenim ukrepom. Cilj je pomagati učencem, da bodo znali prepoznati naravne vire v svoji bližini in bodo z njimi znali zavestno delati v okviru novega učnega načrta.

Vendar tega prispevka v turških šolah ni izbirnega ali obveznega učnega načrta, ki bi bil posebej namenjen okoljski vzgoji.

Kljub temu je pri pouku naravoslovja, družboslovja, geografije, naravoslovja in tehnologije, biologije, zdravstvenih ved in kemije nekaj dokazov o vključevanju okoljskih vprašanj v teme. Vendar pa ni nujno, da se medpredmetno povezujejo družbeni in znanstveni vidiki okoljskih vprašanj. Podnebna vprašanja in vprašanja podnebnih sprememb se poučujejo v 5., 6. in 7. razredu pri predmetu družboslovje ter v 5., 6., 7. in 8. razredu pri predmetu naravoslovje in tehnika v skladu z izobraževanjem o podnebnih spremembah z interdisciplinarnim pristopom na ravni srednje šole.

V učnem načrtu predmeta geografija se učenci seznanijo z naravnimi nesrečami in so spodbujeni k razvijanju rešitev/aplikacij za zaščito in previdnostne ukrepe z vrednotenjem naravnih nesreč in okoljskih problemov. V učnem načrtu predmeta naravoslovje/naravoslovje in tehnologija se učence spodbuja k razumevanju medsebojnih vplivov med znanostjo, tehnologijo, družbo in okoljem.

Ravnanje z organskimi odpadki je vključeno v učni načrt biologije v 10. razredu, ki vključuje vprašanja kompostiranja, ogljičnega odtisa, podnebnih sprememb, ločevanja odpadkov, recikliranja gospodinjskih organskih odpadkov in olja, zbiranja deževnice, obnovljivih virov energije itd.

V učnem načrtu predmeta Življenjske študije je poudarek na tem, da pridobijo sposobnost razvijanja okoljske zavesti in učinkovite uporabe virov v okolju. Poleg tega je njegov cilj pomagati učencem razviti sposobnost pridobivanja znanja o naravnih nesrečah in se pred njimi zaščititi.

V učnem načrtu za družboslovje učenci raziskujejo ideje o kraju, v katerem živijo, se sprašujejo o vlogi, ki jo imajo v kraju, v katerem živijo, in hkrati razumejo, kako pomembno je, da so občutljivi za okolje, kako pomembno je njihovo okolje in kako pomembno je varovati okolje ne le zase, temveč tudi za družbo in prihodnje življenje. Poleg tega želi učence spodbuditi sodelovanju v procesu reševanja okoljskih problemov.

Decembra 2021 je ministrstvo za nacionalno izobraževanje naredilo pomemben korak in v učnem načrtu namenilo več prostora predmetu okoljska vzgoja in podnebne spremembe. Ker je Turčija postala pogodbenica Pariškega sporazuma, se je v učnem načrtu zgodila pomembna sprememba, da bi naše mlade generacije ozaveščali o boju proti podnebnim spremembam. Sprejeta je bila odločitev, da se bo od šolskega leta 2022/2023 dalje v 6. in 7. razredu 1 uro poučevala ura "okoljske vzgoje in podnebnih sprememb", v 8. razredu pa 1 ali 2 uri.

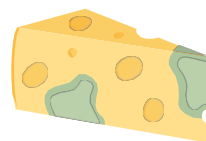
Poučevanje metodologij

Izobraževanje v Turčiji je na splošno usmerjeno v vzgojo posameznikov, ki imajo znanje, zavest in dobro vedenje do okolja. Vključevanje okoljskih vprašanj v učni načrt ali podpiranje učencev pri izvajanju obšolskih okoljskih dejavnosti sta lahko načina zagotavljanja okoljske vzgoje.

Kar zadeva programe usposabljanja učiteljev, je jasno, da učitelji naravoslovja nimajo dovolj znanja o EE tako v smislu vsebine kot tudi metod poučevanja. Vendar pa ministrstvo za nacionalno izobraževanje izvaja seminarske programe za vse učitelje.

V okviru seminarskega programa se razpravlja o ekologiji, ekosistemu in okoljskih problemih, učitelji pa se usposablajo za ustvarjanje ozaveščenosti, znanja, stališč in spretnosti pri učencih za učinkovito EE.

Kar zadeva gradiva, knjige zagotavlja ministrstvo za izobraževanje, dodatna gradiva pa se lahko uporabljajo z dovoljenjem ravnatelja šole.

Analiza in interpretacija

Podatki kažejo, da učitelji ključni nosilci vključevanja nekaterih vidikov EE v šolske učne načrte. Osnovnošolsko izobraževanje bi moralo vključevati obvezno EE in jo povezati z življenjskimi potrebami in željami učencev. Pomembno je, da ujamemo to navdušenje in da ne zamudimo priložnosti za razvijanje znanja, razumevanja in skrbi za okolje v okviru šolskega izobraževanja.

Tudi učni načrt in medpredmetni poskus EE bi moral biti za učence veselje, vzbuditi bi moral njihovo zavest in radovednost o okolju ter spodbujati aktivno sodelovanje pri reševanju okoljskih problemov. EE je tesno povezana z drugimi medpredmetnimi temami drugih predmetnih področij.

V širšem okviru okoljskih sprememb in napredka je pomembno omeniti, da je EE v Turčiji v začetni razvoja in da je njen cilj izboljšati okoljsko pismenost posameznikov. Generalni direktorat za srednješolsko izobraževanje turškega ministrstva za nacionalno izobraževanje še naprej preučuje izvajanje okoljske vzgoje, v državi pa potekajo številna prizadevanja za povečanje okoljske ozaveščenosti, zlasti zaradi zahtev za pristop k EU.

Intervjuji s pedagogi na

Iz intervjujev, opravljenih v Turčiji, je razvidno, da so anketiranci (učitelji v splošnih srednjih šolah) na splošno menili, da učitelji sicer poznajo temo okoljske vzgoje, vendar jo težko vključijo v učni načrt, saj za to ni posebnega pouka.

EE. Strinjali so se tudi, da je treba učitelje usposobiti za uvajanje in vključevanje te teme v pouk, vendar je za to treba usposobiti tudi inštruktorje. Vsi anketiranci so jasno navedli, da je za okoljske spremembe potrebno, da se učitelji z otroki v šolah ukvarjajo z EE.

Anketiranci so navedli, da so podnebne spremembe vključene v učne načrte različnih predmetov, vendar je potreben bolj ustvarjalen in praktičen pristop ter metodologije (ne le teoretične) smislu ozaveščanja in izboljšanja okoljske etike, ki vodi k spremembi vedenja.

Jasno so povedali, da med usposabljanjem učiteljev primanjkuje usposabljanja o EE ter da učiteljem na splošno primanjkuje časa in sredstev za vključevanje učencev v EE v naravi (tj. praktično izkustveno izobraževanje in dejavnosti na prostem).

Občine vsako leto sodelujejo s šolami v različnih oblikah izobraževanja o okolju (torej obstaja nekakšno "združeno" delo med vladnimi institucijami), poleg tega pa občine organizirajo tudi tekmovanja za šole na temo okolja, ki se jih udeležujejo številne šole. Vendar večina šol nima ustreznega letnega načrta dejavnosti na področju EE ali doslednega pristopa k obravnavi tega vprašanja v učnem načrtu skozi vse leto.

Čeprav so nekateri učitelji opozorili na nekatere pozitivne vidike nedavnega razvoja na področju EE, zlasti pri kmetijskem izobraževanju in z uvedbo "eko-delegata" v splošnih šolah, so bili mnogi prepričani, se EE ne obravnava dovolj ali pa je obravnavana parcialno (kot enotedenski projekt, namesto da bi bila dosledno vključena v pouk).

Eden od anketirancev je izpostavil vprašanje pomanjkanja skladnosti med izobraževalnim sistemom in družbo ter vedenjem in znanjem staršev, pri čemer je navedel, da tudi če v šolah obstaja EE, to ne vodi nujno k spremembam, ker starši tega vedenja ne modelirajo doma in na splošno v družbi ljudje niso vključeni v pravilno z odpadki. Zato se lahko otroci v šolah nekaj naučijo v teoriji, vendar tega ne "prenesejo" v vedenje, ker ne vidijo, da bi se kdo drug ukvarjal s tem.

Zelo zanimivo je, da je veliko anketirancev menilo, da je njihovo znanje o EE zadostno, vendar jim manjka "načrt" za ukrepanje in iskanje načina, kako ga prenesti v razred. Skoraj vsi anketiranci so izrazili mnenje, da potrebujejo podporo pri tem, kako pomagati učencem, da postanejo podnebno pismeni, vendar so tudi omenili, da bo morala pobuda za to priti od posameznih učiteljev (to pomeni delovanje od spodaj navzgor) in je odvisna od pripravljenosti vsakega učitelja, da se vključi v EE.

Kot očitno je bilo navedeno, da je brez zadostnega usposabljanja včasih težko predlagati zanimive dejavnosti za učence. Čeprav je večina navedla, da so prepričani o svojem znanju o EE, so izrazili tudi, da jim primanjkuje spretnosti ustrezno, zanimivo in učinkovito vključevanje učencev v pouk.

Nekateri anketiranci so predlagali, da bi se lahko uvedli "tematski tedni" o EE, vendar to zahteva dodatne naložbe za učitelje. Večina se je zavzemala za dosleden in skladen pristop k EE na medpredmetni način (tj. vključen v vrsto že obstoječih predmetov).

Glede sedanjega pristopa k poučevanju ekoremediacij v turškem šolskem sistemu so se učitelji soglasno strinjali, da je ekoremediacija osrednji in obvezni del učnega načrta. Poudarjeno je bilo, da je okoljska vzgoja vse bolj prisotna v kmetijskem izobraževanju in da je to sicer zelo pozitivno, vendar ni tako očitno v splošnem srednješolskem sistemu.

Anketiranci so opozorili, da v Turčiji obstajajo tudi "ekošole", v katerih je okoljska vzgoja ena od osrednjih osi izobraževanja in v katerih so okoljska vprašanja medsektorske teme v vseh starostnih obdobjih in v vseh razredih, ne glede na predmet, ter prežemajo tudi praktično vedenje in sisteme same šole. Vendar te šole niso običajne srednje šole.

3.7 Romunija

Pisalna miza Raziskave

Politika, okvir in vsebina

Okoljske študije in okoljska vzgoja so v Romuniji vključene v šolski učni načrt kot del drugih predmetov, vendar niso vedno enako pomembne kot drugi predmeti. Okoljska vzgoja je običajno vključena v učni načrt predmetov, kot so biologija, geografija ali naravoslovje, odvisno od ravni izobraževanja. Posebnega razreda, ki bi bil namenjen izključno okoljskim ali ekološkim vprašanjem, ni. To pomeni, da so učitelji spodbujeni, da okoljska in ekološka vprašanja obravnavajo v okviru teh predmetov. V zadnjih letih so si v romunskih šolah prizadevali povečati pomen in prepoznavnost okoljske vzgoje, zlasti s spodbujanjem projektov in pobud za izkustveno učenje. Vendar se zdi, da to ni prednostni predmet.

Poleg tega srednješolsko izobraževanje vključuje tudi transdisciplinarni modul, imenovan "okoljska vzgoja", katerega cilj je razviti znanje in spretnosti dijakov na področju varstva okolja in trajnostnega razvoja. Ta modul se lahko vključi v različne predmete in ni samostojen razred. Ta interdisciplinarni pristop zagotavlja, se okoljska vprašanja obravnavajo v širšem kontekstu ter v povezavi z različnimi temami in koncepti znotraj drugih disciplin. Vendar pa lahko ta integracija povzroči tudi manjšo prepoznavnost okoljskih tem v primerjavi z razredom, namenjenim okoljskim študijam. Poleg tega je njegovo izvajanje v veliki meri odvisno od odločitev učiteljev in njihove pripravljenosti za vključevanje v okoljske dejavnosti in projekte.

Čeprav so biologija, geografija in naravoslovje predmeti, pri katerih se pogosto obravnavajo okoljska vprašanja, se te teme lahko vključijo tudi v druge predmete, kot so družboslovje ali humanistika, da se učenci seznanijo z vprašanji o vplivu človekovih dejavnosti in odločitev ter o vlogi družbe, politike in vlade pri obvladovanju okoljskih problemov. Na ta način je mogoče ta vprašanja obravnavati bolj interdisciplinarno in jih povezati z družbenim, gospodarskim in kulturnim kontekstom.

Če okoljska vprašanja niso dovolj obravnavana pri pouku, lahko klubi in izvenšolske dejavnosti zagotovijo dodatne priložnosti za raziskovanje teh tem, poleg tega pa obstajajo številni ustrezni programi neformalnega izobraževanja in pobude, ki jih vodijo nevladne in druge organizacije.

Poučevanje metodologij

Metodologije poučevanja okoljske in ekološke vzgoje se lahko razlikujejo glede na učitelja, institucijo in stopnjo izobraževanja. Na splošno naj bi učitelji uporabljali interaktivne, praktične učne metode in spodbujali razprave o povezavi med dejstvi in vedenjem. Sodobni pedagoški pristopi v okoljski vzgoji običajno spodbujajo izkustveno učenje in se osredotočajo na resnična okoljska vprašanja.

Učitelji lahko učence popeljejo iz šole v okolje, kjer lahko raziskujejo, odkrivajo in opazujejo. Takšne dejavnosti lahko prispevajo k globljemu in ustrežnejšemu razumevanju okoljskih vprašanj ter razvijajo praktične spretnosti in odgovoren odnos do okolja. Vendar je treba opozoriti, da je izvajanje teh metod in dejavnosti v veliki meri odvisno od pobude in motivacije učiteljev ter sredstev in podpore, ki so na voljo v izobraževalnih ustanovah.

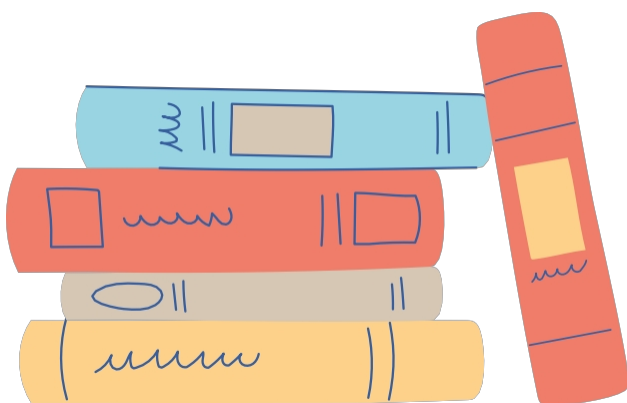

Cilj programa, imenovanega "Šola drugače", je učencem zagotoviti alternativne in neformalne možnosti učenja, ki se razlikujejo od tradicionalnih metod, ki se uporabljajo v običajnih učilnicah. Vključuje lahko dejavnosti, ki se osredotočajo na okoljske in ekološke teme, kot so obiski centrov za recikliranje, projekti ozelenitve, opazovanje okolja ter sodelovanje na delavnicah in predstavitev o varstvu okolja. Vendar ni obvezen.

Na splošno se na tečajih za usposabljanje učiteljev učitelji spodbujajo k uporabi metodologij, osredotočenih na učence, ki spodbujajo kritično mišljenje, reševanje problemov, skupinsko delo in ustvarjalno izražanje. Vendar se lahko stopnja, do katere učitelji te metode uporabljajo v praksi, razlikuje glede na njihove izkušnje, pedagoška prepričanja in sredstva, ki so na voljo v izobraževalnih ustanovah.

Na splošno lahko učitelji pri pouku prosto izbirajo in uporabljajo dodatna gradiva, če so ustrezna ter skladna s cilji in vsebino učnih načrtov, ki jih je določilo romunsko ministrstvo za nacionalno izobraževanje. Ta svoboda učiteljem omogoča, da svoje metode in gradiva prilagodijo posebnim potrebam in interesom svojih učencev ter zagotovijo, da so predstavljene informacije posodobljene in v skladu z najnovejšim razvojem okoljskega izobraževanja.

Analiza in interpretacija

Področja, na katerih se uspešno izvaja EE vključujejo vključevanje okoljskih tem v različne discipline za interdisciplinarno obravnavo vprašanj, pobude, kot so "Šola drugače", in programi usposabljanja za učitelje, ki razvijajo spretnosti pri poučevanju okoljskih vprašanj.

Šibkejša področja pa so pomanjkanje posebnega in obveznega predmeta o okoljskih študijah ter različno izvajanje na učenca osredotočenih metodologij in inovativnih pristopov v okoljski vzgoji, ki so odvisni od izkušenj in znanja učiteljev.

Spremembe v izobraževanju se lahko začnejo tako "od zgoraj navzdol" (z reformami in predpisi ministrstva za izobraževanje) kot "od spodaj navzgor" (s pobudami učiteljev, lokalnih uradnikov in šolskih skupnosti). Oba pristopa lahko prispevata k izboljšanju okoljskega izobraževanja v Romuniji. Izboljšanje usposabljanja učiteljev in spodbujanje učinkovitih pedagoških metod v okoljski vzgoji lahko spodbudita spremembe in trajnostni razvoj v izobraževalnem sistemu.

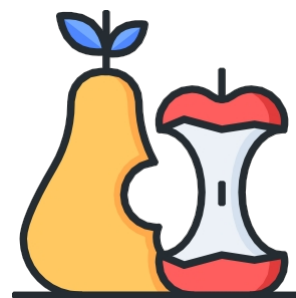
Vzroki in razlogi za sedanje stanje so: omejene prednostne naloge in viri v izobraževalnem sistemu, odpor do sprememb, pomanjkanje usklajevanja in sodelovanja med različnimi zainteresiranimi stranmi, nezadostna sredstva in velika vsebinska obremenitev učnega načrta. Poleg tega je zunaj samega izobraževalnega sistema ozaveščenost javnosti o pomenu okoljskih vprašanj majhna, kar povzroča pomanjkanje javnega pritiska ali gibanja na ministrstva za izobraževanje/šolske sisteme, da bi se vključili v EE.

Pomembno je tudi opozoriti, da obstaja velik razkorak med mesti in podeželjem glede dostopa do storitev, ki vključujejo visokokakovostno izobraževanje, kar vpliva na vključenost podeželskih učencev v izobraževanje, če je le-to na voljo le kot obšolska dejavnost.

Intervjuji s pedagogi na

Anketiranci so jasno in nedvoumno izrazili mnenje, da okoljska vzgoja v Romuniji ni dobro razvita, zato jih je bila večina zelo skeptična do raziskave in so oklevali pri svojih odgovorih.

Vsi anketiranci so pokazali, da se zelo dobro zavedajo potrebe po EE, vendar se zdi, da so zelo razočarani nad njenim izvajanjem.

Pomembno je poudariti, da so v Romuniji velike razlike med podeželskimi in mestnimi območji (v socialnem in gospodarskem smislu, pa tudi glede vladnih ustanov in ravnanja z odpadki). Mestna območja so običajno veliko bolj sodobna, bolje organizirana, bolje opremljena in na splošno z boljšo ponudbo izobraževanja, višjimi dohodki in boljšimi sistemi ravnanja z odpadki. Podeželska območja so običajno zelo slabo opremljena z zbiranjem odpadkov in drugimi storitvami.

Številni intervjuvanci so nam povedali, da obstajajo različne šolske organizacije in "druge skupine" (nevladne organizacije, neformalna združenja), ki veliko delajo na področju EE, vendar mnogim primanjkuje sredstev in morda tudi nimajo formalnega "statusa" za neposredno sodelovanje s šolami.

Večina anketirancev je navedla, da si osebno po najboljših močeh prizadevajo, da bi pri učencih razvili ustrezno, aktivno spremembo vedenja, in jih poskušajo vključiti v različne praktične dejavnosti, vendar je to zelo težko storiti, če ni pravilnega ravnanja z odpadki s strani institucij / vladnih služb, ki bi bile vzor in dober zgled. Poleg tega so anketiranci poudarili, da menijo, da nimajo dovolj znanja in sredstev, da bi se lahko z učenci ustrezno vključili v EE, večkrat pa je bilo tudi poudarjeno, da menijo, da romunska družba ni "pripravljena" sodelovati pri spremembi vedenja. To pomeni, da tudi če je EE učinkovita, učenci v praksi ne bodo videli dobrih primerov pravilnega ravnanja z odpadki v družbi, kar je lahko demoralizirajoče ali demotivirajoče.

Splošna ugotovitev intervjujev je, da je v Romuniji veliko težav v zvezi z izobraževanjem o izobraževanju, ki so posledica pomanjkanja virov in informacij ter razočaranja nad izobraževalnim sistemom na splošno.

Pomembno je omeniti, da je večina anketirancev menila, da je EE v Romuniji v povojih ali zelo šibka, nekateri pa so menili, da se EE v Romuniji sploh ne obravnava. Čeprav so nekateri anketiranci izjavili, da se stvari razvijajo, se ti isti anketiranci niso počutili zelo samozavestne glede njenega razvoja (v nasprotju z njihovim optimizmom glede možnosti skupin (NVO, neformalnih skupin), da naredijo neko spremembo ali sprožijo EE na neformalen način).

Anketiranci so navedli, da so najpomembnejše potrebe in izzivi na področju okoljske vzgoje v Romuniji: pomanjkanje izobraževanja (za učitelje in učence) in gradiva, ki ga zagotavljajo uradniki v šolstvu, ter pomanjkanje ustreznega ravnanja z odpadki v njihovih mestih/občinah na splošno, tako tudi če otroci v šolah dobijo nekaj informacij o okoljski vzgoji, v svoji okolici ne vidijo primerov dobre okoljske prakse (in zato je veliko manj verjetno, da bodo sprejeli pravilno ravnanje z odpadki).

Nekateri so omenili, da so v nekaterih šolah uvedli okoljska vprašanja, vendar niso del obveznega učnega načrta. Vsi menijo, da je nujno, da se v šole obvezno vključi EE in da se to izvede na praktičen način. Poleg tega opozarjajo na pomen vključevanja staršev v to izobraževanje. Menijo, da je bistveno, da se starši naučijo dobrih praks ravnanja z odpadki in da jih uporabljajo doma, tako da se informacije o EE, ki se poučujejo v šolah, izvajajo v praksi in se tako krepijo kot navada tudi doma.

Glede dejavnikov, ki vplivajo na napredek in razvoj okoljske vzgoje v Romuniji, so anketiranci kot glavna vprašanja navedli pomanjkanje informacij in gradiv ter slabo kakovost finančnih sredstev. Poleg tega so mnogi omenili družbeno miselnost in poudarili, da mora EE v šolah spremljati javna EE za starše in državljane, da bi imela učinek.

Mnogi anketiranci so izrazili mnenje, da za spremembo okoljskega vedenja ni potrebna le EE v šolah, temveč tudi sodelovanje in povezovanje z občino, lokalnimi institucijami, vladno politiko itd. Zdelo se jim je, da so nekoliko razočarani nad osredotočenostjo na učitelje in šole, ter menili, da je treba ta vprašanja obravnavati na višji ravni in na "združen način".

Najpomembneje je, da menijo, da je treba k okoljskim vprašanjem pristopiti na nacionalni ravni med ministrstvi, občine pa jih morajo izvajati v praksi ter imeti več naložb in ustreznih informacij o tem.

3.8 Sklepi

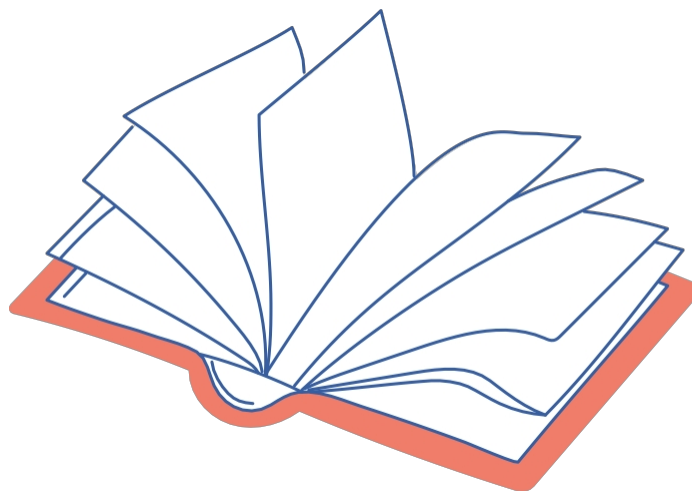
V nobenem od izobraževalnih sistemov držav ni EE kot posebnega predmeta, vendar imajo nekatere države posebne predmete o širših državljskih vprašanjih, ki vključujejo EE kot obvezen vidik. Večina držav vključuje vidike EE v učni načrt, vendar se način, kako se to izvaja, razlikuje. Večina držav navaja, da kadar so okoljska vprašanja vključena v druge predmete (biologija, geografija itd.), se teoretična vprašanja pogosto ne povezujejo s praktičnimi lokalnimi razmerami in pogosto ni možnosti za multidisciplinarne pristope ali povezovanje znanstvenih dejstev z vedenjem ljudi. Italijanski in španski pristopi, skupaj s slovenskim razredom o "gospodinjstvu", poskušajo jasno povezati družbene vidike okoljskih vprašanj z znanstvenimi.

Dodatna skupna značilnost vseh držav je, da se s starostjo otrok zmanjšuje količina časa, namenjenega izobraževanju v naravi, pri čemer osnovne šole zagotavljajo več izobraževanja v naravi in praktičnih dejavnosti kot gimnazije in srednje šole (izjema so specializirane kmetijske srednje šole v Sloveniji). Poleg tega EE še vedno nima enakega pomena kot drugi predmeti. Za "tradicionalne" predmete, ki bodo potrebni za izpite, vpis na univerzo in poklicno napredovanje, je namenjenih veliko več ur pouka in veljajo za bolj "dragocene" kot EE.

Poleg tega je pristop ministrstev za izobraževanje k načinu izvajanja EO v vseh državah, ki so se odzvale na vprašalnik, takšen, da vsakemu učitelju prepušča, da se ukvarja z vprašanji EO s pomočjo metodologije/dejavnosti, ki jo sam izbere. Po eni strani je to pozitivna ugotovitev, saj dokazuje, da imajo učitelji svobodo, da vključijo učence na najrazličnejše ustvarjalne in praktične načine, ter da se jim zaupa, da imajo spretnosti in znanje za to, brez nadzora ali predpisanih metod. Po drugi strani pa bi to lahko kazalo na pomanjkanje zanimanja ministrstva in odnos, da se temi ne pripisuje pomena. Slednje je problematično, saj pomeni, da mnogi učitelji, ki želijo izvajati EO, morda nimajo usposabljanja, spretnosti ali sredstev, da bi se tega lotili na zabaven, ustvarjalen, formativen in uporaben način. Posledica tega bo različna raven kakovosti izkušenj otrok z EE.

Mnogi vzgojitelji so omenili vlogo družine in gospodinjstskih praks pri krepitevi ali spodbujanju ekološkega vedenja ter navedli, da morajo biti za učinkovitost EE tudi starši in družine vključeni v proces učenja in spreminjanja vedenja.

4. Analiza

Začetna hipoteza projekta in poročila je bila, da obstaja neposredna povezava med stopnjo izobrazbe, vedenjem državljanov in ravnanjem z odpadki; v državah, kjer je prisotna okoljska vzgoja, se državljani obnašajo bolj ekološko, kar vodi v pravilno (organsko) ravnanje z odpadki. Ugotovitve raziskave, predstavljene v zgornjih razdelkih, kažejo, da dejansko obstajajo povezave med stanjem okoljskega izobraževanja, vedenjem državljanov in ravnanjem z organskimi odpadki.

Nekatere države (Slovenija, Španija, Italija) imajo zelo močne uradne okvire za EE v šolah, druge (Romunija, Grčija) na neki način poskušajo vključiti EE v šole, vendar sistemi niso nujno trdni, medtem ko ima Turčija jasen načrt (ki pa še ni bil izveden) za celostno uvedbo EE. Države, ki imajo višjo raven izobraževanja, tako na teoretični ravni (tj. ugotovljeno v pregledu literature) kot na praktični ravni (kot so poročali izobraževalci), kažejo boljše vedenje glede ravnanja z odpadki in vprašanj v zvezi z organskimi odpadki. Takšni primeri so Španija, Italija in Slovenija.

Španski učni načrt vključuje obvezni predmet s poglavjem o trajnostnem razvoju in okoljski etiki, Španija pa v primerjavi z drugimi državami, vključenimi v raziskavo, izkazuje višjo stopnjo ločenega zbiranja organskih odpadkov, saj 50 % anketirancev ločuje organske odpadke.

Italija je okoljsko izobraževanje vključila v nacionalni učni načrt in poroča o najvišji stopnji ločevanja organskih odpadkov med šestimi državami ter na splošno višji stopnji ozaveščenosti o okoljskih vprašanjih. Kljub temu pa poroča tudi o najnižji stopnji ponovne uporabe, saj le 56 % anketirancev redno ponovno uporablja predmete, in čeprav 96 % anketirancev ločuje organske odpadke na izvoru, jih le 24 % poroča o dobrem poznavanju lokalnih sistemov ravnanja z organskimi odpadki. To kaže, da je ozaveščenost omejena na določene teme in ne zajema vseh vidikov ekološkega vedenja v vsakdanjem življenju. Zato je še vedno precej prostora za ozaveščanje.

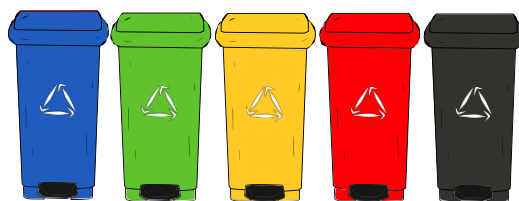
S posebnim poukom "Učenje za okolje" v bolj formativnih letih izobraževanja je več kot polovica (55 %) anketiranega slovenskega vzorca, kar je najvišja poročana stopnja znanja, dobro seznanjena s sistemi ravnanja z organskimi odpadki v njihovih mestih, Slovenija pa je eden vodilnih primerov v EU zaradi svojega sistema ravnanja z organskimi odpadki, ki reciklira do 66 % organskih trdnih komunalnih odpadkov. Slovenija tudi nalaga globe za neskladnost, kar je morda tudi eden od razlogov za njene dobre rezultate. To kaže, da ni dokazana vzročna zveza med stanjem okoljskega izobraževanja in ravnanja z organskimi odpadki ter ustreznim vedenjem državljanov.

Po drugi strani pa države z minimalno ali ničelno formalno okoljsko izobrazbo, kot so Grčija, Romunija in Turčija, kažejo nižje ravni statističnih podatkov o ravnanju z odpadki in posledično vedenja državljanov v smislu ločevanja organskih odpadkov. Čeprav se zdi, da obstaja jasna povezava med stanjem okoljskega izobraževanja in stanjem ravnanja z odpadki, pa med izobraževanjem in ozaveščenostjo državljanov ni jasne povezave.

Dejansko je povprečna raven znanja o možnostih ponovne uporabe/ponovne uporabe organskih odpadkov v Sloveniji 3,55/5, raven ozaveščenosti o ravnanju z organskimi odpadki v vašem kraju/občini pa 3,45/5. To sta najvišji poročani ravni v primerjavi z ostalimi državami, pri čemer Slovenija poroča o najvišji ravni ločevanja organskih odpadkov, pa tudi o najboljšežnejši okoljski vzgoji v okviru nacionalnega učnega načrta. Čeprav je Italija dober zgled tako glede okoljske vzgoje kot ločevanja organskih odpadkov, pa poroča o drugi najnižji povprečni ravni znanja o uporabi organskih odpadkov (3,12/5) in drugi najnižji ravni ozaveščenosti o lokalnih praksah ravnanja z organskimi odpadki (2,88/5).

Spodnji diagram (diagram 17) kaže, da ni neposredne povezave med

formalno okoljsko vzgojo in ozaveščenostjo državljanov glede ravnanja z organskimi odpadki, ki se izvaja v njihovih mestih.

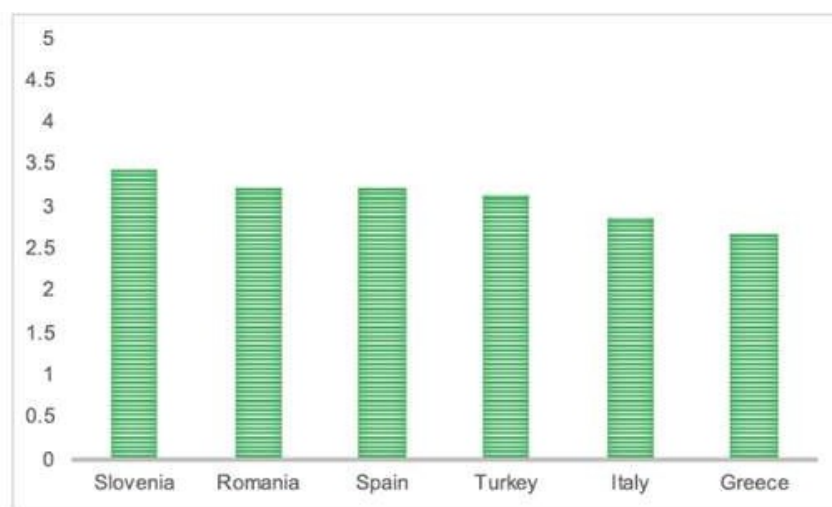

Diagram 17: Level of awareness regarding local organic waste management practices per country

Spodnji graf (diagram 18) kaže, da ni nujno, da obstaja povezava med kakršnim koli formalnim okoljskim izobraževanjem in ravni znanja o možnosti ponovne uporabe/ponovne uporabe organskih odpadkov.

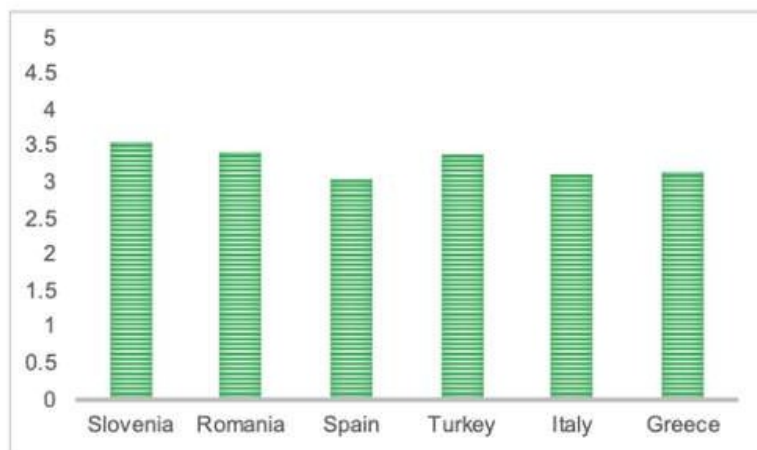

Diagram 18: Level of knowledge regarding the potential for reuse/repurpose of organic waste per country

Opozoriti je treba, da se lahko zgodi, da anketirani vzorec sam ni bil deležen zgoraj opisane okoljske vzgoje, saj je ta v nacionalne izobraževalne sisteme uvedena šele pred kratkim, kar bi lahko predstavljalo še eno omejitev pri analizi ugotovitev.

Od celotnega vzorca anketirancev jih je le 28 % (43 od 155 anketirancev) v šoli prejelo kakršne koli informacije / pouk / dejavnosti o ravnanju z organskimi odpadki. Od teh je le 10 anketirancev to storilo pri pouku okoljskih/ekoloških študij, tj. le 6 % celotnega vzorca je imelo priložnost obiskovati pouk, posvečen EE, in ti prihajajo iz vseh 6 držav projekta. Zato v tej raziskavi ni posebnih podatkov, ki bi lahko jasno osvetlili povezavo med prejemanjem obveznega izobraževanja, ki je posvečeno okoljskim vprašanjem, in poznejšim izkazovanjem ekološko neoporečnega vedenja. Vendar pa so zanimive ugotovitve, ko primerjamo tiste, ki so bili v šoli deležni EE, in tiste, ki tega niso bili deležni.

Med tistimi, ki so bili deležni kakršne koli oblike izobraževanja v šoli, je povprečna raven znanja o možnostih ponovne uporabe organskih odpadkov 3,47/5, kar je nekoliko več kot pri tistih, ki niso bili deležni nobenega izobraževanja, saj je njihova povprečna raven znanja 3,89/5. Podobno je povprečna raven ozaveščenosti glede lokalnega sistema ravnanja z organskimi odpadki

3,42/5 v primerjavi z 2,88/5. Povprečna raven skrbi za okoljska vprašanja je 3,95/5 v primerjavi s povprečjem 3,89/5 pri tistih, ki niso prejeli nobene EE. Raven skrbi za pravilno ravnanje z odpadki pa je 3,97/5 v primerjavi s 3,82/5. Spodnji graf (diagram 19) prikazuje povprečno raven skrbi, znanja in ozaveščenosti tistih, ki so sami prejeli EE, in tistih, ki je niso prejeli.

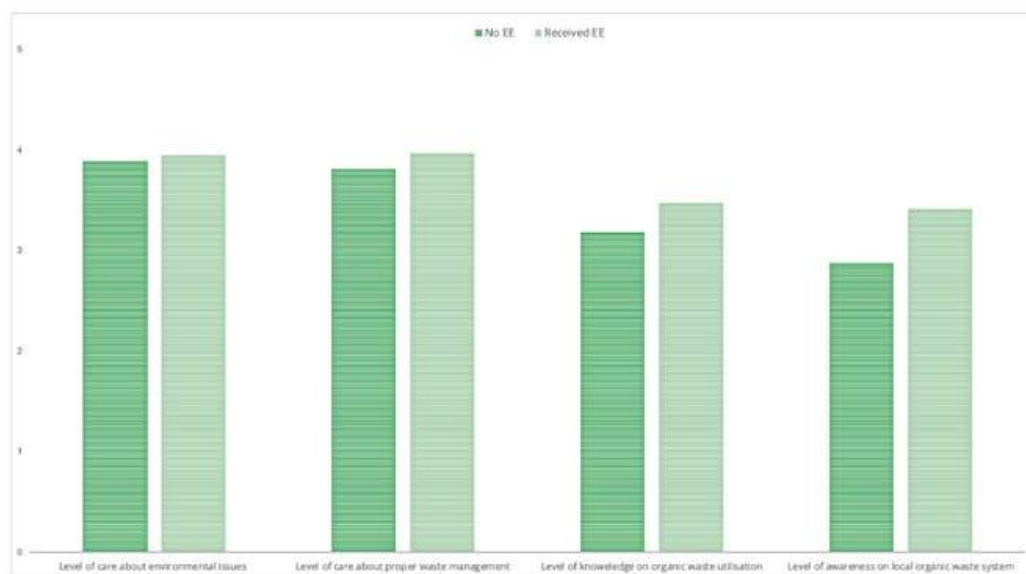

Diagram 19: Comparative levels of care and knowledge between those who did and those who did not receive EE

Iz grafa je jasno razvidno, da so povprečne ravni skrbi in znanja med tistimi, ki so imeli kakršno koli EE, višje, čeprav le nekoliko, kot pri tistih, ki v šoli niso bili deležni ustreznega izobraževanja. Ko gre posebej za organske odpadke, povečanje znanja in ozaveščenosti dosega 9-19 %, tj. tisti, ki so bili v šoli deležni okoljskega izobraževanja, so v povprečju za 14 % bolj ozaveščeni o vprašanjih, povezanih z organskimi odpadki.

Poleg tega je v smislu praktičnih vsakodnevnih navad, ki bi lahko kazale na okoljsko obnašanje državljanov, ponovna uporaba/ponovna uporaba predmetov. Anketirance smo vprašali, ali redno ponovno uporabljajo predmete, in zdi se, da ugotovitve niso pomembne za kakršno koli okoljsko izobraževanje ali ločevanje organskih odpadkov. Natančneje, Grčija

- z minimalno EE in najnižjo stopnjo ozaveščenosti o ravnanju z organskimi odpadki - je najvišja stopnja ponovne uporabe, saj je 98 % anketirancev navedlo, da ponovno uporabljajo odpadke. Hkrati je v Sloveniji, kjer je EE zelo obsežna in ima enega najboljših sistemov ravnanja z organskimi odpadki v EU, le 80 % anketirancev ponovno uporabilo predmete. V diagramu 20 je prikazan odstotek anketirancev po državah, ki doma redno ponovno uporabljajo predmete.

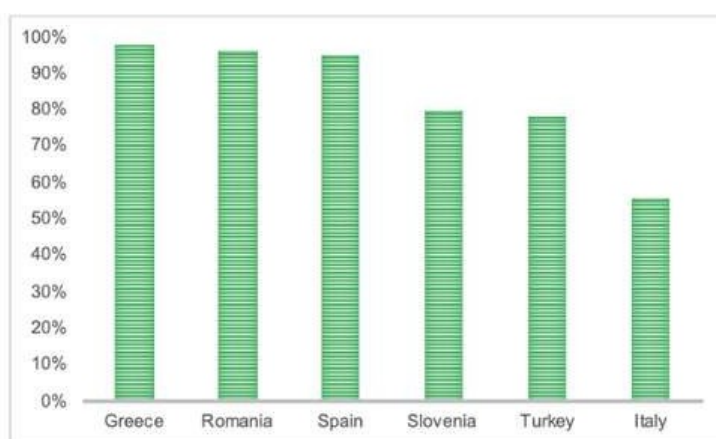

Diagram 20: % of respondents who reuse/repurpose items regularly per country

Čeprav so anketiranci iz vzorca dejavni v smislu ekoloških praks, ki niso povezane z določbami lokalnih organov (kot sta ponovna uporaba in predelava predmetov doma), niso enako ozaveščeni ali obveščeni o organskih odpadkih. Ključna ugotovitev raziskave je, da so skoraj vsi udeleženci pripravljeni izvesti več (85 %) in se vključiti v pravilno ravnanje z organskimi odpadki (94 %), če bi imeli znanje, orodja in priložnost. To bi lahko pomenilo, da vladni organi svojim državljanom ne zagotavljajo ustreznih informacij, orodij in infrastrukture, da bi se lahko vključili v pravilno ločevanje organskih odpadkov. Natančneje, 75 % anketirancev, ki ne ločujejo organskih odpadkov, navaja, da v njihovem mestu ni zbiranja organskih odpadkov in/ali da nimajo informacij o tem, kako ločevati organske odpadke. Od 10 anketirancev, ki ne bi bili motivirani za ločevanje organskih odpadkov, jih 7 navaja, da je razlog za to, ker ne zaupajo pristojnim organom, da bodo pravilno ravnali z odpadki.

Drugi razlog, ki ga je treba upoštevati in ki vpliva na vedenje državljanov, pa tudi na njihovo željo po ekološko neoporečnem vedenju, je pomanjkanje dokazov o uveljavljanju okoljskih pravil s strani države. Grški vzgojitelji so na pogosto omenjali, da podobe puščanja/iztekanja odpadnih voda ter pomanjkanje ustreznega recikliranja s strani javnosti in oblasti odvrčajo od ustreznega vedenja državljanov in ustvarjajo negativni model za mlade, ki so morda sprva nagnjeni k okoljsko ozaveščenemu delovanju, vendar so demotivirani, ko vidijo, da vlada ne sprejema zakonodaje za varstvo okolja, ali pa je, ko jo sprejme, ne uveljavlja. Hkrati so številni anketiranci kot razlog za neustrezno ravnanje izpostavili pomanjkanje dobrega javnega izobraževanja s strani občin oz. organov o vprašanjih EE (npr. kako uporabljati rjave zabojnike, kako reciklirati itd.).

Čeprav se ugotovitve raziskave o stanju okoljske vzgoje med državami zelo razlikujejo in se okoljska vzgoja izvaja na različne načine, kot je bilo opisano zgoraj, je med državami več skupnih tem. Sistemi in pristopi se od države do države zelo razlikujejo glede vsebine EE, izobraževalne politike, poskusov "združene" vladne politike (tj. doslednega izvajanja dobre ekološke politike in pobud za sodelovanje javnosti pri ustreznem ravnanju z odpadki), metodologij poučevanja in podpore učiteljem.

Zlasti v Sloveniji zavezanost EE zelo učinkovito podpirajo širše ekološke politike, uveljavljanje okoljskih standardov in izobraževanje javnosti o ravnanju z odpadki, ki so ustvarili široko kulturo kolektivne in individualne odgovornosti. Ta širša vidna javna in vladna praksa dobrega okoljskega vedenja (ki v Sloveniji menda učinkovito deluje) je bila v raziskavi več držav opredeljena kot bistvena za podporo in krepitev EE v šolah. Brez "združene" javne politike, ki otrokom omogoča, da vsakodnevno doživljajo in vidijo dobro ekološko vedenje lokalnih in centralnih oblasti ter javnosti, je zelo težko spodbujati in uveljavljati spremembe vedenja ali vzpostaviti povezavo med teoretičnimi vidiki EE in vsakdanjim življenjem.

Kljub temu je glavni problem, ki so ga izrazili pedagogi, ta, da okoljska vzgoja preprosto ne velja za pomembno in se ne ceni, prav tako pa ne čutijo ustrezne podpore pri vključevanju učencev v to temo, celo v državah, kjer so ministrstva osrednjo pozornost namenila okoljski vzgoji. Razlogi za to so, da so učni načrti že zdaj preveč polni obveznih ur, učni načrti so pogosto tako gosti, da tudi če bi učitelj želel vključiti nekatera okoljska vprašanja, ne bi imel časa za njihovo učinkovito obravnavo, učenci - že tako preobremenjeni s šolskim delom - pa se ne bi ukvarjali z dodatnimi idejami, ki niso bistvene za izpite. Učitelji so opozorili tudi na pomanjkanje usposabljanja (tako vsebinskega kot metodološkega), ki bi bilo učiteljem na voljo v zvezi z EE.

Poleg vprašanja izobraževanja v šolah je zanimivo vprašanje, ki je bilo opredeljeno kot težava pri vključevanju v okoljsko izobraževanje in ekološko neoporečno vedenje, pomanjkanje "združene" politike, kar spodkopava prizadevanja vzgojiteljev, da bi otroke navdušili za ekološko vedenje. Na primer, tudi če je okoljska vzgoja in izobraževanje predpisana prek ministrstva za izobraževanje, pogosto ni dobrih primerov okoljskega ravnanja v praksi na lokalni ali nacionalni ravni. Otroci se torej učijo o spreminjanju navad in dobrem ekološkem vedenju, vendar ne vidijo nobenega od uradnih državnih organov, ki bi uzakonil in uveljavil dobro ekološko prakso. Vse te ugotovitve so pomemben prispevek k izobraževalnim in političnim priporočilom, navedenim v nadaljevanju.

Analiza ugotovitev je omejena in čeprav obstaja korelacija, ni nujno, da obstaja vzročna zveza med analiziranimi elementi. Vendar pa raziskava jasno kaže na potrebo po več dejavnostih ozaveščanja, saj kar 60 % anketirancev nima dobrega znanja ravnanju z organskimi odpadki. Ugotovitve, kot so, da 66 % anketirancev poroča o visoki stopnji skrbi glede pravilnega ravnanja z odpadki, da bi se 85 % anketirancev rado naučilo več o zmanjševanju organskih odpadkov in da bi bilo 94 % anketirancev motiviranih za zmanjšanje organskih odpadkov doma, če bi bilo to enostavno, kažejo, da je želja državljanov po bolj krožnem ravnanju z organskimi odpadki prisotna. Zato je treba sprejeti več ukrepov za obveščanje teh državljanov, medtem ko morajo tudi organi posodobiti svoje sisteme ravnanja z odpadki, da bodo odražali željo prebivalcev, z regulativno in politično podporo nacionalnih vlad.

5. Priporočila

Priporočila, predstavljena v tem razdelku, odražajo ugotovitve opravljene raziskave in sprejete sklepe. Po eni strani je treba izobraževanje zagotavljati v večjem obsegu v skladu z željo državljanov, da bi se učili, in izobraževalcev, da bi ga vključili v svoje razrede. Zato bodo v tem razdelku priporočeni elementi, ki jih je treba vključiti v gradivo za usposabljanje učiteljev za okoljsko izobraževanje, ki bo pripravljeno v okviru tega projekta. Po drugi strani pa je treba posodobiti politiko, da bo odražala tako nujno potrebo po ustreznem ravnanju z organskimi odpadki kot tudi pripravljenost prebivalcev, da se v to vključijo. Priporočila za spremembo politike bodo obravnavana v nadaljevanju.

5.1 Izobraževalno gradivo

Na podlagi vprašanj, ki so jih obravnavali in opisali vsi partnerji na podlagi sistemov in izkušenj v svojih državah ter udeleženci raziskav in intervjujev, je bil sestavljen niz priporočil glede skupnih področij za izboljšanje okoljske vzgoje na splošno in, natančneje, glede tega, katera gradiva učitelji potrebujejo, da bi učence vključili v izobraževanje o organskih odpadkih, in kako lahko učitelje tem podpremo.

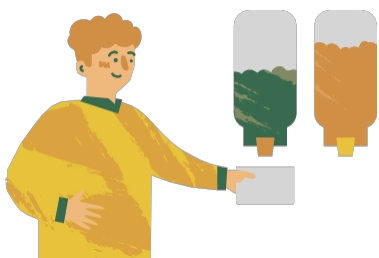
Idealno bi bilo, če bi imeli razred posebej za okoljsko izobraževanje, ki bi vključeval poučevanje o krožnem gospodarstvu, njegovih vrednotah in praksah ter zlasti informacije o tem, kako ga lahko učenci in državljani vključijo v svoje vsakdanje življenje. Če pa to v okviru šolskega učnega načrta ni mogoče, je treba vprašanja krožnega gospodarstva obravnavati multidisciplinarno (povezovanje biologije, geografije, kmetijstva, psihologije, državljskih vrednot ter osebne in družbene vzgoje), kar zahteva ne le medpredmetno usklajevanje, temveč tudi sodelovanje med učitelji znotraj šole. Vsi partnerji soglasno in nedvoumno priporočajo, da se EE bolj prizna kot pomemben predmet in da bi morali šolski sistemi bolje podpirati učitelje, ki se ukvarjajo z EE, z večjim vložkom časa, usposabljanja in sredstev.

Natančneje, učno gradivo za okoljsko izobraževanje o ravnanju z organskimi odpadki mora vključevati:

- Podrobne informacije o življenjskem ciklu organskih odpadkov, od nastajanja in zbiranja do preprečevanja nastajanja, predelave s kompostiranjem ali biometanizacijo in uporabe nastalih proizvodov v kmetijstvu ali energetiki. To bi moralo vključevati tudi vpliv organskih odpadkov na okolje in pomen njihovega ustreznega ravnanja.
- Poudarjen je negativen vpliv organskih odpadkov na okolje in zdravje ljudi, kot so onesnaževanje tal, vode in zraka, emisije toplogrednih plinov (s poudarkom na metanu) in tveganje za javno zdravje. To med drugim vključuje gradivo o ravnanju z organskimi odpadki.
- Zamisli in podporne smernice za oblikovanje sistemov za zmanjševanje organskih odpadkov in njihovo ponovno uporabo z učenci v razredu in šoli v praksi (npr. kompostiranje, vrtnarjenje, posode za ločene odpadke v jedilnici).

- Informacije o ravnanju z gospodinjskimi odpadki, ki jih učenci lahko uporabljajo doma, in nasveti/ predlogi, kako vključiti starše v to spremembo navad.
- Predlogi, kako povezati znanje, ki so ga učenci že pridobili o EE na splošno (verjetno po delih) pri pouku biologije, geografije in kemije, s praktičnimi vprašanji o organskih odpadkih v praksi ter ga povezati s spremembo vedenja in dobrim državljanstvom.

Gradivo za usposabljanje učiteljev mora na področju pedagoških metodologij vključevati:

- Načrti pouka, ki učitelje korak za korakom usmerjajo pri izvajanju participativnih dejavnosti, osredotočenih na učence. Te je treba vaditi na usposabljanjih učiteljev kot igre vlog, ne pa o njih zgolj "pripovedovati učiteljem". Zato morajo vsa gradiva spremljati delavnice za usposabljanje.
- Uvajanje metodologij, osredotočenih na učenca, zahteva podporo učiteljem pri pridobivanju samozavesti, da se lahko "odpovedo nadzoru" nad svojim razredom, za kar je potrebna vodena praksa.
- Korak za korakom, kako v razredu pripraviti participativne dejavnosti o pomembnih vprašanjih, povezanih z organskimi odpadki.
- Sklopi sodelovalnih iger/dejavnosti s kritičnim mišljenjem in sodelovanjem (5-10 minut), ki jih lahko učitelj uporabi na začetku pouka. Namen tega je omogočiti učitelju, da v razred uvede nove metode in tako učitelju kot učencem omogoči, da pridobijo zaupanje in uživajo v novih pristopih, ter učence pripravi na način, kako bodo obravnavali učno snov o organskih odpadkih, preden se bodo lotili konkretne vsebine.

- navodila po korakih, kako učence aktivno vključiti v učni proces s praktičnimi dejavnostmi, razpravami, projekti in timskim delom, ki jih bodo vključili v ravnanje z organskimi odpadki in jim omogočili praktično uporabo znanja in spretnosti, pridobljenih pri okoljski vzgoji.
- načini za spodbujanje učiteljev k oblikovanju lastnih učnih zaporedij, ki omogočajo smiselno učenje učencev in učiteljev, ob upoštevanju ustreznih kulturnih okvirov posamezne države/regije.
- Več (in bolj inovativno) je treba izkoristiti digitalne tehnologije in možnosti za igrifikacijo okoljskega izobraževanja, vključevanje učencev v projekte državljanske znanosti v realnem času, ki lahko vključujejo nalaganje podatkov v širše projekte, komunikacijo in skupne projekte med geografskimi regijami in državami.

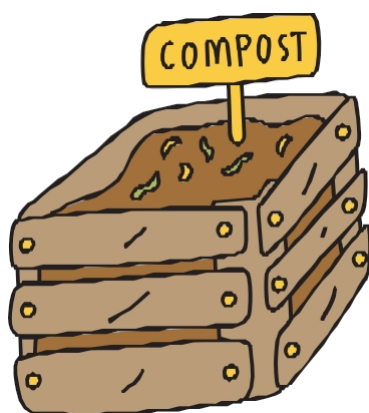

5.2 Politika

Na podlagi rezultatov, ugotovitev in predlogov vseh partnerjev, pridobljenih v štirih izvedenih raziskavah, so bila opredeljena naslednja priporočila za spremembo politike:

Predvsem je bilo soglasno ugotovljeno, da je treba EE kot temeljni predmet v šolah dati večjo prednost, kar je mogoče doseči le tako, da se učiteljem zagotovi usposabljanje, gradivo, večja sredstva in čas v učnem načrtu, ki ga je treba nameniti temu predmetu.

Okoljsko vzgojo v šolah je treba podpreti s političnimi in sistemskimi spremembami na področju energetske politike, okoljskega upravljanja (na nacionalni in lokalni ravni) in ravnanja z odpadki ter vidnim uveljavljanjem teh sprememb. To je bistveno za oblikovanje družbenega okvira in kulturne norme skrbi za okolje v praksi s spremembo vedenja. Brez tega "realnega" modela dobre okoljske prakse obstaja velika nevarnost, da bo EE v šolah popolnoma spodkopana. Podobno je javno izobraževanje (z javnimi oglasi, privlačnimi blagovnimi znamkami, vidnimi zabojniki za ločene odpadke, vključevanjem podjetij v vidno prakso ločevanja odpadkov itd.) bistveno za krepitev izobraževanja, ki ga otroci dobijo v šolah, in za spodbujanje dobrih navad. Zato je za spremembo politike potrebna "združena" vlada med ministrstvi, lokalno upravo in lokalnimi sistemi izvrševanja, skupaj z učinkovitim ozaveščanjem javnosti.

Okoljska vzgoja mora biti v šolah obvezen del učnega načrta. K njej je treba pristopiti in jo izvajati na dosleden, starostno ustrezen in praktičen način, povezati teorijo in prakso ter zagotoviti, da je vključena v učni načrt kot poseben predmet ali usklajeno in multidisciplinarno pri različnih predmetih, ne da bi se s starostjo otrok zmanjševalo število ur te vzgoje.

EE je treba vsebinsko vključiti v usposabljanje učiteljev na oddelkih za izobraževanje na univerzah bodisi kot ločen predmet bodisi kot sestavni del usposabljanja učiteljev za posamezne predmete. V obeh primerih je nujno vključiti širše družbeno, kulturno in politično področje, da se vzpostavi povezava med okoljskimi vprašanji in ravnanjem ljudi v naravi in na planetu.

Prav tako pomembno je, da se učitelji ne usposablajo le za pridobivanje znanja, temveč tudi za izkustvene, "učenje z odkrivanjem", participativne in kritično misleče pedagoške metode. Brez pedagoških pristopov, ki spodbujajo razmišljanje, eksperimentiranje, skupinsko delo, razpravo in "praktično" učenje v naravi, ostaja EE teoretični predmet, ki ima majhen potencial za formativno spreminjanje navad. Ta bistveni vidik EE (usposabljanje učiteljev) zahteva, da oddelki ministrstev za izobraževanje, ki se ukvarjajo z osnovnimi, srednjimi in visokimi šolami, sodelujejo z oddelki za terciarno izobraževanje, da bi zagotovili, da so učitelji samozavestni in usposobljeni za poučevanje z gradivi za EE v šolah z ustreznimi metodologijami.

Poleg tega je treba vzpostaviti bolj "združene" politike in sisteme, ki bodo učitelje spodbujali in jim zagotavljali sredstva za uporabo in sodelovanje z okoljskimi centri, naravovarstveno pomembnimi območji in raziskovalnimi inštituti, pa tudi sredstva za organizacijo izletov za preučevanje okolja v naravi ali pa za raziskovanje ekološko-socialnih problemov in oblikovanje idej za njihovo reševanje. Spodbujati je treba okoljsko vzgojo v skupnosti, ki ne vključuje le učencev, ki izvajajo projekte v skupnosti, temveč tudi vključevanje skupnosti (in družin učencev) v šole, da se skupaj učijo in načrtujejo ukrepe. Tako lahko formalna in neformalna okoljska vzgoja potekata skupaj, kar bo podprlo kulturo spreminjanja navad v soseski. Takšne ukrepe morajo podpirati lokalne/občinske in regionalne oblasti ter lokalni okoljski centri.

Iz vsega navedenega izhaja priporočilo, naj ministrstva za izobraževanje oblikujejo in razvijejo nacionalne učne načrte za okoljsko vzgojo za vse šolske razrede, ki bodo temo obravnavali celostno in z interaktivnimi metodologijami s poudarkom na izkustvenem izobraževanju in kritičnem razmišljanju.

6. Zaključek

Začetna hipoteza raziskave je bila, da obstaja korelacija (in morebitna vzročna zveza) med zagotavljanjem okoljske vzgoje v šolah, ekološkim vedenjem državljanov, družbenimi normami, zakoni in politikami (ter njihovim izvajanjem) ter sistemi ravnanja z odpadki.

Namen raziskave je bil raziskati ta vprašanja, ugotoviti morebitne vzročne povezave, izpostaviti vrzeli v sistemih in ponuditi vrsto priporočil, kako jih odpraviti, da bi lahko izobraževanje uporabili kot orodje za obsežne in trajne spremembe glede vedenja javnosti v zvezi z organskimi odpadki.

Naše ugotovitve razkrivajo vrsto medsebojno povezanih vprašanj kot soodločil izidov, ki niso nujno jasno linearna razmerja vzroka in posledice, temveč zapletena interakcija dejavnikov znotraj izobraževalnih sistemov, pa tudi interakcija s socialno-ekonomskimi vprašanji in pristopi k uveljavljanju ekoloških pravil, in okoljsko/energetsko politiko.

Ob upoštevanju zapletenosti vprašanj se zdi, da ugotovitve kažejo na dejstvo, da je v državah višjo ravno okoljskega izobraževanja vedenje javnosti do ravnanja z odpadki boljše, uradni sistemi ravnanja z odpadki pa učinkovitejši. Hkrati raziskave razkrivajo, da tisti, ki so v šoli deležni okoljske vzgoje v kakršni koli obliki, izkazujejo višjo stopnjo skrbi in ozaveščenosti do okolja in ravnanje z odpadki kot tisti, ki niso bili deležni takšnega izobraževanja.

Poleg tega raziskava nedvoumno kaže, da so pedagogi prepričani, da je edini najučinkovitejši način za obravnavo vedenja javnosti in sistemske spremembe na področju ravnanja z odpadki temeljit program dosledne okoljske vzgoje v šolah v vseh letih obveznega šolanja. To potrjuje tudi ugotovitev, da je EE povezana z boljšo ozaveščenostjo in skrbnostjo.

Za to so potrebni viri (usposabljanje učiteljev, podpora učiteljem, zagotavljanje več gradiv in finančnih sredstev) ter povezano oblikovanje in izvajanje politike na vsakem ministrstvu za izobraževanje (npr. usposabljanje učiteljev na terciarni ravni v povezavi z oblikovanjem gradiv za osnovne in srednje šole) ter usklajevanje z ministrstvi za energijo, okolje itd. in lokalnimi sistemi ravnanja s komunalnimi odpadki. Brez tega celostnega pristopa je nemogoče ustvariti in vzdrževati kulturo odgovornega okoljskega ravnanja ter podpirati, da postane družbena norma.

7. Bibliografija

Altroconsumo.it (2022) *How green are Italians? Survey on citizens' sustainable behavior: lights and shadows*
<https://www.altroconsumo.it/organizzazione/media-e-press/comunicati/2022/inchiesta-comportamenti-sostenibili>

(The) Basque Government (2017). *Attitudes of Basque citizens towards the Environment*.
https://www.euskadi.eus/contenidos/documentacion/o_17tef3/es_def/adjuntos/17tef3.pdf

Businesscoot.com (2022) *The Waste Management Market in Italy*
<https://www.businesscoot.com/it/studio-di-mercato/il-mercato-della-gestione-dei-rifiuti-italia>

Bütün Ayhan, A., & Aral, N. (2005). *Anaokuluna devam eden altı yaş grubundaki çocukların kavram gelişiminde bilgisayar destekli öğretimin etkisinin incelenmesi*. Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu

Circular Organic Management (2021). Erasmus+ Project. <https://com-euproject.eu/>

City of Ljubljana (2023) *Top Green Achievements*
<https://www.ljubljana.si/en/ljubljana-for-you/environmental-protection/revival-of-overlooked-areas/>

Cluj-Napoca City Hall. (2020). *Compostare comunitară în Cluj-Napoca*.
<https://www.primariaclujnapoca.ro/compostare-comunitara/>

Compost at School (Eskolan Konposta) Basque Country <https://www.eskolankonposta.eus/es/>

Di Ciaula, A., Gentilini, P., Laghi, F., Tamino, G., Mocci, M., Migaleddu V. (2014) *FORSU Position paper* <https://www.isde.it/wp-content/uploads/2014/02/2015-02-Position-Paper-FORSU-finale.pdf>

Dragovic, G. (2022). *How Slovenia Became One of the Most Sustainable Countries in Europe* Earth.Org
<https://earth.org/slovenia-most-sustainable-countries/>

Durmaz, H. (2020) *BEU Journal of Science* 9 (3), 1415-1424, 2020 9 (3), 1415-1424, 2020).

Educational Scale, Greece <https://edu.klimaka.gr/>

esos.gr (2021) *Nea Orologio Programma sta Dimotika apo Neo Scholiko Etos 202-22*
<https://www.esos.gr/arthra/73283/neo-orologio-programma-sta-dimotika-apo-neo-scholiko-etos-2021-22-meta-tin-entaxi-ton>

esos.gr (2020) *Ta Orologia Programmata ton Mathimaton*
<https://www.esos.gr/arthra/68112/ta-orologia-programmata-ton-mathimaton-ton-v-kai-g-taxon-toy-imerisioy-kai-esperinoy>

European Commission (2020) *Eurobarometer Special 501: Attitudes of European citizens towards the environment* <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2257>

European Commission (2020). *Eurobarometrul Special 501: Românii și mediul înconjurător*.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2257>

European Commission (2022). *Learning for environmental sustainability. European Education Area: Quality Education and Training for all*
<https://education.ec.europa.eu/news/learning-for-environmental-sustainability>

European Compost Network (2022). *ECN Data Report 2022. Composting and Digestate for a Circular Bioeconomy*.
<https://www.compostnetwork.info/wordpress/wp-content/uploads/ECN-rapport-2022.pdf>

European Environment Agency (2022) <https://www.eea.europa.eu/ims/waste-recycling-in-europe>

European Environment Agency (no date). *Country fact sheet: Romania*.
<https://www.eea.europa.eu/themes/waste/country-fact-sheets/romania>

Eurostat (2019). *Municipal waste by waste management operations*.
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ten00063/default/table?lang=en>

Eurostat (2021). *Waste statistics, Romania*.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Waste_statistics

Eurostat (2021). *Municipal waste treated in the EU for the period 1995 to 2021 by treatment method*
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Municipal_waste_statistics

Eurostat (2021). *Municipal waste statistics, Romania*.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Municipal_waste_statistics

Fărcășanu, R. (2019) *Composting in Romania: The Current Status and Perspectives*. In: Popa M., Grigore M. (eds) *Sustainable Development in the European Union*. Palgrave Macmillan, Cham.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-93749-5_6

Galván López, V. (2021) *Gestión de residuos municipales*. Fundación CONAMA. Madrid.
https://www.fundacionconama.org/wp-content/uploads/2022/01/informe_residuos_municipales.pdf

Gavrilaș, M. (2015). *The role of education for sustainable development in building an ecological society*. *Procedia Economics and Finance*, 23, 1546-1550. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00366-7](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00366-7).
Înlocuit cu Balaceanu, O.A. (2013). Educația ecologică formală și importanța ei pentru dezvoltarea durabilă. *Columna*, nr. 2, p. 323-330.

Government of Turkey (2010) *Climate Change Action Plan 2011-2023*
http://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/haberler/ulusal_at-k_yonet-m--eylem_plan--20180328154824.pdf

Hellenic Statistical Authority (ELSTAT) (2022). *Waste Generation and Treatment 2020*. Press Release.
<https://www.statistics.gr/en/statistics/-/publication/SOP06/->

Hello Organic (Kaixo Organikoa) Basque Country <https://kaixorganikoa.bilbao.eus/centro-educativo/>

Italian Institute for Environmental Protection and Research (ISPRA) (2022) *Urban Waste Report, 2022 Edition*
https://www.isprambiente.gov.it/files2022/pubblicazioni/rapporti/rapportorifiutiurbani_ed-2022_n-380_agg-23_12_2022.pdf

Italian Institute for Environmental Protection and Research (ISPRA) (2020) *Urban Waste Report, 2020 Edition*.
<https://www.isprambiente.gov.it/en/archive/news-and-other-events/ispra-news/2020/12/ispra-publishes-the-municipal-waste-report-2020-edition>

Italian Institute for Environmental Protection and Research (ISPRA) (2019) *Urban Waste Report, 2019 Edition*
https://www.isprambiente.gov.it/files2019/pubblicazioni/rapporti/RapportoRifiutiUrbani_VersioneIntegrale_n313_2019_agg17_12_2019.pdf

Kahyaoğlu, E. (2011) *An Assessment of Environmental Literacy of Turkish Science and Technology Teachers*, ODTU METU, <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/21163>

Keramitsoglou, K. (2023) *Raising Effective Awareness for Circular Economy and Sustainability Concepts Through Students' Involvement in a Virtual Enterprise*. Research Gate
https://www.researchgate.net/profile/Kiriaki-Keramitsoglou/publication/367665028_Raising_effective_awareness_for_circular_economy_and_sustainability_concepts_through_students_involvement_in_a_virtual_enterprise/links/63da64f0c465a873a2770826/Raising-effective-awareness-for-circular-economy-and-sustainability-concepts-through-students-involvement-in-a-virtual-enterprise.pdf

Kranjc, J. (2022) *How to collect and manage organics well – lessons from Slovenia*. (ZeroWasteCities.eu)

Legislation.com *Slovenia Primary School Act* <https://zakonodaja.com/zakon/zosn>

Ministry of Education and Merit (Italy) (2021) *Minister Patrizio Bianchi and Undersecretary Barbara Floridia presented "RiGenerazione Scuola", the Plan for the ecological and cultural transition of schools*
<https://www.miur.gov.it/web/guest/-/il-ministro-patrizio-bianchi-e-la-sottosegretaria-barbara-floridia-hanno-presentato-rigenerazione-scuola-il-piano-per-la-transizione-ecologica-e-cultu>

Ministry of Environment, Waters and Forests, Romania (2017). *Planul Național de Gestionare a Deșeurilor 2017-2030*. <https://www.mmediu.ro/articol/planul-national-de-gestionare-a-deseurilor/236>

Ministry of Environment, Waters and Forests, Romania (2021). *Planul Național de Acțiune pentru Economia Circulară 2021-2030*.
<https://www.mmediu.ro/articol/planul-national-de-actiune-pentru-economia-circulara/421>

Ministry of the Environment and Forestry, Turkey (2004)

Ministry of National Education, Romania (2020). www.edu.ro

Ministry of National Education, Turkey (2004, 2013) www.meb.gov.tr

Municipality of Trento (2014) *Educational project "Less waste" dedicated to compulsory education - school year 2014*
<https://www.comune.trento.it/Aree-tematiche/Ambiente-e-territorio/Rifiuti-urbani/Sensibilizzazione-ed-eventi/Attivita-nelle-scuole/Progetto-didattico-Meno-rifiuti-dedicato-alla-scuola-dell-obbligo-anno-scolastico-2014>

National Environmental Protection Agency, Romania (2020). <http://www.anpm.ro>

National Institute of Statistics Spain (2020). *Urban Waste Collection Statistics. 2020*.
https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=estadistica_C&cid=1254736176844&am p;menu=ultiDatos&idp=1254735976612

Official Gazette of the Republic of Slovenia
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED7011>
<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1545>
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO272>
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED5366>

(The) Public Environmental Management Society of the Basque Government (IHOBE). (2019). *GUÍA PRÁCTICA PARA EL COMPOSTAJE COMUNITARIO EN EL PAÍS VASCO*.
https://www.euskadi.eus/contenidos/documentacion/guia_compostaje/es_def/adjuntos/guia_compo staje_Pais_vasco_cast.pdf

(The) Public Environmental Management Society of the Basque Government (IHOBE) (2020). *Plan de prevención y gestión de residuos de Euskadi 2030*. Gobierno Vasco. Vitoria/Gasteiz. Spain.

Republic of Slovenia Government Website
<https://www.gov.si/en/policies/environment-and-spatial-planning/environment/waste/>

Republic of Slovenia - Ministry of Recreation and Sport
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_narav oslovje.pdf

Republic of Slovenia Statistical Office
[https://www.stat.si/StatWeb/\(X\(1\)S\(bceasvjs1j4kizxm3msoxwvz\)\)/en/news/Index/9851](https://www.stat.si/StatWeb/(X(1)S(bceasvjs1j4kizxm3msoxwvz))/en/news/Index/9851)
<https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/13/70>
<https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/12130>
<https://www.stat.si/StatWeb/en/News/Index/9957>

Vitoraki, M. (2017) *Municipal Management of Bio-Waste in Greece: Overcoming Weaknesses*, Environmental Studies Program, DEREEE- The American College of Greece
http://uest.ntua.gr/athens2017/proceedings/pdfs/Athens2017_Vitoraki.pdf

Voinea, L., Popescu, A. M., & Gavrilăș, M. (2014). *The role of education for sustainable development in the formation of ecological culture of students*. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 141, 1234-1238. **Înlocuit cu** Lugoș, M.L., Constantinescu, R-L. (2014). *Educația - factor cheie în procesul de dezvoltare durabilă*. ECOSTUDENT - Revistă de cercetare științifică a studenților economiști, Nr.4, Editura „ACADEMICA BRÂNCUȘI” Târgu Jiu, p. 9-14.